

Karlo Kollodi

**PINOKKIONING
BOSHIDAN
KECHIRGANLARI**

**Cho'lpon nomidagi nashriyot-matbaa ijodiy uyi
Toshkent – 2016**

UOʻK 398.21(575.1)
K BK 84(4Ita)
K 62

Ruschadan **Qodir Mirmuhamedov** tarjimasi

Kollodi, Karlo

K 62 Pinokkioning boshidan kechirganlari: ertak-qissa: kichik va maktab yoshidagi bolalar uchun (ruschadan Q. Mirmuhamedov tarj.). – T.: Choʻlpon nomidagi NMIU, 2016. 160 b. ISBN 978-9943-05-785-2

Bu kitob quvnoq, zehni oʻtkir, shaddod Pinokkio haqida. Pinokkio – yogʻoch bola, yogʻoch bolakay Buratinoning akasi. Akasi deyishimizning boisi, yogʻoch bolani avval Karlo amaki topgan. E, koʻp gapirib nima qilamiz, kitobni oʻqing, biram maiza qilasizki...

UOʻK 398.21(575.1)
K BK 84(4Ita)7

Usta Olchaning qo'liga xuddi kichkina boladek bir kulib, bir yig'lovchi g'o'la tushib qoladi

Bor ekan, yo'q ekan...

«Bir qirol bo'lgan ekan!» – deb shu zahoti luqma tashlashadi mening jajji kitobxonlarim.

Yo'q, bolalar, topa olmadinglar. Bor ekan-u yo'q ekan, bir g'o'la bo'lgan ekan.

G'o'la bo'lgandayam, unaqangi asl nav daraxtning g'o'lasi emas, balki qish paytida pechka yo kaminga qalab, uyni isitishdan boshqa narsaga yaramaydigan shunchaki o'tinbop bir g'o'la ekan.

Qanday bo'lganini aytolmayman-u, lekin kunlarning birida o'sha yog'och g'o'la bir keksa duradgorning ustaxonasiga tushib qolibdi. Bu duradgor cholning ismi aslida Antonio bo'lsa ham, odamlar uni «Usta Olcha» deb atashardi, nimaga desanglar, ustaning burnining uchi g'arq pishgan olchaga o'xshab, doim qip-qizil, yaraqlab turardi.

Usta Olcha g‘o‘lani ko‘rib, judayam xursand bo‘ldi, xursand bo‘lganidan qo‘llarini bir-biriga ishqab, o‘zicha:

– Juda vaqtida ko‘rib qoldim-da bu g‘o‘lani. Endi stolga oyoq yasayman undan, – dedi.

Shunday dedi-yu ishga kirishdi. U g‘o‘lani po‘stloqdan tozalamoqchi, keyin undan stolga bejirim oyoq yasamoqchi bo‘lib, darhol qo‘liga o‘tkir boltasini oldi. Lekin uning bolta ushlagan qo‘li ko‘tarilganicha taqqa to‘xtab qoldi, chunki g‘o‘la ichidan allakimning yolboruvchi chiyildoq ovozi eshitilgan edi:

– Voy, urmang meni!

Oqko‘ngil usta Olchaning qay ahvolga tushganini ko‘z oldingizga keltirayotgan bo‘lsangiz kerak.

U tamoman esankirab qoldi, tovush qayoqdan kelganini bilish uchun olazarak bo‘lib, ustaxonaning har tomoniga ko‘z yugurtirib chiqdi. Biroq ustaxonada hech zot yo‘q edi. Dastgoh ostiga mo‘raladi – hech kim yo‘q. Odatda, doim qulflog‘lik turadigan shkafni ochib qaradi, u yerda ham hech kim yo‘q. Qipiq, payraha to‘kiladigan savatni titkilab ko‘rdi – hech zot yo‘q. Axiri deraza qopqog‘ini ochib, ko‘chaga mo‘raladi, ko‘chada ham hech kim yo‘q edi. Balki...

– Ha-a, bo‘ldi, tushundim, – deb hiringladi u yasama sochi ostiga qo‘l tiqib engsasini qashlarkan. – Qulog‘im shang‘illagan bo‘lsa kerak. Qani, ishga kirishaylik!

Shundan keyin u yana qo‘liga boltani oldi-yu g‘o‘lani chopdi.

– Voy, og‘ritvordingiz-ku! – deb chinqirdi yana boyagi tanish ovoz.

Usta Olcha uchun bu endi dahshatning o‘zginasi edi. Qo‘rqqanidan ko‘zining paxtasi chiqib ketdi, og‘zi lang ochilib, tili iyagigacha osilib tushdi, xullas, chol qadim zamonlarda favvoralarni bezash uchun yasalgan g‘aroyib haykallardan biriga o‘xshab dong qotib qoldi.

Birozdan keyin u yana o'ziga kelib, hamon duduqlanib bo'lsa ham, tovush chiqarib, o'zicha fikr yurita boshladi:

– Har nechuk, «voy-voy»lagan kim bo'ldiykin-a? Axir bu yerda bironta ham tirik jon yo'q-ku. Nahotki oddiy bir yog'och g'o'la go'dak boladek yig'lab, voy-voylasa? Yo'q, o'lsam ham ishonmayman bunga! Axir bu hamma g'o'lalarga o'xshagan oddiy bir g'o'la-ku. O'choqqa qalasang bir dekcha loviya pishadi. Bordi-yu... g'o'la ichiga bironta jonzod kirib olgan bo'lsa-ya! E, o'ziga qiyin. Hozir uning dodini beraman!

Usta shunday deb, sho'rlik g'o'lani ikki qo'llab ushladi-da, hech ayamay ustaxona devoriga zarb bilan ura boshladi.

Keyin boyagi ingragan, dodlagan ovoz yana eshitilmasmikin, deb quloq sola boshladi. U ikki daqiqa kutdi – «tiq» etgan tovush eshitilmadi; besh daqiqa kutdi – jimjit; o'n daqiqa kutsayam hech qanday tovush eshitilmadi.

– Bo'ldi, tushundim, – dedi chol nihoyat, so'ng o'zining qo'rqoqligidan xijolat bo'lib, tirjayib qo'ydi-da, parigini qashlab paxmaytirdi. – Darhaqiqat, qulog'im shang'illagan-u, xuddi go'dak chiyillab «voy-voy»lagandek tuyulgan. Qani, ishga!

Lekin u boyagi qo'rquv ta'siridan hali tamoman qutulmagan edi, endi o'zini tetik tutish uchun doimiy odati bo'yicha, qo'shiq xirgoyi qila boshladi.

Usta g'o'lani silliq qilib randalash niyatida boltani chetga qo'yib, qo'liga randa oldi. Lekin randani g'o'la ustida yurgazishi bilanoq yana qulog'iga o'sha chiyildoq ovoz eshitildi:

– Vuy, tegmang axir menga! – dedi u ovoz qiqir-qiqir kulib. – Hamma yog'imni qitiqlab tashladingiz-ku!

Bu gal endi usta Olcha xuddi yashin urgandek «gurs» etib yerga yiqildi. Birozdan keyin hushiga kelib, ko'zini ochsa, haliyam yerda cho'zilib yotipti.

Afti jin chalgandek qiyshayib ketgan, burnining to'q qizil uchi endi qo'rqqanidan to'q zangori rangga kirgan edi.

Usta Olcha g‘o‘lani do‘sti Jeppetoga sovg‘a qiladi, Jeppetto u g‘o‘ladan raqs tushishni, qilichbozlik qilishni, shuningdek, o‘mbaloq oshishni biladigan alomat yog‘och bola yasamoqchi bo‘ladi

Shu mahal eshik taqillab qoldi...

– Kiravering, – dedi duradgor zo‘rg‘a, lekin o‘rnidan turishga majoli yetmadi.

Ustaxonaga Jeppetto ismli bir odam kirdi; u ancha keksayib qolgan bo‘lishiga qaramay, hali dadil edi. Qo‘shni bolalar bu cholning jig‘iga tegish uchun unga «Zog‘ora non» deb laqab qo‘yishgan edi, chunki uning boshidagi sap-sariq parigi zog‘ora nonga judayam o‘xshab ketardi.

Jeppetto judayam jahldor chol edi. Uni Zog‘ora non deb aytgan odamning sho‘ri qurirdi! Bunday paytda shunaqangi jig‘ibiyroni chiqib ketardiki, hatto ko‘plashib ham uni jahldan tushirish mushkul edi.

– Salom, usta Antonio, – dedi Jeppetto. – Nega yerda o‘tiribsiz?

– Chumolilarga to‘rt amaldan dars beryapman.

– Omad tilayman!

– Xush ko‘rdik, Jeppetto amaki. Menikiga nima ish bilan keldingiz?

– O‘zim shunday... To‘g‘risini aytsam, usta Antonio, huzuringizga bir iltimos bilan keldim.

– Bemalol so‘rayvering, – deb javob qildi duradgor o‘rnidan turarkan.

– Bugun ertalab miyamga bir fikr kelib qoldi.

– Qani, eshitaylik.

– Bironta yog‘och topib, undan alomat yog‘och odam yasasam chakki bo‘lmasdi, deb ko‘nglimdan o‘tkazdim. Lekin u yog‘och odam judayam antiqa xislatga ega bo‘lishi kerak: raqs tushishni, qilichbozlik qilishni, o‘mbaloq oshishni bilishi kerak. Keyin o‘sha yog‘och odamni olib, jahonni kez-

sam, shunda bir burda non bilan bir stakan vinoga pul ishlab topib, qarigan chog'imda bir amallab kunimni o'tkazarmidim. Shunga siz nima deysiz?

– Barakalla, Zog'ora Non! – deb chinqirdi boyadan beri allaqayoqdan eshitilayotgan haligi ovoz.

Jeppetto amaki o'zini «Zog'ora non» deb atashganini eshitdi-yu g'azabdan achchiq qalampirday qizarib ketdi, jahl bilan duradgorga o'shqirdi:

– Meni haqorat qilishga qanday jur'at etdingiz?

– Kim sizni haqorat qilipti?

– Siz meni «Zog'ora non» deb atadingiz.

– Men aytganim yo'q u so'zni.

– Bo'lmasa kim aytdi, o'zim aytibman-da? Yana qaytaraman, u so'zni siz aytdingiz!

– Yo'q!

– Aytdingiz!

– Yo'q!

– Aytdingiz!

Ular qizishgandan qizishib, axiri dahanaki jangdan amaliy jangga o'tishdi, bir-birlariga yopishib, goh tishlasha, goh timdalasha boshlashdi.

Nihoyat jang tugab, ular bir-birlaridan ajralishganida, Jeppettoning sariq parigini usta Antonio changallab olgan, duradgorning oq parigini esa, Jeppetto tishlab turar edi.

– Ber parigimni! – deb baqirdi usta Antonio.

– Sen ham ber parigimni, keyin yarashamiz.

Chollar pariklarini ayirboshlab olishgach, bir-birlarining qo'lini siqishib, umrbod qadrdon do'st bo'lib qolishga so'z berishdi.

– Xo'sh, Jeppetto amaki, – dedi duradgor yarashib olishganini namoyish qilish maqsadida, – nimani iltimos qilmoqchi edingiz mendan?

– Siz menga bironta g'ola bersangiz-u, men undan yog'och bola yasasam, devdim. Shu fikringa qanday qaraysiz?

Usta Antonio xursand bo‘lib ketib, shu zahoti dastgohi tomon otildi-yu, u yerda yotgan boyagi shum g‘o‘lani qo‘liga olib, uni ikki qo‘llab do‘stiga uzatdi. Biroq shu payt g‘o‘la bir silkinib, ustaning qo‘lidan chiqib ketib, to‘ppa-to‘g‘ri bechora Jeppettoning chillakdek ingichka oyog‘iga borib tushdi.

– Voy! Odamga juda nazokat bilan sovg‘a qilarkansizmi, usta Antonio! Siz meni bir umrga cho‘loq qilib qo‘ydingiz, shekilli.

– O‘lay agar, g‘o‘lani tushirib yuborgan men emasman!

– Undan chiqdi, men ekanman-da?

– Hamma balo g‘o‘lada.

– Buni o‘zim ham bilaman, lekin uni oyog‘imga siz tushirib yubordingiz-ku.

– Men tushirmadim!

– Yolg‘onchi!

– Jeppetto, meni haqorat qilmang, bo‘lmasa sizni Zog‘ora non deb atayman!

– Eshshak!

– Zog‘ora non!

– Ho‘kiz!

– Zog‘ora non!

– Ahmoq maymun!

– Zog‘ora non!

Jeppetto «Zog‘ora non» so‘zini uchinchi marta eshitganidan keyin jahli chiqib, aqldan ozgandek duradgorga tashlandi, ikki chol yana jiqqamusht bo‘lib, rosa olishishdi.

Bu olishuv natijasida usta Antonioning burnidagi timdangan tirnoq izlari ikkitaga ortdi, do‘stining kamzulidagi tugmalar ikkitaga kamaydi.

Ular shu zaylda bir-birlaridan o‘ch olib, xumordan chiqishgach, ikkovlari yana qo‘l siqishib, o‘la-o‘lguncha qaddon do‘st bo‘lib qolishga so‘z berishdi.

Shundan keyin Jeppetto shumtaka g‘o‘lani qo‘ltig‘iga qistirib, oqsoqlanganча uyiga jo‘nadi.

Jeppetto uyiga kelgan zahoti g‘o‘ladan yog‘och bola yasashga kirishadi va unga «Pinokkio» deb nom qo‘yadi.

Yog‘och bolaning dastlabki qadamlari

Yerto‘ladagi kichkina bir hujra Jeppetoning uyi edi: uning bitta-yu bitta derazasi bo‘lib, u ham zina tagiga ochilardi. Uydagi faqirona jihozlar bitta liqildoq stul, shalog‘i chiqqan karavot-u bir oyog‘i kalta eski stoldan iborat edi. Devor tagida jajjigina kamin bo‘lib, unda olov yonib turardi. Lekin bu olov ham, uning ustiga osilgan dekcha ham surat edi: dekcha biqirlab qaynab, undan pag‘a-pag‘a bo‘g‘ ko‘tarilayotgandek edi. Bularning hammasi xuddi haqiqiyga o‘xshardi.

Jeppetto uyiga yetib kelishi bilan darhol qo‘liga asbob-uskunalarini oldi-yu g‘o‘lani yo‘nib, yog‘och bola yasashga kirishdi.

«Nima deb nom qo‘ysam ekan unga? – deb o‘ylanib qoldi Jeppetto. – Pinokkio deya qolay. Bu ism unga baxt keltiradi. Bir vaqtlar Pinokkilar oilasi bo‘lardi: otasining oti Pinokkio, oyisi – Pinokkiya, bolalarining ismi – Pinokki edi, hamma-lari doim xushchaqchaq kun kechirishardi. Ichlarida eng badavlati tilamchilik qilib kun ko‘rardi».

Chol bo‘lg‘usi yog‘och bolasiga ism topganidan keyin hafsala bilan ishlay boshladi. Eng oldin u yog‘och bolaning sochini, keyin peshonasini va nihoyat ko‘zlarini yasadi.

Shunda chol bu yog‘och ko‘zlarning pirpirab uchayotganini ko‘rdi-yu, ajablanganidan og‘zi lang ochilib qoldi. Jeppetto yog‘och qo‘g‘irchoqning ko‘zlari o‘ziga tikilib turganini ko‘rib, o‘kinch bilan:

– O, tentak yog‘och ko‘zlar, nega menga bunchalik baqrayib qoldingiz? – dedi.

Lekin hech kim unga javob qaytarmadi.

Shundan keyin Jeppetto yog‘och bolaning burnini yasashga kirishdi. U burunni endigina yasab bo‘lgan ham ediki, u

o'zidan-o'zi birdan kattalashib, o'saverdi, o'saverdi, hash-pash deguncha salkam bir guloch bo'lib ketdi.

Bechora Jeppetto burunni qisqartirmoqchi bo'lib, dam kesib, dam yo'nib ko'rди, lekin shilqim burun borgan sari battar kattalashaverdi.

Shunda chol burunni o'z holiga qo'yib, og'iz yasashga kirishdi.

Lekin yog'och og'iz hali chala bo'lishiga qaramay, dam qiqirlab kular, dam qiyshayib cholni masxara qilardi.

– Kulavermay jim tur! – dedi Jeppetto achchig'lanib. Lekin gapi zig'ircha ham ta'sir qilmadi.

– Kulgini bas qil, dedim senga! – deb jahl bilan baqirib berdi Jeppetto.

Yog'och og'iz shu zahoti kulishdan to'xtadi, lekin bir qarich keladigan tilini chiqarib masxara qildi.

Jeppetto kayfiyatini buzmaslik uchun yog'och bolaning alomat qiliqlariga parvo qilmay qo'ydi, u ishni davom ettirdi. Qo'g'irchoqning og'zini yasab bo'lgach, uning engagini, undan keyin bo'ynini, yelkalarini, gavdasini, qo'llarini yasadi.

Jeppetto yog'och bolaning qo'llarini yasab bo'lganini biladi, shu payt kimdir uning boshidan parigini yulib oldi. U boshini bundoq ko'tarib qarasa... nimani ko'rди deng? Yog'och Bola uning sariq parigini qo'lida ushlab turar edi.

– Pinokkio! Hoziroq parigimni ber, bo'lmasam...

Lekin Pinokkio parikni cholga qaytarib berish o'rniga o'z boshiga kiyib oldi, kiydi-yu bir zumda dimiqib, nafasi qaytib ketdi.

Pinokkioning odobsizligi, shilqimliklari Jeppettoning ko'nglini shunaqangi qattiq ranjitdiki, u shuncha yashab, hali bunchalik xafa bo'lmagan edi.

– Qanaqa betartib bolasan o'zing, – dedi u. – Hali tayyor bo'lmasingdan o'z otangni behurmat qilyapsan, keyin nima bo'ladi? Yaxshimas, bolam, yaxshimas!

Shunday deb, chol ko'z yoshini artди.

Shundan keyin u Pinokkio uchun oyoq yasashga kirishdi. Jeppetto Yog‘och Bolaning oyoqlarini yasab bo‘lishi bilan shu zahoti burniga tepki yedi.

«Ayb o‘zimdagi, – deb ko‘nglidan o‘tkazdi chol va xo‘rsinib qo‘ydi. – Hammasini oldindan puxta o‘ylab, keyin ishga kirishishim kerak edi, endi kech bo‘ldi».

Keyin u Yog‘och Bolaning qo‘ltig‘idan ko‘tarib, yerga qo‘ydi. Pinokkioni yurishga o‘rgatmoqchi edi-da.

Lekin Pinokkioning oyoqlari hali bukilmas, beo‘xshov edi, shuning uchun, u oyog‘ini zo‘rg‘a sudrab bosardi. Shunda Jeppetto bolaning qo‘lidan yetaklab, unga qanday qadam qo‘yishni o‘rgata boshladi.

Bora-bora yog‘och oyoqlarning chigili yozilib, Pinokkio endi ancha erkinroq qadam qo‘ya boshladi. Oradan bir necha daqiqa o‘tgach esa, uy ichida bemalol yura boshladi. Yurib-yurib u birdan ostona hatlab, ko‘chani qoq o‘rtasiga chiqib oldi. Chiqdi-yu, shataloq otgancha chopqillab ketdi.

Sho‘rlik Jeppetto Pinokkioning orqasidan quvib ketdi, lekin qancha yugursa ham, unga sira yeta olmadi: shumtaka Pinokkio yog‘och yotqizilgan ko‘cha o‘rtasidan xuddi quyonga o‘xshab dik-dik sakrab borarkan, yog‘och oyoqlarining ovozi, yog‘och kavush kiygan yigirmata dehqonning qadam tovu-shidek taraqlardi.

Biroq ko‘chadagi o‘tkinchi odamlar, naq tozi itdek g‘izil-lab borayotgan Yog‘och Bolani ko‘rib taqqa to‘xtashar va uning orqasidan tomosha qilib, butun ko‘chani boshlariga ko‘tarib, xaxolab kulishardi.

Yaxshiyamki shu payt politsiyachi paydo bo‘ldi. U avvaliga bironta odamning toychoq‘i qochib ketipti-da, deb o‘yladi. So‘ng bu dovyurak, zabardast politsiyachi biron falokat yuz berishiga yo‘l qo‘ymaslik uchun toychoqni tutishga ahd qilib, ko‘chani o‘rtasiga turib oldi.

Pinokkio politsiyachi yo‘lni to‘sib turganini uzoqdan ko‘rdi-yu, chap berib uning oyog‘i ostidan «lip» etib o‘tib ketmoqchi bo‘ldi. Lekin omadi kelmadi.

Politsiyachi chaqqonlik qilib Pinokkioning burnidan shartta ushlab oldi (ma'lumki, uning burni judayam uzun bo'lib, go'yo politsiyachilarning qo'lga tushish uchun ataylab shunaqa yaratilgandek edi). Keyin uni Jeppettoning qo'lga topshirdi. Chol shu zahoti, shu yerning o'zida bevosh Pinokkioning qulog'idan cho'zib, uydan qochgani uchun adabini berib qo'ymoqchi bo'ldi. Lekin buni qarangki, u bolasining qulog'ini topa olmay hang-mang bo'lib qoldi! Bilasizlarmi, nega bunaqa bo'ldi? Chunki chol ishga berilib ketib, Yog'och Bolaga quloq yasashni unutib qo'ygan edi.

Natijada u Pinokkioning hiqildog'idan olib, shu alfozda uyiga qaytarib olib ketdi. Jeppetto uni yetaklab borarkan, boshini chayqab, bolaga po'pisa qilardi:

– Hozir uyga borib olaylik. Keyin o'sha yerda o'zim boplab dodingni beraman, ko'ngling to'q bo'lsin!

Pinokkio bu po'pisani eshitdi-yu darrov ko'chaning o'rtasiga cho'zilib yotib oldi. Ularning atrofiga tomoshatalab bekorchi odamlar yig'ila boshladi. Zum o'tmay atrofni tumonat odam bosdi. Har kim har xil mulohaza yuritardi:

– Bechora Yog'och Bola, – deb achinardi birov. – Uyiga bormay, juda to'g'ri qilyapti. Tosh'yurak Jeppetto rosa ta'zirini beradi borsa.

Boshqa birovlar g'azablanib shunday deyishardi:

– Bu Jeppetto bir qaraganda binoyiday odamga o'xshaydi-yu, lekin aslida o'lgudek qo'pol, bolalarga rahm-shafqat qilmaydigan johil odam. Agar biz sho'ring qurg'ur Yog'och Bolani uning qo'lga topshiradigan bo'lsak, uyiga borganda bechorani burda-burda qilib tashlaydi.

Odamlar shu zaylda biri olib, biri qo'nib, hangomalashib turishganda, politsiyachi kelib, ularning gapini eshitdi-da, Pinokkioni bo'shatib yuborib, uning o'rniga bechora Jeppettoni mahkam ushladi. Bu kutilmagan holdan chol o'zini yo'qotib qo'ydi, bir og'iz ham gapira olmay, yig'lab yubordi va qamoqxonaga keta turib, yo'l-yo'lakay piqillab yig'lagan cha o'ziga-o'zi bunday dedi:

– Yaxshilikni bilmagan bola! Men bo‘lsam seni odobli Yog‘och Bola qilib tarbiyalamoqchi edim-a! Ayb o‘zimda. Buni oldinroq o‘ylab ko‘rishim kerak edi!

Shundan keyin juda g‘aroyib voqealar sodir bo‘ldiki, ular to‘g‘risida men navbatdagi boblarda hikoya qilmoqchiman.

Pinokkio bilan gapiruvchi Qora Chigirtka voqeasi. Bu voqeadan johil bolalar o‘zidan aqlliroq kimsaning tanbehini yoqtirmasligi ma‘lum bo‘ladi

Shunday qilib, bolalar, men sizlarga aytsam, Jeppettoni begunohdan-begunoh qamoqqa olishgan paytda, uyatsiz bola Pinokkio politsiyachining panjasidan qutilib chiqdi-yu ekinzor dalani tikka kesib o‘tib, uyiga yugurdi. U do‘ngliklardan, qalin butalar, suv to‘la ariqlardan xuddi tozi itlar quvlagan yovvoyi taka yo quyondek sakrab-sakrab chopib borardi. U uyga yetib kelib, qulflanmagan eshikni «taraq» etib ochib ichkariga kirdi-yu, eshik zulfinini surib qo‘yib, yerga uzala tushib yotib oldi, so‘ng xuddi boshidan tog‘ ag‘darilganday chuqur bir tin oldi. Lekin uning halovati uzoqqa cho‘zilmadi – birdan xona ichida bir nima chirillay boshladi:

– Chirr-chirr-chirr...

– Kim meni chaqiryapti? – dedi qo‘rqib ketgan Pinokkio.

– Men!

Pinokkio o‘girilib, devorda asta-sekin o‘rmlayotgan kattakon qora chigirtkani ko‘rdi.

– Hoy, Qora Chigirtka, kimsan o‘zing?

– Men gapiruvchi Qora Chigirtkaman. Bu xonada yuz yildan beri yashayman.

– Endi bu mening xonam, – dedi Yog‘och Bola. – Qani, marhamat qilib bu yerdan bir tuyog‘ingni shiqillatib qol-chi. Iloji boricha tezroq, jo‘na!

– Men, – dedi Qora Chigirtka, – senga buyuk bir haqiqatni aytmagunimcha bu yerdan hech qayoqqa ketmayman.

– Bo‘lmasam, gapir o‘sha buyuk haqiqatingni, faqat tezroq bo‘l.

– Ota-onalarini mensimay, ahmoqlik qilib, o‘z tug‘ilib o‘sgan uyidan bosh olib chiqib ketgan bolalarning holiga voy! Unday bolalarning hayoti juda yomon bo‘ladi, ular o‘zlarining bemulohaza qilmishlari uchun ming-ming afsus yeydilar.

– Chirilla-ya, chirilla, Qora Chigirtka, armoning qolmasin! Lekin shaxsan menga kelsak, ertaga tong pallasida bu yerdan bosh olib chiqib ketaman. Men shunday ahd qilganman. Agar bu yerda qolsam, boshimga boshqa bolalarning kuni tushadi: hamma bolalarga o‘xshab yuragim ziq bo‘lib yashayman, meni maktabga yuborishadi, xohlasam-xohlamasam o‘qish-yozishni o‘rganishga majbur qilishadi. Lekin senga ochig‘ini aytsam, maktabda o‘qishga sirayam xohishim yo‘q. Kapalaklarni quvlab, daraxtga chiqib, qushlarning uyasidan poloponlarini o‘g‘irlashning gashti boshqacha bo‘ladi.

– Bechora tentak bola! Nahotki tushunmasang, bunaqada g‘irt eshakning o‘ziga aylanib, bir chaqalik ham qadring qolmaydi-ku!

Pinokkioning jahli chiqib ketdi.

– O‘chir ovozingni, qari jodugar! – deb baqirdi u.

Lekin sabr-u qanoatli donishmand Qora Chigirtka boladan xafa bo‘lmadi, gapini davom ettirdi: – Agar maktabga borishni yoqtirmasang, unda nima uchun bironta hunar o‘rganib, halol mehnat bilan kun kechirishing mumkim emas?

– Nimagaligini aytaymi senga? – dedi Pinokkio tobora ko‘proq toqati toq bo‘lib. Nimagaki, dunyodagi hamma hunarlar ichida menga faqat bittasi yoqadi.

– Xo‘sh, u qanday hunar ekan?

– Yeyish, ichish, uxlash, har kuni ertalabdan kechgacha sandiroqlab yurish.

– Yodingda bo‘lsin, – dedi Gapiruvchi Qora Chigirtka o‘z fe‘liga xos xotirjamlik bilan, bu hunar bilan shug‘ul-

langanlarning bari bir kun emas, bir kun, yo kasalxonada, yo qamoqxonada o‘lib ketadi.

– Og‘zingga qarab gapir, hey, qari jodugar... Agar shunaqa jahlimni chiqaraversang, dodingni berib qo‘yaman!

– Bechora Pinokkio, men chindanam ahvolingga achinaman!

– Nimaga endi menga achinasan?

– Nimagaki, sen Yog‘och Bolasan, buning ustiga-ustak, kallang ham yog‘ochdan – aqling yo‘q!

Pinokkio shu oxirgi so‘zni eshitdi-yu, g‘azabi qaynab sakrab o‘rnidan turib ketdi, uzun kursi ustida yotgan yog‘och bolg‘ani olib, uni Gapiruvchi Qora Chigirtkaga otdi.

Balki u, mo‘ljalga tekkiza olmayman, deb o‘ylagan bo‘lsa kerak, lekin baxtga qarshi bolg‘a uchib borib Qora Chigirtkaning naq boshiga tegdi, bechora oxirgi marta «chir-chir chir» dedi-yu, o‘ligi devorga yopishganча qoldi.

**Pinokkioning qorni ochadi, u bitta tuxum topib,
quymoq pishirmoqchi bo‘ladi, lekin shu payt birdan
quymoq uchib ketib, derazaga borib qo‘nadi**

Bu orada kech kirib, qorong‘u tushdi. Pinokkio hali shu mahalgacha tuz ham totmaganini eslab, qornida ishtahaga o‘xshagan qaydaydir quldirash boshlanganini sezdi. Odatda, bolalarda ishtaha judayam tez ochiladi. Mana, oradan bir necha daqiqa o‘tar-o‘tmas, o‘sha ishtaha ochlikka aylandi, ochlik esa, hash-pash deguncha, shunaqangi zo‘rayib ketdiki, natijada bolaning ishtahasi xuddi och bo‘rinikidek karnay bo‘lib ketdi.

Boyaqish Pinokkio dekcha qaynab turgan kamin tomonga otildi, dekchada nima pishayotganini ko‘rish uchun uning tuvog‘ini ko‘tarmoqchi bo‘ldi. Lekin kaminning ham, dekchaning ham oddiy surat ekanini payqagan Pinokkioning shu paytdagi ahvolini bir tasavvur qilib ko‘ring-a! U hayron

bo'lganidan shundoq ham juda uzun burni, yo'q deganda, yana to'rt enlik uzaydi.

U hech bo'lmasa bir burdagina qoq non yoki nonning kuyugi, yo it g'ajib tashlagan suyak, bir burdagina mog'or bosgan zog'ora, yo baliqning qiltanog'imi, olchanning danagimi, qisqasi, og'izga tiqsa bo'ladigan biron nima qidirib topish niyatida xonaning hammayog'ini: yashiklar-u burchak-burchaklarni titib chiqdi. Lekin hech nima, mutlaqo hech narsa topmadi.

Ochlik bo'lsa borgan sari avjga chiqardi, shunda Pinokkio ochlik azobini yengillatish uchun, esnay boshladi. U shunaqangi jon-jahdi bilan esnay boshladiki, har esnaganda og'zi qulog'igacha kappa-kappa ochilardi.

Nihoyat u hamma narsadan umidini uzib, piq-piq yig'lagancha shunday dedi:

– Gapiruvchi Qora Chigirtka to'g'ri aytgan ekan. Otamni xafa qilib uydan qochib ketganim yaxshi bo'lmapti. Axir hozir otam uyda bo'lganida men ochlikdan bunaqa o'lar darajada esnab o'tirmasdim. Voy, bu ochlik judayam og'ir kasal bo'larkan-u! Shu payt u birdan axlat uyumi orasida tovuq tuxumiga o'xshagan dum-dumaloq, oppoq bir narsa yotganini ko'rib qoldi. Ko'z ochib-yumguncha vaqt o'tmay u axlat oldida paydo bo'ldi va darrov o'sha oq narsaga chang soldi. U narsa chindanam tuxum ekan.

Yog'och Bolaning qanchalik xursand bo'lganini yozish uchun qalam ham ojizlik qiladi. Pinokkio o'z ko'zlariga ishonmas, bu tuxumni u hozir tushida ko'rayotganday edi. U tuxumni qo'lida aylantirib, salmoqlab ko'rar, dam silar, dam o'parkan, shunday derdi:

– Seni qanday pishirsam ekan? Seni suvda pishiraman... Yo'q, yaxshisi, ilita qolaman... Undan ko'ra tovada qovurganim yaxshimasmi? Yo balki sal-pal ilitib, tezroq ichib yubora qolsammikin? Yo'q, seni tarelka yo tovaga chaqaman-u yeyman-qo'yaman – shunisi eng tez bo'ladi. Axir qornim tatalab ketyapti, seni tezroq yemasam o'lib qolaman!

Mana, u tovani laqqa cho‘g‘ to‘la manqal ustiga qo‘ydi, tovaga yog‘ o‘rniga ozgina suv quydi, suvdan bug‘ chiqq boshlagach, tuxumni bir urib chaqdi-yu, uni tova ustiga ag‘dardi. Lekin tuxumdan uning oqi bilan sarig‘i oqib tushish o‘rniga, tip-tirik, buning ustiga, ancha odoblikkina bir jo‘ja chiqdi. U nazokat bilan ta‘zim qilib:

– Sizga mingdan-ming rahmat, sinyor Pinokkio! Meni tuxum po‘chog‘ini tumshug‘im bilan teshishdan xalos qildingiz. Salomat bo‘ling, yaxshi qoling! – dedi.

Jo‘ja shu gapdan keyin qanotlarini yoydi-da, derazadan tashqariga uchib chiqib, ko‘zdan g‘oyib bo‘ldi.

Sho‘rlik Yog‘och Bola og‘zi lang ochilib, ko‘zlari baq-raygancha, qo‘lida tuxum po‘chog‘i bilan turgan yerida toshdek qotib qolaverdi. Keyin sal o‘ziga kelgach, piq-piq yig‘lab alamidani yer tepina boshladi.

– Gapiruvchi Qora Chigirtka to‘g‘ri aytgan ekan, – dedi yig‘i aralash. – Agar uydani qochib ketmaganimda, otam hozir shu yerda bo‘lganida, men ochlikdan sulayib o‘lar holga tushmagan bo‘lardim. Oh, bu ochlik degani judayam yomon kasal bo‘larkan!

Natijada qornining quldirashi borgan sari zo‘rayib, bu azobni yengillatish yo‘lini topa olmagan Pinokkio uydani bosh olib chiqib ketmoqchi va shu yaqin atrofdagi qishloqqa borib, tilanchilik qilmoqchi bo‘ldi: «Bironta rahm-shafqatli odam topilib, mendani bir burdagina nonini ayamasi axir», – deb o‘yladi u.

Pinokkio oyoqlarini cho‘g‘ to‘la manqal ustiga qo‘yib, uxlab qoladi va ertalab uyg‘onganida oyoqsiz qolganini ko‘radi

Tashqarida qahraton qish kechasi. Momaqaldiruq, vahimali gumburlar, dam-badam chaqmoq chaqar, butun osmonni go‘yo o‘t olgandek edi. Nihoyatda shiddatli sovuq shamol

chang quyunini osmoni falakka uchirib, dala-dashtdagi dovdaraxtlarni dam ayanchli ingratib, dam yig'latib, shafqatsiz uvillardi.

Pinokkio momaqaldir oq va chaqmoqdan judayam qo'rqar, ammo ochlik qo'rquvdan ham kuchliroq edi. U eshikni yuziga berkitdi-da, kuchini yig'ib turib bir yugurishda qishloqqa o'tib oldi, to'g'ri, endi yuguraverib halloslaganidan tili tozi itnikidek osilib qolgan edi.

Qishloq qop-qorong'u, huvillab yotardi. Do'konlar yopiq, uylarning eshik va derazalari berk edi. Ko'chalarda hatto sayoq it ham ko'rinmasdi.

Butun qishloqda bironta ham tirik jon yo'qdek tuyulardi.

Qorni ochligidan ruhi tushib ketgan Pinokkio bir uyning oldiga yaqin borib: «Zora-mora bironta odam derazadan mo'ralasa», degan niyatda eshik qo'ng'irog'ining ipidan tortdi.

Darhaqiqat, derazadan boshiga tungi qalpoq kiygan bir chol ko'rindi.

– Shunday bemahalda nima kerak sizga? – deb so'radi u jahl bilan.

– Iltimos, menga bir burdagina non bersangiz.

– Bo'пти, meni kutib tur, hozir olib kelaman, – dedi chol.

Chol Pinokkioni kechalari ermakka eshik taqillatib, diyonatli odamlarning uyqusini harom qiladigan bevosh sayoqlardan bittasi bo'lsa kerak, deb o'ylagan edi.

Yarim daqiqadan keyin deraza yana ochilib, cholning chinqirgan ovozi eshitildi:

– Deraza tagiga kelib, qalpog'ingni tutib tur!

Pinokkio shosha-pisha qalpog'ini yechdi. Shu payt uning ustidan sharsharadek muzday suv quyilib, uni boshdan-oyoq shalabbo qildi.

Yog'och Bola xuddi hozirgina tarnov ichidan tortib olingan mushukdek jiqqa ho'l holda sillasi qurib, ochlikdan o'lar holga kelib uyiga qaytdi. U kursiga o'tirib olib ho'l va loy oyoqlarini liqqa cho'g' to'la manqal ustiga uzatdi.

Shu alfozda u uxlab qoldi. Pinokkio uxlayotganida yog‘och oyoqlari kuyib, oldin qora ko‘mirga, keyin esa kulga aylandi.

Pinokkio bo‘lsa parvoyi falak, xurрак otib uxlardi. Ertalab tong pallasida u birdan cho‘chib uyg‘onib ketdi: kimdir eshikni taqillatardi.

– Kim? – deb so‘radi Pinokkio esnab va ko‘zlarini ishqalab.

– Menman, – degan ovoz eshitildi tashqaridan.

Bu Jeppetning ovozi edi.

Jeppetto uyiga qaytadi. Bechora ota o‘zi uchun nonushtaga topib kelgan yegulikning hammasini Pinokkioga beradi

Baxtiqora Pinokkio hamon uyqusirardi, shuning uchun oyoqlari kuyib qolganini payqamadi. U otasining ovozini eshitgan zahoti o‘ylab-netib o‘tirmay, kursidan sakrab tushdi-yu, eshikning zulfinini surish uchun yugurdi. Lekin zo‘rg‘a ikki-uch qadam qo‘yib, yerga yuztuban yiqildi. Beshinchi qavatdan tushib ketgan bir qop yog‘och qoshiq qanday sharaqlab ketsa, Pinokkio yiqilganida ham shunaqa ovoz chiqdi.

– Och eshikni! – deb qichqirdi tashqarida turgan Jeppetto.

– Dada, ocholmayman, – deb yig‘lab yubordi Yog‘och Bola va alamdanda yerda u yoqdan bu yoqqa ag‘anay boshladi.

– Nega ocholmaysan?

– Nega desangiz, kimdir oyog‘imni yeb qo‘yipti.

– Kim yeyishi mumkin?

– Mushuk, – dedi Pinokkio.

Chunki Pinokkio bu payt bir mushuk payrahani o‘ynayotganini ko‘rib qolgan edi.

– Och, deyapman senga, – deb takrorladi Jeppetto, – bo‘lmasa o‘zim ochib kirib, mushuk qanaqa bo‘lishini ko‘rsatib qo‘yaman senga!

– Gapimga ishoning, dada, rostdanam oyog‘imda turolmayman. Voy, sho‘rim qurib qoldi! Endi men o‘la-o‘lgunimcha emaklab kun kechiraman!..

Jeppetto bu oh-vohlarni Yog‘och Bolaning navbatdagi nayrangi deb o‘yladi va bunga barham berish uchun devorga tirmashib chiqib, derazadan uyga tushdi.

U paysalga solib o‘tirmay, hozirning o‘zida odobsiz bolaning adabini berib qo‘ymoqchi bo‘lgan edi, ammo Pinokkiosining yerda ag‘anab yotganini, uning oyoqlari chindan ham kuyganini ko‘rdi-yu, bechoraga rahmi keldi. U darhol Pinokkioni ko‘tarib olib, bag‘riga bosdi-da, ketma-ket o‘paverdi. Jeppettoning ko‘zidan duv-duv yosh oqarkan, piqillagancha:

– O, bolaginam, qanday qilib oyog‘ingni kuydirib qo‘yding? – dedi.

– O‘ziam bilmayman, dada. Lekin sizga rostini aytsam, bugun kechasi judayam qo‘rqinchli bo‘ldi, bu qo‘rqinchli tunni o‘la-o‘lgunimcha esimdan chiqarmayman. Momaqaldiroq gumburlab, tinmay chaqmoq chaqdi, mening bo‘lsa qornim judayam och edi. Gapiruvchi Qora Chigirtka g‘ashimga tegib: «Hali sen ko‘p baxtsizliklarga uchrayсан, chunki yomon bolasan – qilmish – qidirmish», dedi menga. Shunda men unga: «Xap senimi, shoshmay tur, Qora Chigirtka!» – dedim. Keyin u menga: «Sen Yog‘och Bolasan, kallang ham yog‘ochdan», degan edi, yog‘och bolg‘achani otib, uni o‘ldirdim. Axir ayb o‘zimda-da, nimaga desangiz, men uni o‘ldirmoqchi emasdim, keyin men kichkina tovani qo‘r to‘la manqal ustiga qo‘ydim, lekin jo‘ja pir etib uchib chiqib: «Salomat bo‘ling... yaxshi qoling!» – deb uchib ketdi. Qornim ochgandan ochaverdi, ochaverdi, shuning uchun tungi qalpoq kiygan chol derazadan boshini chiqarib: «Deraza tagiga kelib, qalpog‘ingni tutib tur», dedi. Shundan keyin men boshimga

to‘kilgan bir tog‘ora suvdan shiltayi-shalabbo bo‘lib (nima, bir burda non so‘rash shunaqa uyatmi, a?), darrov uyga qaytdim. Qornim ochligidan o‘zimni qo‘yarga joy topa olmay, hech bo‘lmasa oyog‘imni quritay, deb manqal ustiga qo‘ydim. Shu o‘tirganimcha uxlab qolibman. Siz kelib eshikni taqillatganingizda qaragam, ikkala oyog‘im yonib kul bo‘lipti. Mana, oyog‘imdam ham judo bo‘ldim, lekin ochlik haliyam azob beryapti menga! U-u-u-u!.. Shunday keyin bechora Pinokkio shunaqa uv tortib yig‘lay boshladiki, uvlagani hatto besh chaqirim nariga ham eshitildi. Yog‘och bolaning tuturuqsiz gapidan Jeppetto faqat bir narsani, ya‘ni uning ochlikdan o‘lar holga kelganini tushundi, tushundi-yu, darhol cho‘ntagidan uchta nok chiqarib, Pinokkioga uzatarkan:

– Ochig‘i, bu noklar mening nonushtam edi, lekin bajonidil senga beraman. Ol, yeyaqol, osh bo‘lsin, – dedi.

– Agar shu noklarni yeyishimni xohlasangiz, iltimos, po‘chog‘ini artib bering.

– Artib beraymi? – dedi hayron bo‘lib qolgan Jeppetto. – Sening bunchalik ipakoyim, injiq ekanligingni bilmagan ekanman, o‘g‘lim. Yaxshi emas! Bu dunyoda kishi go‘daklik chog‘idan har qanday ovqatni yeyishga odatlanishi kerak, chunki odamzodning boshiga ne-ne savdolar tushmaydi hayotda. Kishi umrida har qanday qiyinchiliklarga duch kelishi mumkin!

– To‘g‘ri, gapingizga qo‘shilaman, deb otasining so‘zini bo‘ldi Pinokkio, lekin men po‘chog‘i artilmagan mevani yemayman. Chunki po‘choq desa, ko‘nglim aynaydi!

Oqko‘ngil Jeppetto yonidan pakkisini chiqarib, sabr-toqat bilan uchala nokni artib, po‘chog‘ini stolning bir chekkasiga qo‘ydi.

Pinokkio hash-pash deguncha birinchi nokni yeb bo‘lib, urug‘i bor joyini otib yubormoqchi bo‘lgan edi, Jeppetto uning qo‘lidan ushlab qolib, bunday dedi:

– Otma. Bu dunyoda hamma narsa ham asqatib qolishi mumkin.

– Nima, siz hali meni shu po‘choqni yeydi, deb o‘ylaysizmi? – dedi istehzo bilan Yog‘och Bola.

– Kim bilsin! Hamma narsa bo‘lishi mumkin, – deb e‘tiroz bildirdi Jeppetto bamaylixotir.

Harqalay, uchala nokning urug‘i bor joyi derazadan ko‘chaga otilmadi, balki stol chetida yotgan po‘choqlar yoniga qo‘yib qo‘yildi.

Pinokkio uchta nokni yeb bo‘ldi, aniqrog‘i, yamlamay yutib yubordi, keyin shirin bir esnab, yig‘lamsirab dedi:

– Haliyam qornim to‘ymadi!

– Lekin boshqa hech narsam yo‘q, o‘g‘lim.

– Rostdanam hech narsa yo‘qmi?

– Ana, nokning po‘chog‘i bilan urug‘i bor joyi qolgan, xolos.

– Iloj qancha, – dedi Pinokkio, – boshqa hech nima bo‘lmasa, mayli, bir bo‘lak po‘choq yesam yebman.

Shunday deb, u po‘choq chaynay boshladi. Oldiniga u aftini burushtirdi, lekin keyin po‘choqning hammasini, uning ketidan nokning urug‘i bor joyini ham bir zumda yeb tashladi. Ovqatlanib bo‘lgandan keyin huzur qilib qornini silab qo‘yib, quvnoq ohangda:

– Mana endi o‘zimni rostakamiga juda yaxshi his qila boshladim! – dedi.

– Ana, ko‘rdingmi, – dedi Jeppetto, – injiq bo‘lish kerakmas, deb senga to‘g‘ri aytgan edim! Azizim, bu dunyoda boshimizga ne kunlar tushishini hech qachon bilib bo‘lmaydi. Hayotda har xil holatlar sodir bo‘lishi mumkin...

Jeppetto Pinokkio uchun bir juft yangi oyoq yasaydi va unga alifbe sotib olish uchun kamzulini sotadi

Yog‘och Bola qornini to‘ydirgach, yana xarxasha qilib yig‘lay boshladi: endi u Jeppettodan yangi oyoq yasab berishni talab qildi. Biroq Jeppetto uning nayranglari uchun bir

ta'zirini berib qo'yimoqchi bo'ldi, shuning uchun to tush paytgacha Pinokkioning yig'i-sig'isiga parvo qilmay o'tira-verdi. Axiri bo'lmagach, o'g'liga:

– Nega endi senga yangi oyoq yasab berishim kerak? Yana uydan qochib ketishing uchunmi? – dedi.

– So'z beraman sizga, – dedi Yog'och Bola piqillab, – endi men yaxshi bola bo'laman.

– Hamma bolalar ham biror narsani so'ramoqchi bo'lishsa, shunaqa so'zamol bo'lib qolishadi, – dedi Jeppetto.

– Men maktabga borib, tirishib o'qishga so'z beraman.

– Hamma bolalar ham biror nima so'raydigan bo'lishsa, shunaqa cho'pchak to'qishadi.

– Lekin men hamma bolalardaka bola emasman! Men ulardan yaxshiroqman, undan keyin, men faqat rost gapiraman. So'z beraman sizga, dada, men hunar o'rganib, qarigan chog'ingizda yoningizga kirib, sizga yupanchiq bo'laman.

Jeppetto jahli chiqqanday yuzini burishtirdi, lekin ko'zlari g'ilt-g'ilt yosh, yurak-bag'ri bechora Pinokkioning ayanchli ahvolidan ezilib ketgan edi. Shuning uchun u boshqa hech nima demay, qo'liga duradgorlik asbobi va ikkita yaxshi quritilgan yog'ochni olib, jon-jahdi bilan ishga kirishdi.

Salkam bir soat deganda bir juft oyoq tayyor bo'ldi: ikkoviyam bejirim, chayir, quruq oyoq edi. Eng mohir haykaltarosh ham bundan yaxshiroq yasay olmasdi.

Keyin Jeppetto Yog'och Bolaga:

– Ko'zingni yumib uxla! – dedi.

Pinokkio ko'zini yumib, o'zini uxlaganga solib yotdi. U uxlaganday bo'lib yotgan paytda Jeppetto qittakkina duradgorlik yelimini tuxum po'chog'ida qorib, bolaning ikkala oyog'ini hech bir nuqsonsiz, zo'r mahorat bilan yopishtirdiki, ularning yelimplangan yerini ming tikilgan bilan topib bo'lmasdi.

Yog'och Bola oyoqlari yana butun bo'lganini sezgan zahoti, o'zi yotgan stol ustidan «dik» etib sakrab tushdi-da, suyu-

nib ketganidan xuddi aqldan ozganday, dam irg'ishlab, dam o'mbaloq osha boshladi.

– Barakkala, o'g'lim!

– Lekin maktabga boradigan bo'lsam, meni bir amallab kiyintirish kerak-ku.

– Shunda cho'ntagida sariq chaqasi ham bo'lmagan qashshoq Jeppetto Pinokkio uchun qog'ozdan kostyum bichdi, daraxt po'stlog'idan bir juft botinka tikdi va nonning yumshoq yeridan qalpoqcha yasadi.

Pinokkio ularni kiyib olib, g'izillagach tog'orachadagi suvning tepasiga bordi-da, xuddi o'zini ko'zguga solgandek suvdagi aksiga tikildi. Tashqi qiyofasi o'ziga judayam yoqdi. Shunda u tovuksdek kekkayib:

– Haqiqiy sinyorga o'xshab ketibman! – dedi.

– Gaping to'g'ri! – deb javob qildi Jeppetto, – lekin esingda bo'lsin: sinyorni sinyor qiladigan narsa – yangi kiyim emas, ozoda kiyim bo'ladi.

– Shunday bo'lgandayam, – deb yana gap boshladi Yog'och Bola, – men baribir maktabga bora olmayman, nimaga desangiz maktabga borishim uchun yana bitta narsa, bitta bo'lgandayam asosiysi yetishmayapti.

– Nima kerak?

– Alifbe kitobim yo'q.

– Gaping to'g'ri. Lekin qayerdan olsak ekan u kitobni?

– Buning yo'li juda oson: do'konga borib sotib olish kerak, vassalom.

– Xo'sh, pul bormi?

– Menda yo'q.

– Menda ham yo'q, – dedi chol qayg'uli ohangda.

Hatto shu paytgacha yengiltak bola bo'lgan Pinokkio ham xomush bo'lib qoldi, chunki agar odamning boshiga tushgan tashvish haqiqiy tashvish bo'lsa, uni hamma, hatto bolalar ham tushunadi.

– E, bir urinib ko'ray-chi! – dedi birdan Jeppetto va o'rnidan dik etib turib ketdi.

Keyin u qirq yamoq bo'lib ketgan eski duxoba kamzulini kiydi-da, uydan tez chiqib ketdi.

Saldan keyin u qo'lida alifbe bilan qaytib keldi, lekin endi egnida boyagi kamzuli yo'q edi.

Sho'rlik chol ko'ylakchan kirib keldi – bu paytda tashqarida qor yog'ayotgan edi.

– Kamzulingiz qani, dada?

– Sotdim.

– Nega endi sotdingiz?

– Nega desang juda isib ketdim.

Pinokkio nima gapligini oldiniga tushunmadi va quvonchi ichiga sig'maganidan cholning bo'ynidan quchoqlagancha, uning yuz-ko'zini cho'pillatib o'paverdi, o'paverdi.

Pinokkio qo'g'irchoq teatriga kirish uchun alifbe kitobini sotadi

Qor tinishi bilan Pinokkio alifbeni qo'ltig'iga qistirib, maktabga yo'l oldi. Yo'lda ketayotganida uning mushtdekkina boshida ming xil fikr, biri-biridan ajoyib ming xil xomxayol g'ujg'on o'ynadi. U o'zicha bunday deb borardi:

– Bugun maktabga borib, o'qishni o'rganib olaman, ertaga – yozishni, indinga – hisoblashni o'rganaman. Keyin epchil harakat qilib, juda ko'p pul ishlab topaman, o'z aqlim, o'z kuchim bilan ishlab topgan ana shu pulga, hammadan oldin, dadamga movut kamzul olib beraman. E, movut ham gapmi! Hammayog'i oltin-u kumushdan tikilgan, tugmalari gavhar toshlardan bo'lgan kamzul olib berishga ham qurbim yetadi. Mehribon dadamga qancha yaxshilik qilsam ham kam, hozir bechora bitta ko'ylakda diydirab yuripti, nimaga desangiz, kitob qo'ltiqlab maktabga borishim uchun u kamzulini ham ayamadi...

Shunday qahraton sovuqda-ya! Bunaqa fidoyilik faqat otalarning qo'lidan keladi!

U o‘zicha shunday ta’sirlanib gapirib ketayotganida, uzoqdan nay va do‘mbiralarning ovozi eshitila boshladi: «Tu-tu-tu, tu-tu-tu, bo‘m-bo‘m-bo‘m! Bo‘m!»

U to‘xtab, quloq soldi. Bu ovozlarning oxiri ko‘rinmaydigan uzundan-uzun yo‘lning narigi boshidan eshitalayotgan edi: bu yo‘l dengiz bo‘yidagi kichik bir qishloqqa olib borar edi.

– Bu qanaqa musiqa bo‘ldi? Essiz, maktabga borishim kerak-da, bo‘lmasa...

Bir zumda miyasidagi boyagi shirin xayollar ostin-ustun bo‘lib ketdi. Bir qarorga kelish kerak edi: yo maktab, yo musiqa.

– Bugun borib musiqa eshitay, maktabga ertaga bora qolaman. Maktab qochib ketmaydi, – degan qarorga keldi bizning shumtaka va yelkasini qisib qo‘ydi.

Masala hal. U o‘sha o‘zini rom qilgan uzun yo‘lga burildi-yu, g‘izillaganicha yugurib ketdi.

U chopgan sari nay va do‘mbiralarning ovozi aniqroq eshitila boshladi: «Tu-tu-tu, tu-tu-tu, bo‘m-bo‘m-bo‘m! Bo‘m!».

Hademay u bir maydonga yetib keldi, bu yerda tumonat odam olachipor matodan parda qilib to‘silgan kattakon yog‘och tomoshaxona oldida uymalashardi.

– Bu qanaqa tomoshaxona? – deb so‘radi Pinokkio kichkina bir boladan.

– Afishada yozilgan so‘zlarni o‘qisang, bilib olasan!

– Jon-jon deb o‘qigan bo‘lardim-a, lekin xuddi shu bugun o‘qiy olmayman.

– Qoyilman, to‘nka! Unday bo‘lsa, senga o‘qib beraman. Mana, eshit, afishaga qip-qizil harflar bilan «Katta qo‘g‘irchoq teatri», deb yozilgan.

– Tomoshaning boshlanganiga ancha bo‘ldimi?

– Hozir boshlanadi.

– Kirish uchun qancha to‘lash kerak?

– To‘rt soldo.

Sinchkovligi qo‘ziganidan o‘zini qo‘yarga joy topolmayotgan Pinokkio andishani ham unutib qo‘ydi. U uyalmay-netmay kichkina boladan:

– Menga ertagacha to‘rt soldo berib turolmaysanmi? – deb so‘radi.

– Jon-jon deb berardim-a, – deb istehzo bilan javob qildi bola, – lekin xuddi shu bugun berolmayman.

– Xohlasang, to‘rt soldoga kamzulimni sotaman, – dedi Yog‘och Bola.

– Nima qilaman ola-bula qog‘ozdan tikilgan kamzulchangni? Agar sal yomg‘ir tegsa, o‘sha zahoti ivib, adoyi tamom bo‘ladi.

– Bo‘lmasa botinkamni sotib olarsan?

– Botinkang juda o‘choqqa tutantiriqbop ekan-da.

– Unda qalpog‘imga qancha berasan?

– Qalpog‘ingni sotib olgan odam rosa baraka toparkan! Nonning yumshog‘idan yasalgan! Uni boshimda turganidayoq sichqonlar yeb ketishadi!

Nima ham qila olardi! Pinokkio tilini tishlab qoldi. U oxirgi taklifini aytishga og‘iz juftladi-yu, lekin yuragi dov bermadi. U ikkilanib, o‘ylanib qoldi, u yoq-bu yoqqa yurdi. Nihoyat ahd qilib:

– Yangi alifbe kitobimga to‘rt soldo berasanmi? – deb so‘radi.

– Men bolaman, shuning uchun boshqa bolalardan hech nima sotib olmayman, – deb javob qildi Pinokkioga nisbatan anchagina aqlli bo‘lgan kichkina hamsuhbati.

– Alifbeyingni to‘rt soldoga men olaman! – deb qichqirdi suhbatni boshidan oxirigacha eshitib turgan eski-furush.

Shunday qilib, kitob ko‘z ochib-yumguncha sotilib ketdi.

Esingizda bo‘lsa, bolalar, bu payt bechora Jeppetto uyda ko‘ylakchan sovuqdan diydirab o‘tirardi, chunki u kamzulini alifbega ayirboshlagan edi.

**Qo‘g‘irchoqlar o‘z ukalari Pinokkioni tanib qolib,
uni zo‘r tantana bilan qarshi oladilar,
lekin shodlik ayni avjiga chiqqan paytda teatrning
xo‘jayini Manjafoko kirib keladi-yu,
Pinokkio dahshatli xavfga uchraydi**

Pinokkioning qo‘g‘irchoq teatriga kelishi salkam revolyutsiyaga aylanib ketdi.

Parda ochilgan, tomosha boshlangan edi.

Sahnada faqat Arlekin bilan Pulchinella bo‘lib, ular urishib, bir-birlarini haqoratlashar va har safargidek hademay bir-birlarini bir juft shapaloq, yoki bir shoda musht bilan «mehmon» qilishga shaylanishardi.

Tomoshabinlar bu ikki qo‘g‘irchoqning qiliqlari, gaplaridan qotib-qotib kulishardi: qo‘g‘irchoqlar biri yo‘g‘on, biri ingichka ovozda rostakamiga so‘kinishardiki, ularni qo‘g‘irchoq emas, balki haqiqiy ongli jonzod, ya‘ni bu dunyoning odamlari deb o‘ylash mumkin edi.

Shu payt birdan Arlekin tomoshani taqqa to‘xtatib, qo‘llarini zal tomonga cho‘zgancha, tomoshabinlarga hayajonli ovoz bilan murojaat qildi:

– O, samoviy kuchlar! Men uyg‘oqmanmi, yo tush ko‘ryapmanmi? Harqalay, huv orqa qatorda, menimcha, Pinokkio o‘tiripti!

– To‘g‘ri, Pinokkio-ku! – dedi Pulchinella.

– Ha, o‘sha! – dedi sinyora Rozaura, parda orqasidan boshini chiqarib.

– Pinokkio! Pinokkio! – deb qichqirishdi hamma qo‘g‘irchoqlar va dikir-dikir sakrashgancha sahnaga yugurib chiqishdi.

– Pinokkio! Ukajonimiz Pinokkio! Yashasin, Pinokkio!

– Pinokkio, qani, sahnaga, mening oldimga chiq! – deb chinqirdi Arlekin. – Kela qol, o‘zingni yog‘och akalaring quchog‘iga ot.

Mana shu samimiy taklifdan so‘ng Pinokkio bir sakragan edi, zalning orqa qatoridan sahna oldiga kelib tushdi. Keyin yana bir sakrab, dirijyorning boshiga chiqdi-da, u yerdan sahnaga hatlab o‘tdi.

Pinokkioning qo‘g‘irchoqlar quchog‘ida necha marta bo‘lgani, qanchadan-qancha do‘stona niqtashlarga, erkalab chertishlarga dosh berganini hatto tasavvur ham qilish qiyin: bu xatti-harakatlarning hammasi yog‘och artist va aktrisalar truppasining eng samimiy va buzilmas birodarligidan dalolat beradi. Shubhasiz, bu nihoyatda hayajonli spektakl edi, lekin zalda o‘tirgan tomoshabinlarning toqatlari toq bo‘la boshladi, chunki ular komediyaning davomini ko‘rishni istashardi. Shuning uchun:

– Komediyani ko‘rsatinglar! Komediyani! – deb baqira boshlashdi.

Tomoshabinlar bekorga baqirishardi, chunki qo‘g‘irchoqlar tomoshani davom ettirishni xayollariga ham keltirishmasdi, aksincha – yana ham qattiqroq baqirib-chaqirishib, Pinokkioni yelkalariga ko‘tarishdi-da, tantanali vaziyatda uni sahna oldiga olib chiqishdi. Lekin shu payt tomoshaxonaning xo‘jayini – qo‘g‘irchoqboz kelib qoldi; bu judayam bahaybat, badbashara janob bo‘lib, shu qiyofasining o‘ziyoq odamni dahshatga solardi. Uning paxmaygan soqoli xuddi siyoh dog‘iga o‘xshash timqora va shunaqangi uzun ediki, uchi yerga tegar, yurganida soqolini tez-tez bosib olar edi. Uning og‘zi xuddi pechkaning og‘zidek kattakon edi, ko‘zlari bo‘lsa, ichida sham yonib turgan bir juft qizil fonarni eslatardi.

Qo‘liga tulki dumlari va ilonlardan eshilgan yo‘g‘on qamchi ushlab olgan edi.

Teatr xo‘jayinining dabdurustdan paydo bo‘lganini ko‘rib, hamma gung bo‘lib qoldi. Hatto chuqurroq nafas olishga ham hech kim jur‘at eta olmadi. Pashsha uchsa eshitilardi. Bechora qo‘g‘irchoqlar xuddi terak bargidek dir-dir titray boshlashdi.

– Sen nega teatrinda tartibni buzyapsan? – dedi qo‘g‘irchoq teatrining xo‘jayini Pinokkioga o‘girilib, uning ovozi shamollab qolgan odamxo‘rning ovoziga o‘xshab xirillab chiqdi.

– Zoti munavvarlari, o‘lay agar, ayb menda emas.

– Ha, bo‘pti. Hozircha yetar! Bugun kechqurun sen bilan o‘zim hisoblashaman.

Tomosha tugagach, xo‘jayin oshxonaga kirib semizgina bir qo‘zichoq go‘sh tidan o‘ziga kechki ovqat pishira boshladi. U go‘sh tni butunicha sixga tortib, o‘t ustida hafsala bilan aylantirdi. Lekin go‘sh yaxshi qovurilib, qasir-qusir bo‘lib pishishi uchun o‘tin yetmay qoldi, shunda u Arlekin bilan Pulchinellani chaqirdi.

– Qani, borib qoziqqa ilib qo‘yilgan Pinokkioni olib kelinglar! – deb buyurdi ularga. – Nazarimda, bu Yog‘och Bola asl nav, quruq yog‘ochdan yo‘nilgan ko‘rinadi, uni o‘tga qalab, go‘sh tni pishirib olaman.

Arlekin bilan Pulchinella nima qilishni bilmay ikkilanib turib qolishdi, lekin xo‘jayinning o‘t chaqnab turgan ko‘zi ularni dahshatga solgan edi. Shundan so‘ng ular buyruqni bajargani chiqib ketib, biroz o‘tgach oshxonaga Pinokkioni yetaklab kirishdi. U sho‘rlik xuddi qumga tashlangan baliqday pitirlar, jon-jahdi bilan:

– Dadajon, meni qutqaring! Men o‘lishni xohlamayman, xohlamayman o‘lishni! – deb chinqirardi.

Manjafoko to‘xtovsiz aksira boshlaydi na Pinokkioni kechiradi. Shundan so‘ng Pinokkio do‘sti Arlekinni o‘limdan qutqarib qoladi

Qo‘g‘irchoq teatrining xo‘jayini Manjafoko (uning ismi shunaqa edi) juda qo‘rqinchli ko‘rinsa ham (uning butun ko‘kragi va oyoqlarini xuddi qalqondek to‘sib turuvchi hurpaygan qora soqoli ayniqsa qo‘rqinchliroq edi), aslida u

yomon odam emas edi. Uning oldiga, jon holatda pitirlab, nuqul «o'lishni xohlamayman» deb chinqirayotgan Pinokkioni sudrab kelishganida, birdan bu bolaga rahmi keldi. Manjafoko qalbidagi rahm-shafqat tuyg'usini daf qilishga biroz vaqt urinib ham ko'rdi-yu, lekin bo'lmadi – hissiyotga taslim bo'lib, baralla aksa ura boshladi.

Shu topgacha xuddi majnuntoldek qaddini egib, mutlaqo g'amga botib turgan Arlekin aksa ovozi eshitishi bilan suyunib ketdi va engashib Pinokkioning qulog'iga pichirladi:

– Xushxabar, birodar! Xo'jayin aksira boshladi, demak uning rahmi kelipti senga, endi qutulding.

Shuni aytib qo'yish kerakki, boshqa odamlar biron kishiga achinishganda, yig'lab ko'zyoshlarini artishsa, Manjafoko birovga rahm qilganida doim aksa ura boshlardi. U o'z mehribonligini shu yo'sinda namoyish qilardi.

Teatr xo'jayini to'ygunicha aksa urib bo'lgach, Pinokkioga yana avvalgidek dag'dag'a qila boshladi:

– G'ingshima! G'ingshishingdan qornim og'riyapti... Shunaqa burab og'riyaptiki... xuddi... xuddi... Apshu! Apshu! – u gapini tugata olmay ketma-ket yana ikki marta aksirdi.

– Sog' bo'ling, – dedi Pinokkio.

– Rahmat. Ota-onang bormi? – deb so'radi Manjafoko.

– Otam bor. Lekin onamni hech qachon ko'rmaganman.

– Agar seni o'tga qalasam otang rosa xafa bo'lardi-da. Bechora cholga rahmim kelyapti!.. Apshu! Apshu! Apshu! – U yana ustma-ust uch marta aksa urdi.

– Sog' bo'ling, – dedi Pinokkio.

– Rahmat. Lekin menga ham rahming kelsin-da. O'zing ko'rib turibsan, qo'zi go'shtini kabob qilish uchun o'tin yetmay qoldi, sen, agar ochig'ini aytsam, judayam asqotgan bo'larding. Lekin seni ayadim. Hay, iloj qancha! Bas, shunday ekan, sening o'rningga truppamdagi qo'g'irchoqlardan birontasini o'tga qalayman endi. Hoy, politsiyachilar!

Xuddi qamishdek ozg'in, bo'yi daroz ikkita yog'och politsiyachi o'z xo'jayinlarining buyrug'ini eshitishgan hamonoq qilich yalang'ochlab yugurib kelishdi.

Shunda teatr xo'jayini ularga dag'al ovoz bilan buyurdi:

– Qani, Arlekinni ushlab, chandib bog'langlar-da, o'tga tashlanglar. Qo'zi go'shti yaxshi qovurilib, qasir-qusur bo'lib pishishi kerak.

Bechora Arlekinning ahvolini ko'z oldingizga keltiring-al U qattiq qo'rqib ketganidan, tizzalari o'z-o'zidan bukilib, «gurs» etib yerga yiqildi.

Bu yurakni ezadigan ahvolni ko'rgan Pinokkio qo'g'irchoq-bozning oyog'iga yiqilib, achchiq-achchiq faryod chekdi va ko'zyoshi bilan Manjafokoning uzundan-uzun soqolini shalabbo qilib yubordi.

– Shafqat qiling, sinyor Manjafoko! – deb yolbordi u.

– Bu yerda hech qanaqa sinyor-minyor yo'q, – deb o'shqirdi qo'g'irchoq teatrining xo'jayini.

– Rahm qiling, sinyor kavalер!

– Bu yerda hech qanaqa kavalер-mavalер yo'q.

– Shafqat qiling, sinyor komandor!

– Bu yerda hech qanaqa komandor yo'q.

– Rahm qiling, janobi oliylari!

Teatr xo'jayini «janobi oliylari» degan martabani eshitib, og'zi qulog'iga yetdi, shu zahotiy oq, ko'ngli yumshab, darhol gapga ko'nadigan bo'lib qoldi.

– Xo'sh, nima istaysan? – dedi u yuzini Pinokkioga o'girib.

– Bechora Arlekinga rahm qilishin-gizni so'rayman.

– Rahm-shafqatga o'rin yo'q, endi. Seni ayadimmi, demak o'rningga uni olovga qalashim shart, chunki men qo'zi go'shtining yaxshi pishganini yoq-tiraman.

– Unday bo‘lsa, – dedi Pinokkio boshini mag‘rur ko‘tarib, nondan yasalgan qalpoqchasini otib yuborarkan, – unday bo‘lsa, nima qilish kerakligini mana men bilaman. Qani, olg‘a, sinyor politsiyachilar! Mening oyoq-qo‘limni bog‘lab o‘tga tashlanglar. Chunki mening o‘rnimga jonajon do‘stim bechora Arlekinning o‘tda yonishini aslo istamayman!

Bu balandparvoz, mardona gaplar shu yerda bo‘lgan qo‘g‘irchoqlarning hammasiga qattiq ta‘sir qildi. Hatto politsiyachilar ham, yog‘ochdan yasalgan bo‘lishlariga qaramay, xuddi endi onadan tug‘ilgan ikkita qo‘zichoqdek bo‘zlab yig‘lab yubordilar.

Manjafoko bir daqiqacha bo‘sh kelmay bardosh berib turdiyu, lekin keyin asta-sekin uning ham qalbi yumshab, birdan aksa ura boshladi. U to‘rt, yo besh marta aksa urgach, qulochini ochib:

– Sen juda yaxshi bola ekansan! Qani, kel, meni bir o‘pib qo‘y, – dedi.

Pinokkio ham shu zahoti Manjafoko tomonga otilib, uning soqolidan xuddi olmaxondek tirmashib chiqdi va qo‘g‘irchoqboz burnining uchini chin yurakdan o‘pdi.

– Demak, men ozodmanmi? – deb so‘radi sho‘rlik Arlekin eshitilar-eshitilmas ovoz bilan.

– Seni kechirdim, – deb javob qildi Manjafoko. Keyin bir xo‘rsinib qo‘yib, boshini sarak-sarak qilganicha qo‘shib qo‘ydi: – Ha, mayli! Buguncha chala pishgan go‘sht yesam yeya qolay. Lekin agar yana shunaqa mashmasha ko‘taradigan bo‘lsalaring, o‘zlaringdan ko‘rlaring – ayab-netib o‘tiramayman!

Qo‘g‘irchoqlar bu xushxabarni eshitishgach, hammalari sahnaga otilib chiqqishib, xuddi bayram tomoshasi ko‘rsatishmoqchi bo‘lganday hamma chirog‘-u shamlarni yoqib yuborishdi, dik-dik sakrab raqs tusha boshlashdi. Ular to ertalab quyosh chiqqunga qadar o‘yin-kulgi qildilar.

Qo‘g‘irchoqboz Manjafoko «Dadang Jeppettoga olib borib ber», deb Pinokkioga beshta oltin tanga beradi, lekin Pinokkio Tulki bilan Mushukning gaplariga laqqa ishonib, ular bilan jo‘nab ketadi

Ertasi kuni Manjafoko Pinokkioni bir chetga chaqirib oldi.

– Otangning ismi nima? – deb so‘radi u.

– Jeppetto.

– Kasbi nima?

– Kambag‘allik.

– Ko‘p pul topadimi?

– Topganda qandoq: cho‘ntagida sariq chaqa ham bo‘lmaydi. Bitta misol aytsam tushunib olasiz: dadam menga alifbe kitobi sotib olish uchun kiyib yurgan bitta-yu bitta kamzulini sotdi. U kamzul sho‘rlik ham kiyilaverib titilib ketgan, qirq yamoq kamzul edi.

– Sho‘rleshona ekan, unga achinyapman. Sen manavi beshta oltinni olgin-da, hoziroq otangga olib borib ber, yana mendan do‘stona salom ayt unga.

Turgan gap, Pinokkio qo‘g‘irchoqbozga qayta-qayta minnatdorchilik izhor qildi, truppadagi qo‘g‘irchoqlarning hammasi bilan, shu jumladan, politsiyachilar bilan ham birma-bir quchoqlashib xayrlashdi-da, sevinganidan og‘zi qulog‘iga yetib uyiga jo‘nadi.

Lekin hali bir kilometr ham yo‘l bosmagan edi, ko‘chada bir oyog‘i cho‘loq tulki bilan ikkala ko‘zi ko‘r mushukka ro‘para keldi. Ular xuddi ikki qalin o‘rtoqdek bir-birlariga yordamlashib yurib kelishardi. So‘qir mushuk cho‘loq tulkini suyab olgan, cho‘loq tulki bo‘lsa, so‘qir mushukka yetakchilik qilardi.

– Yaxshimisan, Pinokkio? – dedi Tulki va nazokat bilan ta‘zim qildi.

– Mening ismimni qayoqdan bilasan? – deb so‘radi Pinokkio.

- Dadangni yaxshi taniyman.
- Qayerda ko‘rding dadamni?
- Uni kecha uyi oldida turganini ko‘ruvdim.
- Nima qilayotgan edi?
- U sovuqda ko‘ylakchan diydirab turgan edi.
- Bechora dadam! Hechqisi yo‘q, endi, xudoga shukur, bundan buyoq sirayam sovuqdan diydiramaydi.
- Nimaga endi?
- Nimaga desang, endi men mo‘tabar zotman.
- Sen-a – mo‘tabar zotmisan? – dedi Tulki kesatib va baralla hirlinglab kuldi.

Mushuk ham miyig‘ida kulib qo‘ydi. Lekin kulganini sezdirmaslik uchun panjasi bilan mo‘ylovini silab qo‘ydi.

– Buning hech kuladigan yeri yo‘q! – dedi Pinokkio achchig‘lanib. – Ikkovlarning hasaddan yorilib o‘lmasanglar edi, deb qo‘rqaman, lekin mayli, mana, ko‘ringlar, buning nima ekanligiga tushunasizlarmi-yo‘qmi – bilmayman, lekin ayta qolay: bular besh dona ajoyib oltin tanga bo‘ladi.

U kaftini ochib, qo‘g‘irchoq teatrining xo‘jayini sovg‘a qilgan oltin tangalarni ko‘rsatdi.

Oltin tangalar jarangini eshitgan zahoti Tulkining qiyshiq oyog‘i o‘z-o‘zidan to‘g‘rilandi, Mushuk bo‘lsa ikkala ko‘zini baqraytirgan edi, xuddi ikkita ko‘k chiroq charaqlab ketganday bo‘ldi.

Lekin u ko‘zlarini darrov yumib oldi, shuning uchun Pinokkio hech nimani payqamadi.

– Xo‘sh, bu tangalarni nima qilmoqchisan? – deb so‘radi Tulki.

– Birinchi galda, – deb javob qildi Yog‘och Bola, – dadamga chiroyli kamzul olib beraman, agar iloji bo‘lsa, oltin, kumushdan tikilgan, tugmalari chaqnoq toshdan bo‘lgan kamzul olaman. Undan keyin alifbe sotib olaman.

– Alifbe – o‘zinggami?

– Ha, o‘zimga. Gapning qisqasi, men maktabga borib, qunt bilan o‘qimoqchiman.

– Mana, meni ko‘r! – dedi Mushuk. – O‘sha bema‘ni o‘qish deb ikkala ko‘zimdan ayrilib o‘tiribman.

Bu payt yo‘l yoqasidagi daraxt shoxiga qo‘nib o‘tirgan mayna o‘zining odatiy qo‘shig‘ini sayrab bo‘lib, bunday dedi:

– Pinokkio, quloq solma bu yaramas maxluqlarning gapiga, bo‘lmasa, rosa ta‘ziringni yeysan.

Bechora mayna! Indamasa-ku bo‘lardi-ya! Mushuk bir sapchishda sho‘rlik qushga chang solib, xash-pash deguncha uni pati-yu, terisi bilan yamlamay yutib yubordi. Sho‘rlik «voy» deyishga ham ulgurolmadi.

Mushuk maynani yeb bo‘lib, labini yaladi, keyin yana avvalgidek ko‘r bo‘lib oldi.

– Bechora qush! – dedi Pinokkio Mushukka. – Nega bunday qilding?

– Bu unga yaxshi saboq bo‘ladi. Keyingi safar begonalarining suhbatiga aralashmaydigan bo‘ladi.

Ular yo‘lning yarmini bosib o‘tishgan edi, shunda birdan Tulki to‘xtab, Yog‘och Bolaga o‘girildi:

– Menga qara, oltining ikki hissa ko‘p bo‘lishini xohlaysanmi?

– Nima?

– O‘sha arzimagan besh tangangni yuzta, mingta, ikki mingta oltinga aylanishini xohlaysanmi?

– Bo‘lmasam-chi! Lekin qanday qilib?

– Bu juda oson. Uyingga bormay biz bilan yur, vassalom.

– Meni qayoqqa olib borasizlar?

– Galvarsiston mamlakatiga.

Pinokkio bir daqiqacha o‘ylanib qoldi, keyin keskin ohangda:

– Yo‘q, bormayman. Uyimga yetib qoldim, yaxshisi, uyimga boraman, dadam meni ko‘zi to‘rt bo‘lib kutib o‘tirgandir. Sho‘rlik qariya, kecha uyga bormaganimdan rosa xavotir olgan bo‘lsa kerak. Afsuski, men shu topgacha quloqsiz bola edim, o‘zi Gapiruvchi Qora Chigirtka: «Quloqsiz bolalarning bu dunyoda ahvoli voy bo‘ladi», deb juda to‘g‘ri

aytgan ekan. Men buni tanamda sinab ko‘rdim, chunki ko‘p falokatlarini boshimdan kechirdim. Mana, masalan, kecha kechqurun Manjafokonikida o‘lib ketishimga sal qoldi... U-u... O‘ylasam, hozir ham a‘zoyi badanim dag‘-dag‘ titraydi! – dedi.

– Demak, – dedi Tulki. – chindanam uyingga borishga ahd qildingmi? Ha, mayli, boraver, bizga nima, o‘zingga qiyin qilasan!

– O‘zingga qiyin qilasan! – deb takrorladi Mushuk ham.

– Yaxshilab o‘ylab ko‘r, Pinokkio, axir sen baxtingni o‘z oyog‘ing bilan toptayapsan.

– Toptayapsan! – deb takrorladi Mushuk ham.

– O‘sha besh tillang bugun emas, ertaga ikki ming tillaga aylanishi mumkin edi.

– Ikki ming tillaga! – deb takrorladi Mushuk.

– Axir qanday qilib? – deb so‘radi Pinokkio va hayron bo‘lganidan og‘zi lang ochilib qoldi.

– Senga tushuntirib berishim mumkin, – deb javob qildi Tulki. – Xabaring bo‘lsa kerak, albatta, Galvarsiston mamlatida bir dala bor, uni hamma yerda «Sehrli Dala» deb atashadi. Sen o‘sha dalaga borib, kichkina bir chuqur qaziy-san-da, unga, misol uchun, bitta oltin tanga qo‘yasan. Keyin chuqurni tuproq bilan ko‘mib, ustidan ikki chelak quduq suvidan quyasan, keyin ustidan ozgina tuz sepasan-u kechqurun bamaylixotir o‘rningga kirib yotasan. Oltining kechasi unib chiqib gullaydi, sen ertasi kuni quyosh chiqqandan keyin borib qarasang, xo‘sh, ko‘z oldingda nima paydo bo‘ladi, bilasanmi? Shoxlarida barg o‘rnida g‘uj-g‘uj oltin bo‘lgan daraxtni ko‘rasan. Daraxt xuddi iyul oyida ayni donga to‘lishgan salmoqli boshoqqa o‘xshab ketadi.

– Demak, – dedi Pinokkio borgan sari ko‘proq ajablanarkan, – agar o‘sha dalaga bitta emas, beshta oltin tanga eksam, ertasiga ertalab qancha oltin topaman?

– Buning hisobi juda oson, – deb javob qildi Tulki, – o‘zing barmoqlaringda sanab ko‘rishing mumkin. Aytaylik,

har bir oltin besh yuz oltindan iborat to'pga aylandi: demak, besh yuzni beshga ko'paytirasan, natijada, ertasi kuni ertalab ikki ming besh yuzta jarangdor, yaraqlagan, yap-yangi oltin sening cho'ntagingda-da.

– Voy, qoyil-ku! – deb chinqirib yubordi Pinokkio va suyunganidan bir oyog'ida chirpirak bo'lib aylandi. – Men shu oltin hosilini yig'ib olganimdan keyin, ikki mingini o'zimga olib qolib, besh yuzini sizlarga sovg'a qilaman.

– Bizga sovg'a qilasan! – achchig'lanib dedi Tulki va juda qattiq ranjib qo'shib qo'ydi: – Bu ishdan seni xudo saqlasin.

– ... xudo saqlasin! – deb takrorladi Mushuk.

– Biz, – deb gapini davom ettirdi Tulki, – jirkanch foydani ko'zlab ishlamaymiz. Biz boshqalarni boyitish uchun savob ish qilamiz.

– ... savob ish qilamiz! – deb takrorladi Mushuk.

«O, judayam diyonatli janoblar ekan!» – deb o'yladi Pinokkio. Shu zahoti u otasini ham, yangi kamzulni ham, alifbeni ham, o'ylab qo'ygan hamma yaxshi niyatlarini ham unutdi-yu, Tulki bilan Mushukka yuzlanib:

– Bo'lmasa, tezroq ketdik! Sizlar bilan borganim bo'lsin, – dedi.

«Qizil Qisqichbaqa» mehmonxonasi

Ular ketaverishdi, ketaverishdi, axiri qosh qorayganda «Qizil Qisqichbaqa» mehmonxonasiga yetib borishdi.

– Mana shu yerga bir kirib o'taylik, deb taklif qildi Tulki, – biron nima tamaddi qilib, bir-ikki soat dam olamiz. Yarim kechada yana yo'lga tushamiz-da, ayni tong-saharda Sehrlil Dalaga yetib olamiz.

Ular mehmonxonaga kirib, uchovlari bir stol atrofiga o'tirishdi. Lekin birontalarida ham ishtaha yo'q edi.

Qorin og‘rig‘i dardiga muhtalo bo‘lgan bechora Mushuk atigi pomidor solib pishirilgan o‘ttiz beshta baliq bilan pishloq aralashirib pishirilgan ichak-chavoqdan to‘rt kosami yedi, xolos. Ichak-chavoq bemazaroq tuyuldi shekilli, u yana uch taqsimcha sarig‘ yog‘ bilan qirg‘ichdan o‘tkazilgan pishloq buyurdi.

Tulki ham biron nima yeb olishga qarshi emas edi. Lekin doktor qattiq parhez qilishni buyurgani uchun, u yaxshilab qovurilgan barra quyon go‘shiti bilan cheklanishga majbur bo‘ldi, bu go‘shitni xushxo‘r qiluvchi ziravor sifatida u – bo‘rdoqiga boqilgan bir juft tovuq bilan bir juft jo‘jaxo‘roz so‘radi. Tulkining ishtahasi yo‘q edi, shunga ko‘ra, u ishtahasini ochish uchun yana kaklik, makiyon karqur, quyon, qurbaqa, kaltakesak va uzumdan tayyorlangan qovurdoq so‘radi. Shulardan boshqa hech nima yegisi kelmadi boyaqishning.

– Ovqat shunchalik jonimga tekkanki, – dedi u, ko‘rsam ko‘nglim ayniydi.

Pinokkio boshqalardan kamroq ovqat yedi. U o‘ziga bir palla yong‘oq bilan bir burda non buyurdi, keyin shu ovqatgayam qo‘l urmadi. Sehrli Dala haqidagi shirin xayolga g‘arq bo‘lgan bechora bolani oltin tangalar to‘ydirib qo‘ygan edi.

Hammalari ovqatlanib bo‘lishgach, Tulki oshxona xo‘jayiniga:

– Bizga ikkita yaxshi xona bering – bittasi sinyor Pinokkioga, ikkinchisi men bilan do‘stimga. Safarni davom ettirish oldidan biroz mizg‘ib olmoqchimiz. Lekin yodingizda bo‘lsin, roppa-rosa yarim tunda bizni uyg‘otasiz, chunki biz yo‘lga chiqishimiz zarur, – dedi.

– Xizmatingizga tayyorman, sinyorlar, – dedi oshxona xo‘jayini va Tulki bilan Mushukka mug‘ombirona ko‘z qisib qo‘ydi, bu ko‘z qisish: «Xotirjam bo‘ling, gapingizga tushundim», degan ma‘noni bildirardi.

Pinokkioning boshi yostiqqa tegar-tegmas dong qotib uxlab qoldi, u tush ko‘rdi. Tushida hamma yog‘iga daraxt

nihollari oʻrnatilgan bir dalaning qoq oʻrtasida turganmish, nihollarning shoxlarida shoda-shoda oltin tangalar osilganmish-u, shamol esganida bu tangalar goʻyo: «Bizni uzib oling, uzib oling!» degandek «jarang-jurung, jarang-jurung, jarang-jurung» qilarmish. Lekin Pinokkio chiroyli, yaraqlagan oltin tangalardan bir siqimini uzib olish uchun endi qoʻllarini uzatgan edi, kimdir eshikni uch marta qattiq gursilatib urib, uni uygʻotib yubordi.

Bu oshxona xoʻjayini edi.

– Yarim kecha boʻldi, – dedi u.

– Hamrohlarim oʻtlanib boʻlishdimi? – deb soʻradi Yogʻoch Bola.

– Oʻtlanish ham gapmi! Bundan ikki soat burun joʻnab ketishdi.

– Buncha shoshilishmasa?

– Kutilmaganda Mushukka: toʻngʻich oʻgʻli panjalarini sovuq oldirib, oʻlim toʻshagida yotgani haqida xabar keldi.

– Kechlik ovqat haqini toʻlab ketishgandir boʻlmasa?

– Iye, qoʻysangiz-chi! Ular juda odob-axloqli zotlar, siz janobi oliylariga nisbatan bunday beadablik qilishni oʻzlariga ep koʻrmaydilar.

– Attang! Qaytaga, shunaqa beadablik qilishgani yaxshi edi, men hech xafa boʻlmasdim, – dedi Pinokkio va qulogʻining orqasini qashib qoʻydi. – Ayting-chi, moʻtabar doʻstlarim meni qayerda kutishlarini aytib ketishdimi? – deb soʻradi u birozdan keyin.

– Ertaga ertalab quyosh chiqishi oldidan Sehrli Dalada kutisharmish.

Pinokkio oʻzi va hamrohlari yegan kechlik ovqat uchun bir oltin tanga toʻlab, mehmonxonadan chiqib ketdi.

U har qadamini paypaslab qoʻyardi, chunki atrof shu qadar zim-ziyo qorongʻi ediki, hatto u oʻz qoʻlini ham koʻrmasdi. «Tiq» etgan tovush eshitilmasdi. Faqat allaqanday bahaybat qushlar yoʻlning dam u, dam bu chetiga patillab

uchib o'tisharkan, har gal Pinokkioning burniga tegib ketishardi.

U cho'chib ketib, orqaga tisarilarkan: «Kim u?» deb chinqirardi, atrofdagi tepaliklar esa, uning savolini takrorlab aks-sado berardi: «Kim u, kim u, kim u...»

Oradan ko'p o'tmay u bir to'nka ustida xiragina miltillab turgan bir hasharotni ko'rib qoldi, u tiniq chinni chiroq ichidagi mitti pilikdek hazin nur sochar edi.

– Kimsan? – deb so'radi undan Pinokkio.

– Men Gapiruvchi Qora Chigirtkaning arvohtim, – deb javob qildi mitti jonzod, uning ovozi xuddi narigi dunyodan kelayotganday juda zaif edi.

– Mendan nima istaysan? – deb so'radi Yog'och Bola.

– Senga maslahat bermoqchiman. Hoziroq orqangga qaytib, qolgan to'rt oltinni sho'rpushona otangga olib borib ber: u sho'rlik sening yo'qolib qolganingdan g'amga botib, kecha-yu kunduz to'xtovsiz yig'lab o'tiripti.

– Ertaga otam badavlat sinyorga aylanadi, nega desang, mana shu to'rt oltin birdaniga ikki mingtaga ko'payadi.

– Sen sehr-jodu bilan boyimoqchi bo'lganlarga aslo ishonma, bo'tam. Unaqalar, odatda, yo telba bo'ladi, yo firibgar. Gapimga kirib, darhol uyingga qayt!

– Men yo'limdan qaytmayman.

– Axir hozir vaqt yarim kecha!..

– Boraveraman!

– Tun zim-ziyo...

– Boraveraman!

– Yo'l xatarli...

– Baribir, boraveraman!

– Yodingda bo'lsin, doim o'zboshimchalik qilgan bolalar bir kun emas, bir kun qilmishlariga pushaymon bo'ladilar.

– Yana o'sha eski na'mami! Xayrli tun, Qora Chigirtka.

– Xayrli tun, Pinokkio. Seni falokat-u bosqinchilardan samoning o'zi asrasin!

Gapiruvchi Qora Chigirtka gapini tugatgach, xuddi puflab o‘chirilgan shamdek birdan so‘nib, ko‘zdan g‘oyib bo‘ldi. Endi yo‘l avvalgidan ham badtar qorong‘ilashdi.

**Pinokkio bosqinchilar qo‘liga tushib qoladi.
Chunki u gapiruvchi Qora Chigirtkaning foydali
maslahatiga quloq solmagan edi**

«**H**ayot shunaqa ekan, – deb yo‘l-yo‘lakay o‘ylab borardi Yog‘och Bola, – biz bechora bolalarga hech tinchlik yo‘q. Hamma bizni koyiydi, nimalardandir ogohlantiradi, bizga foydali maslahatlar bermoqchi bo‘ladi. Agar qo‘yib bersang, hamma, hattoki Gapiruvchi Qora Chigirtka ham, sen bilan do‘st tutunishga urinadi, senga murabbiylik qilmoqchi bo‘ladi. Mana, hozirgi voqeani olaylik: haligi ovsar Qora Chigirtkaning gapiga kirmaganim uchun, men, e‘tibor bering-a, allaqanday baxtsizliklarga duch kelarmishman. Hatto, tavba qildim, qaroqchilar bilan ham to‘qnasharmishman! Yaxshiyamki, qaroqchi-marqochi degan narsaning o‘zi yo‘q, kechasi ko‘chaga chiqaman, deb xarxasha qiluvchi bolalarni qo‘rqitish uchun otalari to‘qib chiqarishgan «qaroqchi» degan so‘zni. Boring, ana, o‘sha qaroqchilar hozir ro‘paramdan chiqib qoldi ham deylik, nima, ulardan qo‘rqarmidim? Zig‘ircha ham qo‘rqmasdim. Men ularning qarshisiga turib olib: «Sinyor qaroqchilar, – deb qichqirardim, – mendan nima istaysizlar? Bilib qo‘yinglar, men pachakilashib o‘tirmayman! Shuning uchun, yaxshilikcha yo‘limdan qochinglar», derdim. Bunaqa jiddiy gapdan keyin, o‘ylaymanki, sho‘rlik qaroqchilar bu yerdan shataloq otib qochib qolsalar ajab emas. Mabodo ular aksiga olib beadablik qilishsa-yu, yaxshilikcha yo‘limdan qochishmasa, unda o‘zim tiraqaylab qochaman-u, shu bilan mojaroga barham beraman-qo‘yaman».

Pinokkio shunday xayolga berilib asta ketib borarkan, birdan orqa tomonda xazon shitirlaganini eshitib qoldi.

U orqasiga o'girilib, zim-ziyo qorong'ida ikkita dahshatli qiyofani ko'rdi, u sharpalar ustlariga ko'mir qopini kiyib olib, xuddi arvoxdek oyoq uchida tovush chiqarmay Pinokkioning orqasidan izma-iz kelishardi.

«Qaroqchilar!» – deb o'yladi Pinokkio va oltinlarini qayoqqa yashirishni bilmay, og'zini ochib, tilining tagiga tashladi.

Shundan keyin ura qochmoqchi bo'lib, endi bir qadam qo'yan edi hamki, o'zining qo'lga tushganini sezdi, qulog'iga ikkita xirqiroq, xunuk ovoz eshitildi:

– Yo hamyon, yo jon!

Pinokkio hech nima deb javob bera olmasdi – chunki oltin tangalarni og'ziga solib olgan edi-da, – shu sababdan u aftini har ko'ygga solib burishtirib, qo'llari bilan turli ishoralar qila boshladi: bu bilan u qop teshiklaridan faqat ko'zlarigina chaqnab turgan ikki niqoblangan yo'lto'sarga o'zining bor-yo'g'i bir bechora Yog'och Bola ekanini, cho'ntaklarida hatto sariq chaqa ham yo'qligini tushuntirmoqchi bo'lardi.

– Ha, bo'pti, bo'pti! Gapni kalta qil! Pulni chiqar! – deb dag'dag'a qildi ikkala bosqinchi baravariga.

Yog'och Bola boshini sarak-sarak qildi, qo'llarini silkitdi. Bu ishora menda pul yo'q, degan ma'noni bildirishi kerak edi.

– Yo pulni cho'z, yo joningdan umidingni uz! – dedi bo'yi balandroq bosqinchi.

– ... umidingni uz! – deb takrorladi ikkinchisi.

– Seni o'ldirganimizdan keyin otangni ham gumdon qilamiz!

– ... gumdon qilamiz.

– Yo'q, yo'q, yo'q, bechora dadajonimni o'ldirmanglar! – deb jonholatda chinqirib yubordi Pinokkio.

Shunda og'zidagi tangalar jaranglab ketdi.

– Voy, yaramas-ey! Hali pulni og'zingga yashirgan ekan-san-da! Qani, bo'l, darrov tufla!

Pinokkio o'jarlik qilib miq etmay turaverdi.

– Qulog‘ing tom bitganmi, nima balo? Shoshmay tur, hozir pullarni tuflab tashlashga majbur qilamiz.

Shu gapdan keyin Pinokkioning og‘zini ochish uchun qaroqchilarning biri uning burnidan torta boshladi, ikkinchisi – jon-jahdi bilan uning engagini pastga bosa boshladi. Lekin butun urunishlari bekor ketdi. Yog‘och Bolaning og‘zi xuddi chegalab qo‘yilgandek, lablari tikib tashlangandek chippa yopishib qolgan edi.

Shunda qaroqchilarning pakanasi yonidan kattakon pichoq chiqarib, uni iskanaga o‘xshatib, Pinokkioning tishlari orasiga tiqmoqchi bo‘ldi. Lekin Pinokkio chaqqonlik qilib, uning qo‘lini g‘arch etib tishlab uzib oldi-da, tuflab tashladi. Lekin, yo tavba, tuflab tashlagan narsasi qo‘l emas, mushukning panjasi bo‘lib chiqdi: bu holni ko‘rgan Pinokkioning qanday hang-mang bo‘lib qolganini o‘zingiz bir tasavvur qiling-a, bolalar!

Bu birinchi g‘alabadan qanotlangan Pinokkio qaroqchilarni timdalay boshladi, keyin bir siltanib, ularning qo‘lidan chiqdi-yu, panjara devor osha xatlab o‘tib, dalani tikka kesib yugurib ketdi. Qaroqchilar xuddi quyon oviga chiqqan tozi itlardek uning orqasidan quva ketdilar.

Pinokkio shu yugurishda o‘n besh kilometrdan oshiqroq yo‘l bosib, butunlay holdan toydi. U jon saqlab qolishdan umidini uzgan bir paytda birdan ulkan bir qarag‘ay daraxtini ko‘rib qoldi-yu, shosha-pisha uning bir uchiga tirmashib chiqib oldi. Yo‘lto‘sar qaroqchilar ham daraxtga chiqmoqchi bo‘lishdi, lekin uning yarmigacha chiqqanda, qo‘l-oyoqlari qonab, og‘riqqa chiday olmay, birdan yerga gursillab yiqilib tushishdi.

Ammo ular hali ham o‘z niyatlaridan qaytmagan edilar. Bu ikki qaroqchi daraxt tagiga shox-shabballarni tog‘ qilib uyib, uni yoqib yubordi. Bir zumda qarag‘ayni o‘t oldi, u xuddi shamol alanga oldirgan mash‘aladek gurillab yona boshladi. Alanganing tobora balandlab kelayotganini ko‘rgan Pinokkio tustovuqdek o‘tda qovurilib o‘lishni xohlamadi, u

daraxtning uchidan ajoyib bir sakrash qilib, yerga uchib tushdi-yu, ekinzor va o'rikzorlar oralab shataloq otib yugura ketdi. Yo'lto'sar qaroqchilar ham uning orqasidan yana quva boshladilar.

Bu orada tong ham otib qoldi, lekin qaroqchilar hamon Yog'och Bolani quvib borardilar. Shu payt birdan Pinokkio bo'tana iflos suv to'la keng chuqur bir zovur labiga borib qoldi. Nima qilsa ekan?

– Bir, ikki, uch! – deb chinqirdi Pinokkio va g'izillab yugurib kelib, bir sakrashda zovurning narigi betiga o'tib oldi.

Yo'lto'sar qaroqchilar ham yugura kelib, uning orqasidan sakrashdi, lekin mo'ljalni to'g'ri ololmay, «shalop» etib suvga tushib ketishdi.

Pinokkio suvning shaloplaganini eshitdi, lekin chopishdan to'xtamay, sho'x ohangda chinqirdi:

– Maza qilib cho'milavering, sinyor yo'lto'sarlar! Qushday yengil bo'lasiz!

Pinokkio ularni suvga cho'kib ketdi, deb o'ylagan edi, lekin orqasiga o'girilib qarab, yana o'sha boshiga qop kiygan yo'lto'sar qaroqchilarni ko'rdi. Ular shilta-shalabbo bo'lib Pinokkioni quvib kelishardi.

Yo'lto'sar qaroqchilar Pinokkioni ta'qib qilib, axiri tutib oladilar va katta eman daraxtining shoxiga osib qo'yadilar

Yog'och Bolaning ruhi tushib ketdi. Endi u o'zini yerga otib, taslim bo'lishga ham rozi edi, ammo shu mahal uning ko'ziga uzoqda, quyuq daraxtlar orasidan qordek oppoq bir uycha ko'rindi.

«Agar shu uygacha yetib ololsam, qaroqchilardan qutulib qolaman», dedi o'zicha Pinokkio. Shundan keyin, u o'ylab-netib o'tirmay o'rmonni tik kesib yugurib ketdi. Qaroqchilar

esa, hamon uning orqasidan quvib kelardilar.

Ikki soat muttasil jon achchig'ida chopib, o'lar holga kelgan Pinokkio axiri uycha oldiga yetib kelib, uning eshigini taqillatdi.

Lekin ichkaridan «tiq» etgan tovush ham eshitilmadi.

U eshikni yana qattiqroq taqillata boshladi, chunki bu payt uni quvib kelayotgan qaroqchilarning hansiragani uzoqdan eshitila boshlagan edi. Ichkaridan hamon hech kim tovush bermasdi.

Shunda Pinokkio taqillatishdan foyda yo'qligini tushunib, jon achchig'ida eshikka kalla qo'yib, uni oyog'i bilan gursilatib tepa boshladi. Shu mahal derazada zangori sochli chiroyli bir qiz ko'rindi.

– Oh, zangori sochli chiroyli qiz, – deb yolbordi Pinokkio, – o'tinaman sendan, eshigingni och! Men bechora bolaga rahming kelsin, orqamdan yo'lto'sar qaroq...

Biroq bolapaqirning og'zidagi og'zida qoldi: bu payt qaroqchilar yetib kelib, uning tomog'idan xippa bo'g'ib olgan edilar: ularning vahimali tanish ovozlari Pinokkioning qulog'i ostida dag'dag'a bilan yangradi:

– Endi bizdan qochib qutulib bo'psan!

Pinokkio derazaga mo'ltirab qaradi, lekin zangori sochli qiz xuddi tushga kirgandek g'oyib bo'lgan edi.

Yog'och Bola o'zining ajali yetganini ko'rib, dag'-dag' titray boshladiki, hatto yog'och oyoqlarining bo'g'inlari shaqillab ketdi, tili ostiga yashirgan to'rt oltin tanga bo'lsa baralla jaranglay boshladi.

– Xo'sh! – deb baqirishdi qaroqchilar. Endiyam ochmay-sanmi og'zingni? Ah-ha, biz bilan gaplashgilari kelmayaptimi! Shoshmay tur, ilgari ocholmagan bo'lsak ham, endi ochmay qo'ymaymiz og'zingni!

Shunday deb ular ustaradek o'tkir ikkita kattakon pichoqni Pinokkioning biqiniga sanchdilar.

Lekin Yog'och Bolaning baxtiga u metindek qattiq, asl nav yog'ochdan yasalgan edi. Qaroqchilarning pichoqlari chilchil sinib, qo'llarida faqat pichoqning bandlarigina qoldi, shunda ular hang-mang bo'lishib, bir-birlariga baqrayib qolishdi.

– Menga hammasi ravshan, – dedi bir qaroqchi, – uni osish kerak. Demak, biz uni osamiz!

– Biz uni osamiz! – deb takrorladi ikkinchisi.

Shundan keyin ular Yog'och Bolani o'rmonga sudrab ketishdi, keyin uning qo'llarini orqasiga bog'lab, bo'yniga sirtmoq solishdi-da, tevarak-atrofdagi odamlar «Katta Eman» deb nom qo'ygan baland daraxtning shoxiga arqonning ikkinchi uchini tashlab tortib bog'lashdi.

Keyin ular maysa ustiga o'tirib, Yog'och Bolaning tipirchilashdan to'xtab, jon berishini kuta boshladilar. Lekin oradan uch soat o'tibdiyamki Pinokkioning ko'zi ochiq, og'zi yumuq, qaytaga endi u avvalgidan ham qattiqroq pitirlar edi.

Nihoyat, kutib o'tiraverish qaroqchilarning joniga tegdi, ular o'rinlaridan turib, Pinokkioni mazax qilib bunday deyishdi:

– Xo'p, bo'lmasa, ertagacha xayr! Ertaga kelganimizda sen bir yaxshilik qilib, bizni chiroylikkina bo'lib kutib olasan, og'izchang ham lang ochilgan bo'ladi.

Shunday deb ular jo'nab ketishdi.

Ko'p o'tmay kuchli shimol shamoli turdi. Shamolning shiddatli uvillashidan dorga osilgan bolapaqir xuddi bayram kuni chalingan cherkov qo'ng'irog'idek tinmay tebranaverdi. Bu tebranish uni qattiq azobga solar, sirtmoq esa, bo'ynini tobora qattiqroq siqib, nafas olishiga imkon bermasdi.

Uning ko'zlari xiralasha boshladi. Garchi u o'limi yaqin ekanligini sezayotgan bo'lsa ham, shoyad, daraxt tagidan bironta saxovatli zot o'tib qolsa-yu, ahvolimni ko'rib, meni

sirtmoqdan ozod qilsa, deb umidvor bo'lardi. Lekin hanuz hech kim ko'rinmayotganidan ruhi tushib, u otasini o'ylay boshladi.

– Oh, dadajon!... Qaniydi hozir yonimda bo'lsangiz... – dedi u zo'r-bazo'r, joni uzilayotganini sezib.

Bor-yo'q aytgan gapi shu bo'ldi. U ko'zlarini yumdi, og'zini ochdi, oyoqlarini uzatib yuborib qimir etmay osilib qoldi.

**Zangori soch Chiroyli Qizcha Yog'och Bolani
dordan tushirishni buyuradi. Uni to'shakka yotqizib,
tirik yo o'likligini bilish uchun birvarakayiga uchta
shifokor chaqirtiradi**

Qaroqchilar tomonidan Katta Eman shoxiga osilgan bechora Pinokkioning o'lishiga bir bahya qolganda zangori soch Chiroyli Qizcha yana deraza oldida paydo bo'ldi. U boyaqish Yog'och Bolaning shimol shamolining shiddatidan xuddi soat kapgiridek tebranib yotganini ko'rgan zahoti, unga rahmi kelib, uch karra chapak chaldi.

Shunda qush qanotlarining patillagani eshutilib, saldan keyin kattakon bir lochin o'qday uchib tushib derazaga qo'ndi.

– Amringizga muntazirman, sohibjamol Pari! – dedi Lochin va ehtrom bilan tumshug'ini pastga egdi (kezi kelganda shuni aytib qo'yish kerakki, zangori sochli bu qizcha saxovatli pari bo'lib, o'rmon yoqasidagi bu sayhonlikda yashay boshlaganiga ming yildan oshgan edi).

– Katta Eman shoxiga osilgan Yog'och Bolani ko'ryap-sanmi?

– Ko'ryapman.

– Yaxshi. Hozir o'sha yerga uchib borib, o'tkir tumshug'ing bilan uni sirtmoqdan ozod qilgin-da, Eman tagidagi maysa ustiga avaylab yotqizib qo'y.

Lochin uchib ketdi. Ikki daqiqadan keyin qaytib kelib bunday dedi:

– Hamma aytganlaringizni qildim.

– Xo‘sh, senga u qanday ko‘rindi? Tirikka o‘xshadimi yo o‘likkami?

– Ko‘rinishidan o‘likka o‘xshaydi, lekin butunlay joni chiqib bo‘lgan deb aytish ham qiyin, chunki uning bo‘ynidagi sirtmoqni bo‘shatganimda, u bir ingrab qo‘ydi-da, zo‘rg‘a: «Mana endi, sal yengil tortdim», dedi.

Pari ikki marta chapak chalgan edi, ajoyib bir baroq it paydo bo‘ldi. U xuddi odamga o‘xshab ikki oyoqda kirib keldi.

Baroq it egniga izvosh haydovchi kucherlarning yenglariga uqa tutilgan bayram kamzuli, boshiga serkokil oq parik qo‘ndirib, parik ustidan zar hoshiyali uch qirrali jajjigina qalpoqcha kiygan edi. Parigining uzun kokillari yelkasiga tushib turar edi. Bundan tashqari, u egniga ikki yonida ikkita katta-katta cho‘ntagi bo‘lgan (ovqat vaqtida o‘z sohibasi in‘om qilgan suyaklarni u shu cho‘ntaklariga solardi) gavhar tugmalar qadalgan to‘q jigarrang uzun kamzul, qizil duxobadan tikilgan kalta shim, ipak paypoq va yuzi ochiq tufli kiygan edi, orqasida bo‘lsa, zangori shoyidan tikilgan cho‘zinchoq g‘ilof bo‘lib, yog‘ingarchilik paytida u dumini shu g‘ilof ichida asrardi.

– Gapimni diqqat bilan eshit, Medoro, – dedi Pari baroq itga. – Darhol mening eng yaxshi karetamni qo‘shdirgin-da, o‘rmonga yo‘l ol. U yerda Katta Eman tagida maysa ustida yotgan chalajon bir bechora Yog‘och Bolani ko‘rasan. Sen uni avaylab ko‘tarib, karetaidagi yostiqchalar ustiga ohista yotqizgin-u, to‘g‘ri mening oldimga olib kel. Gapimga tushundingmi?

Baroq it «tushundim» demoqchi bo‘lgandek, zangori shoyi g‘ilofni to‘rt martacha likillatib qo‘yib, xonadan o‘qday otilib chiqib ketdi. Oradan sal vaqt o‘tar-o‘tmas otxonadan jajjigina chiroyli zangori kareta chiqdi: uning o‘rindig‘i va suyan-

chig‘iga kanareyka pati solib qavilgan bo‘lib, bu yerda qaymoq, murabbolar solingan bankachalar, non-trubkachalarga o‘ralgan nisholda-yu shirin kulchalar terib qo‘yilgan edi. Jajji karetani unga qo‘shilgan yuzta oq sichqon tortib borardi, baroq it bo‘lsa, baland o‘rindiqla o‘tirib olib, xuddi haqiqiy abjir izvoshchiga o‘xshab qo‘lidagi uzun qamchisini tinmay sharaqlatardi.

Oradan chorak soat vaqt o‘tar-o‘tmas kareta qaytib keldi. Uy ostonasida kutib turgan Pari bechora Yog‘och Bolani karetdan ohista ko‘tarib olib, sadaf devorli xonaga olib kirdi va darhol dong‘i ketgan eng mashhur shifokorlarni chaqirib kelishni buyurdi. Vrachlar ham zum o‘tmay birin-ketin yetib kelishdi. Bular: Qarg‘a, Yapaloqqush va Gapiruvchi Qora Chigirtka edi.

– Sizlarning fikringizni bilmoqchi edim, sinyorlar, – dedi Pari Pinokkio yotgan to‘shak atrofida turgan uchta shifokorga yuzlanib. – Bu sho‘rpehona Yog‘och Bola tirikmi yo o‘lganmi? Shu haqda sizlar nima deysizlar?

Parining savoliga javob berish uchun birinchi bo‘lib Qarg‘a oldinga chiqdi. U Pinokkioning tomirini, burnini, keyin oyog‘ining jimjilog‘ini ushlab ko‘rdi. Bu ishni u nihoyatda sinchkovlik bilan bajargach, salobat bilan:

– Mening fikrimcha, Yog‘och Bola o‘lgan. Biroq agar u baxtsiz tasodif taqozosi bilan hali chalajon bo‘lsa, u holda bu, shubhasiz, uning hali tirik ekanligidan dalolat beradi, – dedi.

– Ming afsuski, – dedi Yapaloqqush, – men muhtaram do‘stim va hamkasabam Qarg‘aning fikriga qo‘shila olmayman. Mening fikrimcha, Yog‘och Bola hali tirik. Biroq agar baxtsiz tasodif taqozosi bilan u hozir jonsiz bo‘lsa, u holda bu, shubhasiz, uning chindanam o‘lganidan dalolat beradi.

– Siz nega indamayapsiz? – deb Pari Gapiruvchi Qora Chigirtkaga yuzlandi.

– Mening bilishimcha, bir qarorga kelolmagan dono shifokor, yaxshisi gapirmagani ma‘qul, shunga qaramay ayt-

moqchimanki, bu Yog‘och Bola menga tanish. Men uni ko‘p-dan bilaman. Shu choqqacha qovjiragan bir g‘o‘la singari qimir etmay yotgan Pinokkio birdan dag‘-dag‘ qaltiray boshladi, buning natijasida butun karavot qisirlab, harakatga keldi.

– Bu Yog‘och Bola, – deb gapini davom ettirdi Gapi-ruvchi Qora Chigirtka, – uchchiga chiqqan bezori...

Pinokkio ko‘zini ochdi-yu, yana darrov yumib oldi.

– ...muttaham, ishyoqmas, sayoq...

Pinokkio choyshab bilan boshini burkab oldi.

– ...bu – mutlaqo quloqsiz bola, u bir kun emas, bir kun baxtiqaro sho‘rlik otasini albatta go‘rga tiqadi!

Shu mahal allakimning piqillab yig‘lagani eshitildi. Bu yerda hozir bo‘lganlar hamma yoqqa bir-bir ko‘z yugurtirib chiqib, axiri choyshabni ko‘tarib qarashdi: buni qarangi, piqillab yig‘layotgan Pinokkio ekan. Bu holdan hamma shunaqangi hang-mang bo‘lib qoldiki, buni siz hatto tasavvur ham qila olmaysiz!

– Agar o‘lik yig‘lay boshlasa, bu uning tirilayotganidan dalolat beradi, – dedi Qarg‘a dabdabali ohangda.

– Ming afsuski, men muhtaram do‘stim va hamkasabamning fikriga qo‘shilolmayman, – deb e‘tiroz bildirdi Yapaloqqush, – zero o‘lik yig‘lay boshlagan ekan, demak bu uning o‘lishni istamaganidan dalolatdir.

Pinokkio qandni jon-jon deb yeydi-yu, lekin surgı dori ichishni xohlamaydi. Biroq uni olib ketgani tobut ko‘tarib kelgan quyonlarni ko‘rib, darrov dorini ichib yuboradi. U yolg‘on gapiradi, natijada shu yolg‘onchiligi dastidan burni uzaya boshlaydi

Shifokorlar jo‘nab ketishgandan keyin Pari Pinokkioning tepasiga borib, kaftini uning peshonasiga qo‘ydi, bemorning isitmasi baland edi.

Pari bir stakan suvga oq kukun dori solib, uni Yog‘och Bolaga uzatarkan, muloyim ovozda:

– Qani, ichaqol, ichsang bir necha kundan keyin sog‘ayib ketasan, – dedi.

Pinokkio stakanga qarab aftini burishtirdi-da, ayanchli ovoz bilan so‘radi:

– Doringiz shirinmi yo achchiqmi?

– Achchiq, lekin sen uchun foydali.

– Achchiq bo‘lsa ichmayman.

– Gapimni qaytarma, ichaqol darrov.

– Axir achchiq narsani yomon ko‘raman!

– Ich! Ichganingdan keyin senga bir chaqmoq qand beraman, og‘zing yana shirin bo‘ladi.

– Qani o‘sha qandingiz?

– Mana, – dedi Pari va qanddondan bir chaqmoq qand olib ko‘rsatdi.

– Oldin menga o‘sha qandingizni bering, keyin achchiq doringizni ichaman.

– So‘z berasanmi?

– Ha.

Pari unga qand uzatdi. Pinokkio hash-pash deguncha qandni qasir-qusur chaynab yutib yubordi. Keyin tili bilan lablarini yalab:

– Judayam zo‘r ekan! Qaniydi, doriyam qandga o‘xshagan shirin bo‘lsa! O‘shanda har kuni surgu dorini jon-jon deb ichaverardim! – dedi.

– Endi bergan va’dangni bajarib, doridan bir qultumgina ichvor, keyin otdek bo’lib ketasan.

Pinokkio stakanni istar-istamas qo’liga olib, unga burnining uchini tiqib ko’rdi, keyin stakanni og’ziga yaqin olib kelib, yana unga burnini tiqdi-da, nihoyat:

– Bu dori men uchun achchiqlik qiladi, judayam achchiq ekan. Men uni icha olmayman, – dedi.

– Voy, nega unday deysan, axir hali tatib ham ko’rma-ding-ku?

– Achchiqligini shundoq ham sezib turibman. Hidlab ko’rdim-ku. Oldin yana bir chaqmoq qand yeb yuborsam devdim... keyin dorini ichaverardim.

Pari mehribon onaga xos sabr-u bardosh bilan Yog’och Bolaning og’ziga yana bir chaqmoq qand tiqdi. Shundan keyin unga yana stakanni uzatdi.

– Men bu dorini icha olmayman, – dedi Yog’och Bola aftini ming ko’yga solib bujmaytirarkan.

– Nima uchun?

– Nimaga desangiz, oyog’im ostiga qo’ygan yostig’ingiz xalaqit beryapti.

Pari yostiqni olib qo’ydi.

– Baribir foydasi yo’q. Men haliyam icha olmayman.

– Yana nima xalaqit beryapti ichishingga?

– Eshik, ana, qiya ochiq turipti.

Pari borib eshikni yopib keldi.

– Yo’q, – deb chinqirdi Pinokkio va ho’ngrab yig’lab yubordi, – xohlamayman achchiq dori ichishni, yo’q, sira-sira ichmayman!

– Keyin pushaymon bo’lasan, tasadduq.

– Menga baribir!

– Kasaling juda og’ir axir.

– Menga baribir!

– Shu bezgak tutishing bo’lsa, nari borsa, yana ikki soat yashaysan!

– Menga baribir!

– Nima, sen o‘limdan qo‘rqmaysanmi?

– Men-a? Men dunyoda hech nimadan qo‘rqmayman!..
Bunaqa baytalmon dorini ichganimdan o‘lganim yaxshi!

Xuddi shu payt eshik lang ochilib, xonaga to‘rt nafar qop-qora quyon kirib keldi. Quyonlar yelkalariga kichkinagina tobut ko‘tarib olgan edilar.

– Mendan nima istaysizlar?! – deb chiyilladi Pinokkio va qo‘rqqanidan dik etib o‘rnidan turib oldi.

– Biz seni olib ketgani keldik, – deb javob qildi quyonlar ichida eng norg‘ili.

– Meni-ya?... Axir men sirayam o‘lgan emasman-ku!

– Hozircha o‘lmagansan. Lekin yana bir necha daqiqadan keyin o‘lasan, chunki sen kasalingni tuzatuvchi dorini ichmayapsan.

– Oh, Pari, jon Pari! – deb faryod qildi Yog‘och Bola.
– Tezroq bera qoling stakanni! Iltimos, tezroq bo‘ling, chunki men o‘lishni xohlamayman. Yo‘q, sirayam xohlamayman o‘lishni!

Shundan keyin u stakanni ikki qo‘li bilan changallab olib, bir ko‘tarishda dorining bir tomchisini ham qoldirmay ichib yubordi.

– Hay, nachora, – deyishdi quyonlar, – bu safar bekorga ovora bo‘ldik. Ular kichkina tobutni yana yelkalariga ko‘tarib, jahl bilan to‘ng‘illab-to‘ng‘illab xonadan chiqib ketishdi.

Pinokkio bo‘lsa yana bir necha daqiqadan keyin soppa-sog‘ayib karavotdan dik etib sakrab tushdi. Men sizlarga aytsam, bolalar, yog‘och odamchalarda ajoyib bir xususiyat bor: ular juda kamdan-kam kasal bo‘lishadi, kasal bo‘lib qolishgan taqdirda ham bir zumda tuzalib ketishadi.

Pari Pinokkioning uy ichida xuddi toychoqdek dik-dik sakrab yugurib yurganini ko‘rib:

– Bundan chiqdi dori foyda qilipti-da senga? – dedi.

– Foyda qilganda qandoq! U meni o‘limdan asrab qoldi.

– Bo‘lmasa nega shuncha vaqt tixirlik qilib, meni yalinishga majbur etding?

– Nimaga desangiz, biz, bolalar, o‘zi shunaqa injiqmiz. Kasal bo‘lib qolishdan ham ko‘ra dori ichishdan ko‘proq qo‘rqamiz.

– Uyat! O‘z vaqtida ichilgan yaxshi dori eng og‘ir darddan, hattoki o‘limdan ham asrab qolishi mumkin – buni bolalar unutmazligi kerak.

– To‘g‘ri aytasiz! Bundan keyin sirayam injiqlik qilmayman. Endi men yelkalariga tobut ko‘targan qora quyonlarni doim yodimda saqlayman... ana unda, agar kasal bo‘lsam, darrov stakanni olaman-u... o‘ylab o‘tirmasdan, «qult-qult» qilib ichib yuboraman.

– Qani, endi yonimga kelib, qaroqchilar qo‘liga qanday tushib qolganingni gapirib ber.

– Voqea bunday bo‘lgan edi: qo‘g‘irchoq teatrining egasi Manjafoko menga bir nechta oltin tanga berib: «Bularni dadangga olib borib ber», – deb aytdi. – Lekin men uyga ketayotib, ko‘chada ikkita muhtaram janobni: Tulki bilan Mushukni uchratib qoldim. Ular menga: «Shu besh oltining ikki mingta oltinga aylanib qolishini xohlaysanmi? – deyishdi. – Agar xohlasang, yur biz bilan. Seni Sehrli Dalaga boshlab boramiz», – deyishdi. «Bo‘pti, ketdik», – dedim ularga. Shundan keyin ular: «Qizil Qisqichbaqa musofirxonasiga kirib dam olamiz, vaqt yarim kechadan og‘ganida yana yo‘lga tushamiz», – deyishdi. Keyin, uyqudan uyg‘onib qaragam, ular allaqachon jo‘nab ketishipti. Keyin bir o‘zim yo‘lga tushdim, kechasi qop-qorong‘i, shunaqangi qorong‘i ediki, qanaqaligini aytolmayman ham, shuning uchun boshiga ko‘mir qopi kiyib olgan ikkita qaroqchiga birdan duch kelib qoldim, ular: «Pulni cho‘z», deyishdi, men bo‘lsam: «Menda pul yo‘q», dedim, nimaga desangiz, qolgan to‘rt oltin tangani og‘zimga solib olgandim, shundan keyin qaroqchilarning biri qo‘lini og‘zimga tiqishga urinib ko‘rdi, men bo‘lsam uning qo‘lini g‘arch etib tishlab uzib oldim-da, tuflab tashladim, lekin tuflagan narsam qo‘l emas, mushukning panjasi bo‘lib chiqdi, keyin qaroqchilar orqamdan quva boshlashdi, men

ham oyog'imni qo'limga olib qocha boshladim. Qochaverdim, qochaverdim, lekin ular baribir meni tutib olishib, bo'ynimga sirtmoq solishib, o'rmondagi bir daraxtga osib qo'yishdi-da: «Biz ertaga qaytib kelamiz, o'shanda sen o'lgan bo'lasan, o'lganingda og'zing ochilib qoladi, shundan keyin biz tilingning tagiga berkitgan to'rt tangangni olamiz», deyishdi.

– Hozir qayerda o'sha oltin tangalaring?

– Yo'qotib qo'ydim, – deb javob qildi Pinokkio.

Lekin u yolg'on gapirgan edi, negaki, pullari uning cho'ntagida edi.

Pinokkio shu yolg'on gapni aytib ulgurmasidan, shundog'am uzun burni birdan yana ikki enlik uzaydi.

– Qayerda yo'qotib qo'yding?

– O'rmonda shekilli.

By ikkinchi yolg'ondan keyin Pinokkioning burni yana ozgina uzaydi.

– Agar pulingni o'rmonda yo'qotgan bo'lsang, – dedi Pari, – biz uni albatta qidirib topamiz, chunki o'rmonda yo'qolgan narsalarimizni topmay qo'ymaymiz.

– E-e, mana endi esimga tushdi, – dedi Yog'och Bola xijolat bo'lib: – pulimni yo'qotganim yo'q, siz bergan dorini ichayotganimda bexosdan yutib yubordim.

Bu uchinchi yolg'on gapdan keyin Pinokkioning burni shunaqangi uzayib ketdiki, sho'rlik endi boshini u yoq-bu yoqqa burolmay ham qoldi. U boshini o'ng tomonga bursa, burni borib karavotga yo derazaga qadalar, chap tomonga bursa, devorga yo eshikka borib tiralardi; boshini yuqoriga ko'tarmoqchi bo'lgan edi, burni Parining ko'ziga kirib ketishiga sal qoldi.

Pari bo'lsa unga qarab qotib-qotib kulardi.

– Nega kulasiz? – deb so'radi Yog'och Bola, u burnining haddan tashqari cho'zilib ketganidan qattiq ranjigan va qo'rqib ketgan edi.

– Yolg'on gapirganing uchun kulyapman.

– Qayoqdan bilasiz yolg'on gapirganimni?

– E-e, erka bolam-e, yolgʻon gap darrov bilinadi qoladi. Sirasini aytsam, yolgʻon ikki xil boʻladi: birinchisining oyogʻi kalta boʻladi, ikkinchi xil yolgʻonning burni uzun boʻladi.

Sening yolgʻon gaping – uzun burunli yolgʻon.

Pinokkio uyalganidan oʻzini qayoqqa qoʻyishni bilmay, uydan qochib ketmoqchi boʻldi. Lekin buni eplay olmadi. Chunki burni judayam choʻzilib ketganidan hatto eshikka ham sigʻmay qolgan edi.

Pinokkio yana Tulki bilan Mushukni uchratadi va toʻrt oltin tangasini Sehrli Dalaga ekish uchun ular bilan joʻnab ketadi

Men sizlarga aytsam, bolalar, Pari Pinokkioning ohzori, dod-voyiga yarim soatcha parvo qilmay oʻtirdi. U Yogʻoch Bolaning yaxshilab taʼzirini berib qoʻymoqchi, yolgʻon gapirish odatini tashlashga majbur qilmoqchi boʻlgan edi. Negaki yolgʻonchilik dunyoda eng jirkanch illat hisoblanadi-da. Lekin baribir u Pinokkioning alamdand oʻzini qoʻyarga joy topa olmayotganini, yuragi taka-puka boʻlib, koʻzlari kosasidan chiqib ketgudek chaqchayganini koʻrdi-yu, unga achindi. Pari bir marta chapak chalgan edi, uyga bir gala qush uchib kirdi. Qushlarning hammasi qizilishtonlar edi. Ular Pinokkioning burniga qoʻnib olib, zoʻr hafsala bilan uni choʻqilay boshlashdi, natijada oradan bir necha daqiqa oʻtar-oʻtmas Yogʻoch Bolaning tarnovsimon besoʻnaqay burni yana avvalgi holiga kelib qoldi.

– Siz gʻoyat saxovatlisiz, o muhtarama Pari, – dedi Yogʻoch Bola koʻz yoshlarini artarkan, – men sizni jonimdan ortiq yaxshi koʻraman!

– Men ham seni yaxshi koʻraman, – deb javob qildi Pari, – agar xohlasang, shu yerda men bilan qol, menga uka boʻlasan, men sening mehribon opang boʻlaman.

– Men-ku jon-jon deb qolar edim-a... lekin dadam shoʻrlikning holi nima kechadi?

– Men buni allaqachon oʻylab qoʻyganman. Otangga xabar yubordim. Bugun kech kirguncha yetib keladi bu yerga.

– Rostdanmi? – deb chinqirib yubordi Pinokkio va xursand boʻlganidan umbaloq oshib sakradi. – Bunaqa ekan, hurmatli Pari, agar ijozat bersangiz, dadajonimni oʻzim kutib olsam. Men dadamni judayam sogʻinib ketdim, oʻzim ularni tezroq koʻrib, boʻynilaridan quchoqlamoqchiman. Dadam bechoraga men juda koʻp tashvish orttirdim.

– Mayli, bora qol, lekin ehtiyot boʻl, tagʻin adashib-netib qolma. Sen oʻrmon ichidagi soʻqmoqdan bor, shunda albatta otang bilan toʻqnashasan.

Pinokkio uydan oʻqday otilib chiqib, gʻizillaganicha oʻrmonga bordi va u yerda xuddi qoʻzichoqdek dikir-dikir sakray boshladi. Lekin u Katta Eman tagiga yetganida birdan taqqa toʻxtab qoldi – chakalakzor ichidan allakimlarning gʻoʻngʻir-gʻoʻngʻir ovozi eshitilayotgandek tuyuldi unga. Chindan ham shu payt yoʻl oʻrtasiga... kimlar chiqdi, deng? Tulki bilan Mushuk... Ha, ha. Pinokkioning kechagi hamrohlari «Qizil Qisqichbaqa» mehmonxonasida u bilan birga ovqatlangan oʻsha Tulki bilan Mushuk Yogʻoch Bolaga roʻpara keldilar.

– Iye, oʻzimizning Pinokkio-ku! – deb chinqirib yubordi Tulki Yogʻoch Bolani bagʻriga bosib oʻparkan. – Bu yoqlarga qanday kelib qolding?

– E, asti soʻramang, – dedi Yogʻoch Bola. – Payti kelganda, bir boshdan gapirib beraman. Hozir sirasini aytadigan boʻlsam, sizlar meni musofirxonada yolgʻiz qoldirib ketgan kechasi men yoʻlda qaroqchilarga duch keldim.

– Qaroqchilarga? Voy, shoʻrlik bola-e! Xoʻsh, keyin nima boʻldi?

– Ular mening oltin tangalarimni tortib olmoqchi boʻlishdi.

– Voy, ablahlar-e! – dedi Tulki.

– Ablahlar-e, – deb takrorladi Mushuk.

– Lekin men qochib ketdim, – deb hikoyasini davom ettirdi Yog‘och Bola, – ular bo‘lsa orqamdan quva boshlashdi, keyin baribir tutib olib, mana shu eman daraxtiga osib qo‘yishdi.

Pinokkio qarshisida qad ko‘targan Katta Eman daraxtiga ishora qildi.

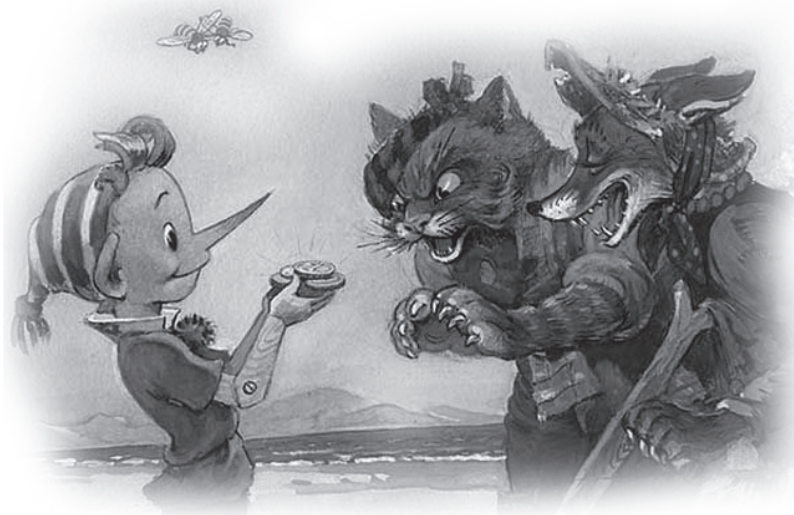
– Axir dunyoda bundan ham achinarliroq voqea bo‘lishi mumkinmi! – dedi Tulki. – Qanday dahshatli zamonda yashayapmiz o‘zi! Bizdek diyonatli kimsalar bu bedodliklardan qanday qutiladi-yu, qayerdan panohtopadi endi?

Ular shunday gaplashib turishganda, Pinokkio birdan Mushukning oldingi o‘ng oyog‘iga oqsayotganini payqab qoldi – Mushukning butun panjasi tirnoq-pirnoqlari bilan birga yo‘q edi.

– Panjangga nima qildi? – deb so‘radi Pinokkio Mushukdan.

Mushuk javob qaytarmoqchi bo‘lib og‘iz juftladi-yu, lekin gap topolmay gangib qoldi. Shunda Tulki uning joniga oro kirib, gapni ilib ketdi:

– Do‘stim judayam kamsuqum, shuning uchun gapirgani uyalyapti. Uning o‘rniga men javob bera qolay. Gap shundaki, bundan bir soatcha burun biz yo‘lda ochlikdan sillasi qurib

o‘lar holga borib qolgan bir qari bo‘rini uchratdik. U bizdan sadaqa so‘radi. Lekin aksiga yurib unga bergani hatto baliq suyagi ham yo‘q edi yonimizda. Shunda mana bu mehridaryo, dovyurak do‘stim nima qildi degin? O‘zining panjasini g‘arch etib tishlab uzib, boyaqish bo‘rining oldiga tashladi, shu bilan uni ochlikdan sirilib o‘lishiga yo‘l qo‘ymadi.

Tulki shu gapni ayta turib, ko‘zyoshini artib qo‘ydi.

Pinokkio ham bu gapdan qattiq ta’sirlanib ketdi. U Mushukka yaqin borib, uning qulog‘iga:

– Agar hamma mushuklar senga o‘xshashgandami, sichqonlarga havas qilsa bo‘lardi! – dedi.

– Xo‘sh, nima qilib yuribsan bu yoqlarda? – deb so‘radi shunda Tulki Yog‘och Boladan.

– Men dadamni kutypaman. U hademay bu yerga yetib kelishi kerak.

– Oltin tangalaringni nima qilding?

– Tangalar cho‘ntagimda, faqat endi bitta kam: «Qizil Qisqichbaqa» musofirxonasida olib qolishdi.

– Eh, attang, o‘sha to‘rt tillang ertaga ming tillaga, hattoki ikki ming tillaga aylanishi mumkin edi-ya! Nega endi maslahatinga kirmayapsan? Nega tillalaringni Sehrli Dalaga olib borib ekishni xohlamayapsan?

– Bugun sira ilojim yo‘q. U yoqqa boshqa safar borarman.

– Boshqa safar butunlay kech bo‘ladi, – dedi Tulki.

– Nimaga?

– Nimaga desang, bir mansabdor sinyor o‘sha dalani sotib oldi, endi ertadan boshlab hech kim u yerga pul eka olmaydi.

– Bu yerdan uzoqmi o‘sha Sehrli Dala?

– Ikki kilometr ham kelmaydi. Xohlasang, biz bilan yur! Yarim soatda o‘sha yerda bo‘lasan. Darrov to‘rt tangangni ekasan-u bir necha daqiqadan keyin hash-pash deguncha ikki ming tangadan iborat hosilni yig‘ib, shu bugun kechqurunoq cho‘ntaklaring liq-liq pul bilan yana bu yerga qaytib kelasan. Xo‘sh, qalay, ketdikmi?

Pinokkio biroz ikkilanib turib qoldi, chunki u sahovatli Pari, kekxa Jeppetto va Gapiruvchi Qora Chigirtkaning tanbehlarini o‘ylar edi. Lekin keyin u baribir hamma esi yo‘q, toshbag‘ir bolalar singari ish ko‘rdi – bosh irg‘atib, Tulki bilan Mushukka qarab:

– Bo‘pti! Sizlar bilan boraman, – dedi.

Shundan keyin uchovlon yo‘lga tushishdi. Ular yarim kun yo‘l yurib, nihoyat bir shaharga kirib bordilar. Shaharning nomi Ahmoqkon edi. Pinokkio bu shaharning ko‘chalarida ochlikdan og‘izlarini kappa-kappa ochib esnab yotgan tullagan itlarni, sovuqdan qalt-qalt titrayotgan yungi olingan qo‘ylarni; bir siqim jo‘xori so‘rab tilanchilik qilayotgan toji va soqoli yulingan xo‘roz va tovuqlarni; rang-barang qanotlarini sotib yuborib, endi hech ucha olmay qolgan katta-katta kapalaklarni; dumlaridan ayrilib, endi uyalganlaridan o‘zlarini qo‘yarga joy topa olmayotgan tovuqlarni va yaltiroq oltin patlarini garovga qo‘yib, endi ularni qaytarib ololmasliklariga ko‘zlari yetganidan xijolat bo‘lib, boshlarini quyi eggancha goh u, goh bu tomonga ohista yurgan g‘amgin qirg‘ovullarni ko‘rdi. Tilanchilik qilayotgan bu uyatchan faqir jonivorlar yonidan dam-badam hashamatli kareta o‘tib turardi: bu karetaalarda yo tulki, yo o‘g‘ri zag‘izgon, yo bo‘lmasa yana bironta vahshiy parranda o‘tirardi.

– Sehri Dala qayerda? – deb so‘radi Pinokkio.

– Bu yerdan bir necha qadam narida.

Ular shahar chekkasiga chiqishib, shahar devori yaqinidagi huvillagan bo‘m-bo‘sh bir dalada to‘xtashdi.

– Yetib keldik, – dedi Tulki. – Endi sen cho‘kkalab olib, qo‘llaring bilan chuqurcha kavlagin-da, oltin tangalaringni shu chuqurchaga ko‘m.

Pinokkio Tulkining aytganlarini qildi: chuqurcha qazib, o‘zining to‘rt tangasini unga tashlab, ustidan tuproq tortdi.

– Endi, – deb maslahatini davom ettirdi Tulki, – anavi yerdagi zovurdan bir chelak suv olib kelgin-da, pul ekkan yeringga quy.

Pinokkio zovur bo'yiga bordi, lekin chelak yo'qligidan botinkasini yechib, shu botinkasida suv olib kelib, pul ko'm-gan yeriga quydi.

Keyin u:

– Yana nima qilishim kerak? – deb so'radi.

– Hech nima, – deb javob qildi Tulki, – ketaverishing mumkin. – Lekin yigirma daqiqadan keyin bu yerga qaytib kel. Shunda sen bu yerda shoxlari g'ij-g'ij tilla tanga bo'lgan daraxtchani ko'rasan.

Bechora Yog'och Bola suyunganidan esi og'ib qolayozdi, u Tulki bilan Mushukka qayta-qayta minnatdorchilik bildirdi, ularga ajoyib sovg'alar va'da qildi.

– Bizga sovg'a kerakmas, – deb e'tiroz bildirdi ikki muttaham. – Senga mehnat qilmay boyish yo'lini o'rgatib qo'ydik – shuning o'zi biz uchun katta mukofot.

Shundan so'ng ular Pinokkioga mo'l hosil tilab, u bilan xayrlashdilar-da, o'z yo'llariga ravona bo'ldilar.

Pinokkio oltin tangalaridan judo bo'ladi, buning ustiga-ustak yana to'rt oyga qamoqqa tashlanadi

Yog'och Bola shaharga qaytib, sabrsizlik bilan daqiqalarni sanay boshlaydi. Nihoyat, yigirma daqiqa vaqt o'tgan bo'lsa kerak, deb yana Sehrli Dalaga yo'l oladi.

U shoshib-pishib borarkan, yuragi nuqul oldin ketib qoladigan osma soatga o'xshab, «gup-gup», «gup-gup» urardi. U yo'l-yo'lakay shunday xayol surib borardi.

«Mabodo, hozir borib o'sha daraxt shoxlarida mingta emas, ikki mingta tanga ko'rsam-chi? Bordi-yu tangalar ikki mingtamas, besh mingta bo'lsa-ya? Lekin daraxt besh ming emas, o'n ming tanga hosil bergan bo'lsa-ya? Voy-bo'-o! Unda men mamlakatda eng mo'tabar sinyor bo'laman! O'zimga hashamatli qasr qurdiraman, otxonalarimda minglab

yog‘och otlar gijinglab turadi, yerto‘lalarimda sariq, qizil rangli shirin ichimliklar qalashgan bo‘ladi, kutubxonamdagi taxta tokchalarda nuqul shakarga belangan mevalar-u tortlar, shirin kulchalar-u mag‘izlik piroglar, qaymoqqa qorilgan vaflilar bo‘ladi».

Pinokkio shunday shirin xayollar bilan yo‘lni bosib o‘tib, nihoyat Sehrli Dalaga yaqin borib to‘xtadi. U shoxlari shovul oltin tanga bo‘lgan daraxt qaniykin, deb har tomonga olazarak bo‘lib qaray boshladi: lekin ko‘ziga hech nima ko‘rinmadi. U yana yuz qadam yurib, dalaga yaqinlashdi. Hech nima ko‘rinmadi.

U dalaning o‘ziga kirib borib, nihoyat, oltinlarini ko‘mgan chuqurcha tepasida to‘xtadi. Hech vaqo yo‘q edi. Shunda u kitoblarda yozilgan yaxshi xulq-atvor qoidalarini ham unutib, cho‘ntagidan qo‘lini chiqardi-da, ensasini qarsillatib qashigancha o‘ylanib qoldi.

Shu mahal uning qulog‘iga allakimning xandon tashlab kulgani eshitildi, u o‘girilib siyrak patlarini tozalayotgan kattakon to‘tiqushni ko‘rdi.

– Nega kulyapsan? – achchig‘i chiqib so‘radi Pinokkio.

– Patlarimni tozalayotganimda tumshug‘im qo‘ltig‘imga tegib, qitig‘im kelib ketdi, shunga kuldim.

Yog‘och Bola to‘tiqushga boshqa hech nima demay zovur tomon ketdi, botinkasida suv olib kelib, uni oltin tangalari ko‘milgan yerga quydi.

Shu payt bu sukutga cho‘mgan dalada yana kulgi eshitildi – bunisi endi avvalgisidan ham badtar g‘ashga teguvchi kulgi bo‘ldi.

– Hoy, To‘ti, bundoq tushuntirib aytsang-chi, – dedi Pinokkio xunob bo‘lib, – nima uchun bunchalik surbetlik qilib xandon tashlab kulyapsan?

– Men qalang‘i-qasang‘i, muttaha-firibgarlarning har xil yolg‘on-yashiq gaplariga laqqa ishonadigan ahmoqlar ustidan kulyapman.

– Bu gaping bilan menga shama qilyapsan, shekilli?

– Ha, senga, o sho‘rpesiona Pinokkio. Sen o‘ta ketgan tentaksan, shuning uchun, pulni xuddi loviya yo qovoq urug‘idek ekib, undan hosil olish mumkin degan safsataga ishonib, rosa pand yegan edim, haligacha pushaymonman. Mana endi, kechikib bo‘lsa ham tushundim: faqat o‘z kuching bilan o‘z aqlingni ishlatibgina halol pul topish mumkin ekan.

– Gapingga tushunmayapman, nima deyapsan o‘zing? – dedi Yog‘och Bola.

Shunday deyishga dedi-yu, qo‘rquvdan dag‘-dag‘ qaltiray boshladi.

– Ha, yaxshi, bo‘lmasa gapimni tushuntirib beraman, – deb davom etdi to‘tiqush. – Sen shaharda ekanligingda Tulki bilan Mushuk bu yerga qaytib kelib, oltin tangalarini kavlab olishdi-da, oyoqlarini qo‘llariga olganicha, shataloq otib qochib qolishdi. Endi ularni quvib yetolmaysanam, topolmaysanam...

Pinokkio to‘tiqushning gaplarini og‘zini ochganicha tinglarkan, uning aytganlariga hech ishongisi kelmay, hozirgina suv quygan yerini shosha-pisha tirnoqlari bilan tirnab kavlay boshladi.

U kavlayverib, kavlayverib, axiri bir taram pichan sig‘adigan chuqur o‘ra qazidi. Lekin shunda ham oltin tangalarini topa olmadi.

Keyin u butun orzu-umidlari puchga chiqqanini sezib, g‘irillaganicha orqasiga, shaharga yugurdi. Shaharga kirib borgan zahoti oltin tangalarini o‘g‘irlab ketgan ikki tovlamachi haqida xabar qilgani sud mahkamasiga chopdi.

Bu shaharning sudyasi bahaybat gavnali, munkillab qolgan gorilla-maymun bo‘lib, o‘zining keksaligi, oppoq soqoli, eng muhimi, oltin gardishli ko‘zoynagi tufayli juda mo‘tabar zotga o‘xshab ko‘rinardi. To‘g‘ri, uning ko‘zoynagi shishasiz edi, lekin maymun usiz hech ish qila olmasdi, chunki qartayib, ko‘zlari ojiz bo‘lib qolgan edi-da.

Pinokkio hamma bo'lgan voqeani: tovlamachilar uni qanday laqillatgani bormi, ularning ismlari-yu laqablari bormi, shuningdek, qaroqchilarning maxsus belgilari bormi – hammasini bir boshdan butun tafsiloti bilan gapirib berib, sudyadan odil hukm chiqarishni iltimos qildi.

Sudya uning gaplarini chuqur xayrixohlik va o'ta hamdardlik bilan tinglarkan, juda qattiq hayajonlangandek, ta'sirlanib ketgandek ko'rindi. Yog'och Bola hamma gapni aytib bo'lgach esa, sudya stol ustida turgan qo'ng'iroqqa qo'l cho'zib, uni chaldi.

Shu zahoti mahkamaga politsiyachi formasini kiygan ikkita ko'ppak yugurib kirdi.

Sudya barmog'i bilan Pinokkioni ko'rsatib, ko'ppaklarga:

– Manavi sho'rlikning to'rt oltin tangasini o'g'irlab ketishibdi. Shunga ko'ra uning oyoq-qo'lini bog'lab, darhol qamoqqa tashlanglar, – dedi.

Yog'och Bola bu kutilmagan hukmni eshitib, jahli chiqib ketdi va sudyaning ustidan shikoyat yozmoqchi bo'ldi. Lekin politsiyachilar shu zahotiyoq bola bechoraning og'zini ochirmay, olib borib zindonga tashlashdi.

Pinokkio qamoqda to'rt oy yotdi. Bu yerda o'tgan har bir kun naq bir yilday uzun edi. Agar bir kun kelib, bir baxtli voqea yuz bermaganida edi, Pinokkio qamoqda hali yana yotavergan bo'lardi. Yaxshiyamki, Galvarsistonning hukmdori yosh qirol jangda dushmanlar ustidan zafar qozonib qoldi-yu, shu munosabat bilan butun mamlakatda ommaviy bayram o'tkazishni amr etib, hammayoqda chiroqlar yoqish, mushakbozlik, ot va velosiped poygasi uyushtirish haqida jar soldirdi.

Bulardan tashqari, shu shod-u xurramlik munosabati bilan hamma qamoqxonalarning eshiklari ochilib, barcha jinoyatchilar ozod qilindi.

– Hammani ozod qilayotgan ekansiz, unda meni ham qamoqdan chiqarib yuborishingiz kerak, – dedi Pinokkio qamoqxona noziriga.

– Siz yotaverasiz, – deb javob qildi nozir, – chunki bu amnistiya faqat jinoyatchilarga taalluqli.

– Meni kechirasiz, – deb e'tiroz bildirdi Pinokkio, – axir men ham jinoyatchiman-ku!

– O, unday bo'lsa, siz ming karra haqsiz, – deb uzr so'radi qamoqxona noziri va ehtrom bilan boshidan furajkasini olib, qamoqxona darvozasini ochdi-da, Pinokkioni ozodlikka chiqarib yubordi.

Qamoqdan ozod qilingan Pinokkio Parining uyiga qaytib bormoqchi bo'ladi, lekin yo'lda juda dahshatli ilonga duch kelib, so'ng qopqonga tushib qoladi

Ozodlikka chiqqan Pinokkioning qanday xursand bo'lganini bir tasavvur qilib ko'ring-a, bolalar! U vaqtni bir zum ham paysalga solmay, shaharga orqa o'girdi-yu, to'g'ri parining uychasiga olib boradigan yo'ldan jadal yurib ketdi.

Shu kunlarda yomg'ir surunkasiga sharros quyganidan yo'l chilp-chilp loy edi. Yog'och Bolaning oyoqlari tizzasigacha loyga botgan bo'lsa ham, u parvo qilmay g'izillab borardi. Birdan-bir orzusi otasi bilan zangori sochli opasini tezroq ko'rish bo'lgan Pinokkio xuddi tozi itdek sakrab chopib borarkan, oyog'i ostidan sachragan loy boshidan ham balandga sachrardi. U yugurib ketayotib, o'ylardi: «Boshimga nene ko'ngilsiz voqealar tushmadi!.. O'z qilmishimga yarasha ta'zirimni yedim, chunki men o'lgudek qaysar, jizzaki yog'och odamman... Mendan ming karra aqlliroq bo'lgan, meni jondilidan yaxshi ko'rganlarning gapiga quloq solmay, nuqul o'z bilganimdan qolmaslikka harakat qildim. Lekin endi shu daqiqadan boshlab itoatli, yaxshi bola bo'lishga so'z beraman. Bildim: tarbiyasiz bolalar doim chuv tushishar ekan, ular hech qachon biron ishni qoyillata olmas ekanlar. Dadajonim haligacha meni ko'zlari to'rt bo'lib kutib o'tirgan bo'lsalar-a? Ularni Parining uyida ko'rarmikinman? Sho'rlik

dadam! Ularni ko'rmaganimgayam ming yil bo'ldi, hozir ularni bo'ynidan quchoqlab biram o'pib-o'pib olgim kelyap-tiki... Lekin Pari qilgan beboshliklarim uchun meni kechirar-mikin?.. Axir u menga qanaqa mehribonlik, yaxshilik qilgan edi-ya, faqat shu Pari tufayli shu paytgacha o'lmay tirik yuribman! Menga o'xshagan noshukur, bemehr bola butun dunyodayam topilmasa kerak!».

Pinokkio shunday xayolga cho'mib borarkan, birdan qo'rqib ketib, taqqa to'xtadi, to'xtadi-yu, shu zahoti to'rt qadam orqaga tisarildi.

U nimadan cho'chib ketdi?

Bahaybat bir ilon yo'lda ko'ndalang cho'zilib yotardi. Ilonning terisi yam-yashil, ko'zlaridan o't chaqnar, dumining uchi esa, xuddi mo'rkonga o'xshab tutab turardi.

Yog'och Bolaning o'takasi yorilib, shartta orqasiga burildi-yu ura qochib qoldi, shu yugurganicha yarim kilometr yerga borib, bir tun tosh ustiga o'tirdi-da, qachon ilon yo'lni bo'shatarkin, deb kuta boshladi.

U bir soat kutdi, ikki soat, uch soat kutdi, lekin ilon hamon joyidan qimirlamas, ko'zlaridan o't chaqnayotgani, dumining uchidan tutun burqsab chiqayotgani hatto shu yerdan ham yaqqol ko'rinib turardi.

Nihoyat Pinokkio yurak yutib ilonga yaqin bordi va chiyildoq ovozi bilan xushomad qilib:

– Meni lutfan avf etgaysiz. Ilon xonim, bir himmat ko'rsatib, salgina chetga surila olmaysizmi, o'tib ketardim? – dedi.

Lekin Pinokkio xuddi devorga gapirganday bo'ldi: ilon qimir etmadi.

Shundan keyin Yog'och Bola yana boyagi ohangda iltimosini takrorladi:

– Ijzatingiz bilan, Ilon xonim, sizga shuni bayon qilmoq-chimanki, ko'pdan beri otamni ko'rmadim, hozir u bilan diydor ko'rishgani uyimga ketyapman... Shu munosabat bilan o'tib ketishimga imkon bersangiz.

U iltimosimga javoban ilon biron ishora qilar, deb kutgan edi, ammo ilondan hech qanday sado chiqmadi. Bu ham yetmagandek, hozirgina xuddi tirikdek to'lg'anib turgan ilon birdan toshdek qotib, «qilt» etmay qoldi. Ko'zining nuri so'ndi, dumidan tutun chiqmay qo'ydi.

«O'likmi deyman?» – deb ko'nglidan o'tkazdi Pinokkio va ko'ngli yorishib, kaftlarini bir-biriga ishqadi. Shu zahoti u ilonning ustidan hatlab o'tmoqchi bo'lib, endigina oyog'ini ko'targan edi, ilon birdan jonlanib, xuddi bo'sh qo'yilgan prujinadek qaddini tikladi. Buni ko'rgan Pinokkio qo'rqib ketib, qochib qoldi-yu, yo'lda loyga toyg'anib, «gurs» etib yiqildi.

Yiqilgandayam juda beo'xshov yiqildi: boshi chilp-chilp loyga kirib, oyoqlari xuddi bir juft shamdek osmonga tikkayib qoldi.

Yog'och Bolaning boshi bilan balchiqqa sho'ng'ib, oyoqlari havoda xuddi velosiped haydayotgandek pitirlayotganini ko'rgan ilon shunaqa qotib-qotib kula boshladiki, axiri uning ko'kragida nozik tomiri uzilib ketib, bu gal endi rostakamiga o'lib qoldi.

Pinokkio yana g'izillab yugurib ketdi. U Parining uychasiga qosh qoraymasdan yetib olmoqchi edi. Lekin yo'lda birdan qorni qattiq ochib, tatalay boshladi. Shunda u bir-ikki shingil uzum uzgani yo'l yoqasidagi bir boqqa kirdi. Eh, attang, kirmasa yaxshi bo'lardi!

«Falokat oyoq ostida», deganlaridek, u endigina bir bosh uzumga qo'l cho'zgan edi, birdan «sharaq» etgan tovush eshitildi-yu, temir qopqonning ikki o'tkir jag'i bola sho'rlikning ikkala oyog'ini shunaqa qattiq siqib qo'ydiki, og'riqdan ko'zlaridan tirqirab yosh chiqib ketdi.

Sho'rpushona Yog'och Bola tevarak-atrofdagi tovuqlar kushandasi bo'lgan suvsarlarga qarshi dehqonlar qo'rgan qopqonga ilingan edi.

Pinokkioni dehqon tutib oladi va uni tovuqxonasi oldiga it o‘rniga bog‘lab qo‘yadi

Turgan gapki, og‘riqqa chidolmagan Pinokkio ovozinig boricha chinqirib dod soldi. Lekin u ming ko‘zyosh to‘ksin, ming chinqirsin, baribir hech qanday foyda bo‘lmadi, chunki bu yaqin-atrofdagi hech kim yashamas, bog‘ yoqalab o‘tgan yo‘lda ham «qilt» etgan jonzot ko‘rinmasdi. Bu orada kech kirib, qorong‘u tushdi.

Lekin shundoq ham Yog‘och Bolaning ko‘ziga hech narsa ko‘rinmas, chunki o‘tkir tishlari bilan oyog‘iga botgan temir qopqon unga qattiq azob berardi, buning ustiga u judayam qo‘rqib ketgan edi: axir zim-ziyo tunda yolg‘iz o‘zi begona yerda yotardi-da. Shu mahal u birdan boshi uzra girdikapalak bo‘layotgan bir yaltiroq qurtni ko‘rib qolib, unga qichqirdi:

– Oh, Yaltiroq Qurt! Bir yaxshilik qilib meni bu azobdan qutqar, do‘stim.

– E, bechora bola, – dedi Yaltiroq Qurt unga rahmi kelib. – Qanday qilib bu temir qopqonga ilinib qolding, a?

– Men bu boqqa bir-ikki shingil uzum uzgani kiruvdim, birdan...

– Bu uzumlar o‘zingnikimi?

– Yo‘q...

– Bo‘lmasa, kim senga birovning uzumini uz deb aytdi?

– Qornim och edi-da.

– O, aziz do‘stim, birovning uzumiga chang solish uchun ochlik aslo bahona bo‘la olmaydi.

– Bu gaping to‘g‘ri, to‘g‘ri aytding! – deb qo‘shilishdi Pinokkio piq-piq yig‘lar ekan. – Endi hech qachon bunday qilmayman.

Shu payt kimningdir oyoq tovushi eshitildi-yu, hamsuhbatlar jim bo‘lib qolishdi. Kelayotgan shu uzumzorning egasi edi: u o‘zi qo‘ygan qopqonga tovuq o‘g‘risi – suvsarlardan birontasi ilinmaganmikin, deb oyoq uchida asta yurib kelardi.

Lekin u yaqin kelib, plashi ostidan fonus chiqardi-yu, qopqonga ilingan suvsar emas, bir bola ekanini ko'rib, hang-mang bo'lib qoldi.

– Aha! Bundan chiqdi, har kuni kechasi tovuqlarimni o'g'irlab ketayotgan sen ekansan-da! – dedi dehqon darg'azab bo'lib.

– Men emas, men emas! – deb faryod qildi Pinokkio. – Men faqat ikki shingilgina uzum uzgani kiruvdim bog'ingizga!

– Birovning uzumini o'g'irlagan, tovug'ini ham o'g'irlashdan qaytmaydi. Shoshmay tur, seni shunaqangi ta'ziringni berayki, umrbod esingdan chiqmaydigan bo'lsin!

Shunday deb u qopqonni ochdi-da, Yog'och Bolaning hiqildog'idan ushlagancha, xuddi qo'zichoqdek uyiga ko'tarib olib ketdi.

Dehqon Pinokkioni uyi oldiga xirmonga olib kelib, uni yerga otdi va oyog'ini uning bo'yniga qo'yib turib:

– Hozir kech bo'lib qoldi. Uxlagani kirib ketyapman. Sen bilan ertaga gaplashaman. Hovlimni qo'riqlab turgan itim o'lib qoldi. Shuning uchun sen uning o'rniga qo'riqchi itim bo'lib xizmat qilasan! – dedi.

Bog'bon shunday deb Pinokkioning bo'yniga gir aylanasiga mis pistonlar qadalgan qayish kiydirib, uni kallasi sig'maydigan qilib siqib qo'ydi. By qayish uzun zanjirga bog'langan edi.

– Agar kechasi yomg'ir yog'ib qolsa, – dedi bog'bon, – ana, it uyasiga kirib yotishing mumkin – u yerga poxol to'shalgan. Sho'rlik itim to'rt yildan beri shu poxol ustida yotardi. Mabodo, xudo ko'rsatmasin, o'g'ri kelgudek bo'lsa, esingda tut, qulog'ing doim ding bo'lishi va vovullashing kerak.

Bog'bon shu yo'l-yo'riqlarni aytgandan keyin uyiga kirib, eshigini ichidan tanbalab oldi, bechora Pinokkio bo'lsa, xirmonda ochlikdan, sovuqdan va qo'rqqanidan xuddi o'likdek cho'zilib yotaverdi. Vaqti-vaqti bilan u bo'ynini qattiq siqib

azob berayotgan qayish ostiga barmog‘ini tiqib, uni sal bo‘shatmoqchi bo‘lardi.

– Ayb o‘zimda! – deb zorlanardi u. – Ha, to‘g‘ri, qilmish-qidirmish! Men dangasa, ishyoqmas bo‘lishni xohlagan edim, ana shuning uchun ham nuqul baxtsizlikka uchraganim uchragan. Agar boshqa bolalarga o‘xshagan odobli bo‘lganimdami, hafsala bilan o‘qiganimda, mehnat qilganimdami, uyda, bechora dadamning oldida o‘tirganimdami, mana bunaqa xilvat joylarda, begona bir dehqonning hovlisida it o‘rnida qo‘riqchilik qilmagan bo‘lardim! Oh, qaniydi boshqatdan tug‘ilsam!.. E, kech bo‘ldi endi: bu haqda o‘ylagandan foyda yo‘q. Chidashim kerak, vassalom.

Pinokkio qisqagina, ammo chin dildan aytgan mana shu nutqidan keyin itning uyasiga kirib yotdi-da, uxlab qoldi.

Pinokkio o‘g‘rilarni tutishda ko‘maklashadi va bu sadoqatli xizmati uchun ozodlikka chiqadi

Pinokkio ikki soatcha qotib uxladi. Vaqt yarim kechaga borganda, uni xirmondan eshitalayotgan allaqanday pichir-pichir, g‘o‘ng‘ir-g‘o‘ng‘ir ovozlari uyg‘otib yubordi.

U it uyasidan burnining uchini chiqarib qaragan edi, terisi tim qora to‘rtta kichkina-kichkina hayvonga ko‘zi tushdi. Hayvonlar g‘uj bo‘lib olishib, allanima to‘g‘risida maslahatlashishardi, ko‘rinishidan ular mushukka o‘xshashardi. Lekin aslida ular mushuk emas, suvsarlar edi. Suvsarlar – kichkina vahshiy hayvon, ular ayniqsa tuxum bilan jo‘jalarga o‘ch bo‘lishadi. Mana, suvsarlardan biri to‘dadan ajralib, it uyasi oldiga yaqin kelib pichirladi:

– Yaxshimisan, Melampo!

– Men Melampo emasman, – deb javob qildi Yog‘och Bola.

– Iye, bo‘lmasa kimsan?

– Pinokkioman.

- Bu yerda nima qilib yotibsan?
- It o‘rnida hovlini qo‘riqlayapman.
- Melampo qani? Mana shu uyada qorovullik qiladigan qari ko‘ppak bor edi, qani u?
- Bugun ertalab o‘lib qopti.
- O‘lib qopti? Voy bechora-ye! U judayam ko‘ngli keng, saxiy ko‘ppak edi! Sen ham qopog‘on itga o‘xshamaysan.
- Avf etasiz-u, lekin men it emasman.
- Bo‘lmasam kimsan?
- Men Yog‘och Bolaman.
- Endi it o‘rniga sen qo‘riqchilik qilyapsanmi?
- Afsuski shunday. Bu – menga berilgan jazo.
- Ha, mayli, unday bo‘lsa, senga ham Melampo bilan tuzgan shartimizni taklif qilaman. Keyin xursand bo‘lasan.
- U qanaqa shart ekan?
- Biz, boyagi-boyagidek, haftada ikki marta kechasi kelib, tovuqxonaga kirib, sakkizta tovuq olib chiqamiz. Keyin ularning yettitasini o‘zimiz yeb, bittasini senga beramiz, faqat shu shart bilanki, sen vovullab dehqonni uyg‘otish o‘rniga o‘zingni uxlaganga solib, jim yotaverasan.
- Melampo ham shunaqa qilarmidi? – deb so‘radi Pinokkio.
- Ha, xuddi shunaqa qilardi. Biz u bilan doim juda yaxshi til topishib ishlardik. Bo‘pti bo‘lmasa, sen bermalol yotib uxlayver. Ko‘ngling to‘q bo‘lsin, ketar chog‘imizda uyangning oldiga patlari yulingan bitta shiringina tovuqni tashlab ketamiz – nonushta qilasan. Bir-birimizni yaxshi tushundik deb o‘ylayman?
- Haddan tashqari yaxshi tushundim, – deb javob qildi Pinokkio va: «Ko‘ramiz hali!» – degandek boshini chayqab qo‘ydi.

Hech qanday xavf yo‘qligini sezgan to‘rtta suvsar, it uyasi yoniga joylashgan tovuq katagi oldiga yugurib borib, uning kichkinagina yog‘och eshikchasini tishlari va tirnoqlari bilan ochishdi-da, birin-ketin hammalari katak ichiga «lip-

lip» kirib ketishdi. Ular tovuqxonaga endigina kirib ulgurishgan ham ediki, orqalaridan eshikcha «qars» etib yopildi.

Eshikchani Pinokkio yopgan edi. Buning ustiga yana eshik orqasiga bitta xarsangtosh ham tirab qo‘ydi.

Keyin u vovullay boshladi, vovullaganda ham naq soqchi itdek:

«Vov-vov, vov-vov!» deb jon-jahdi bilan vovulladi.

Buni eshitgan dehqon «dik» etib o‘rnidan turib ketdi va qo‘liga miltig‘ini olib deraza oldiga keldi:

– Ha, nima bo‘ldi? – deb so‘radi u.

– O‘g‘ri tushdi, – deb javob qildi Pinokkio.

– Qani?

– Tovuuq katagida.

– Hozir tushaman.

Bog‘bon zum o‘tmay hovliga tushib, tovuqxona tomon otildi, to‘rttala suvsarni tutib, qopga tiqdi-da, juda xursand bo‘lib:

– Axiri qo‘linga tushdinglar-a! Boplab ta‘zirlaringni berardim-u, lekin men unaqa kekchi odam emasman-da. Yaxshisi ertaga senlarni qo‘shni qishloqdagi traktir¹ xo‘jayiniga olib borib topshiraman, u terilaringni shilib olib, xuddi quyonnikiga o‘xshagan muloyim go‘shtingizdan ishtaha ochadigan qovurma tayyorlaydi. Garchi sizlar bunday izzatga loyiq bo‘lmasangiz ham, saxovatli odamman: bunaqa ikirchikirlarga e‘tibor berib o‘tirmayman, – dedi.

Shundan keyin u Pinokkioning tepasiga kelib, bir necha marta uning boshini siladi.

– Qanday sezib qolding bu o‘g‘rilarni? – deb so‘radi u.

– Itim Melampo, vafodorim Melampo biron marta ham sezmagani edi o‘g‘ri tushganini!

Bu savolga javoban Yog‘och Bola o‘zi eshitgan ancha-muncha gaplar haqida, ya‘ni it bilan suvsarlar o‘rtasida tuzilgan rasvo shartnoma to‘g‘risida gapirib berishi mumkin

¹ Mehmonxonasi bo‘lgan oddiy restoran.

edi, albatta. Lekin itning o‘lib ketganini eslab: «O‘liklarni yomonlashdan nima foyda? O‘lgan o‘ldi-ketdi, yaxshisi, uni tinch qo‘yish kerak», degan xulosaga keldi.

– Suvsarlar xirmonga kelishganida uxlab yotuvdingmi yo uyg‘oqmiding? – deb so‘radi dehqon.

– Uxlab yotuvdim, – dedi Pinokkio, – lekin suvsarlarning pichirlashib gaplashganidan uyg‘onib ketdim. Ulardan bittasi hatto uya oldiga kelib: «Agar vovillab, xo‘jayiningni uyg‘otmaslikka so‘z bersang, senga ham nonushtaga biqqidakkina bitta tovuqning patini yulib sovg‘a qilamiz», deyishdi. Buni qarang! Kelib-kelib, uyalmay-netmay menga shunday taklif qilishdi-ya! Men Yog‘och Odam bo‘lsam ham, garchi kamchiliklarim juda ko‘p bo‘lsa ham, hali o‘g‘rilarga dastyorlik qilib, pora oladigan darajada pastkash bo‘lganimcha yo‘q.

– Sen yaxshi bola ekansan! – dedi dehqon va Pinokkioning yelkasiga qoqib qo‘ydi. – Bunday fikrlashing bilan zo‘r hurmatga loyiqsan. Shunga ko‘ra muruvvat qilib, hoziroq uyingga yuboraman.

Shunday deb u Pinokkioning bo‘ynidan bo‘yinboqni yechib oldi.

Pinokkio zangori sochli Chiroyli Qizning o‘lganini bilib, unga aza tutib yig‘laydi. Keyin kaptarga minib, dengiz bo‘yiga boradi va otasi Jeppettoni qutqarish uchun dengizga sho‘ng‘iydi

Pinokkio bo‘ynidagi mash‘um va manfur tasmadan ozod bo‘lgan hamonoq biron yerda bir zum ham to‘xtamay, poyoni yo‘q dalalardan o‘qday uchib ketaverdi va axiri Parining uyiga olib boruvchi katta yo‘lga chiqib oldi.

Bola shu yo‘l yoqasida to‘xtab, qarshisidagi poyonsiz kenglikka ko‘z tashladi. U Tulki bilan Mushukka to‘qnash kelib, boshiga falokat orttirgan o‘sha o‘rmon bu yerdan yaqqol ko‘zga tashlanib turardi. Pinokkio o‘rmondagi hamma daraxt-

lardan balandroq qad ko'targan Katta Eman daraxtini ham tanidi: uni o'sha daraxtning shoxiga osishgan edi. Lekin Yog'och Bola qancha tikilib qaramasin, zangori sochli Chiroyli qizning uychasini ko'rmadi.

Oqibat, uning yuragi allanimadan g'ash bo'laverdi. Shunda u zing'illagancha yugurib ketdi va bir necha daqiqadan keyin, ilgari jajji uycha turgan maysazorga yetib oldi, afsus, endi uycha yo'q edi bu yerda. Uning o'rnida uncha katta bo'lmagan marmartosh turardi. Toshga quyidagi qayg'uli so'zlar o'yib yozilgan edi:

**BU YERGA ZANGORI SOCHLI QIZCHA DAFN ETILGAN.
U PINOKKIO ISMLI UKASI QOCHIB KETGANIDAN KEYIN
G'AM CHEKAVERIB OLAMDAN KO'Z YUMDI**

Pinokkio bu so'zlarni zo'r-bazo'r hijjalab o'qib chiqqanidan keyin o'zini qanday his etganini tasavvur qilayotgan bo'lsangiz kerak, bolalar. U yerga muk tushib, qabr toshini ketma-ket o'paverdi, o'paverdi, keyin shunaqangi ho'ngrab yig'lab yubordiki, eshitgan odamning yuragi ezilib ketardi. U kechasi bilan to'xtovsiz yig'lab chiqdi, tong otganida ham u yig'idan to'xtamadi, lekin endi uning ko'zlarida yosh qolmagan edi. Yog'och Bola shunaqa achchiq-achchiq astoydil faryod chekib yig'lardiki, faryodi tevarak-atrofdagi barcha tepaliklardan aks-sado bo'lib eshitilardi. U yig'i aralash shunday derdi:

– O, mening jajjigina suyuqli Parim, nega axir o'lding? Sendek yaxshi qiz o'lgandan ko'ra, men – yomon bola o'la qolsam bo'lmasmidi?.. Dadajonim qayoqda endi? O, mening aziz Parim, ayt, qayerdan qidiray dadamni? Endi men umrbod dadam bilan birga yashayman, hech qachon uni yolg'iz tashlab ketmayman... O, mening suyuqli kichkina Parim, o'tinaman sendan, o'lgan emasman, deb ayt! Agar meni, ukangni haqiqatdanam yaxshi ko'rsang, tirilib, yoninga qayt! Dunyoda yakka-yu yolg'iz qolganimni ko'rib, menga rahming kelmayap-timi?.. Mana, qaroqchilar kelib, meni yana daraxtga osishadi,

ana unda butunlay o'lib qolaman. Dunyoda yolg'iz qolib, boshimni qayoqqa uraman endi? Sendan, dadamdan judo bo'lganimdan keyin kim ham menga rahm qilib bir burda non berardi? Qayerdan o'zimga boshpana topaman? Kim menga yangi kamzul tikib beradi? Oh, bu kunimdan o'lganim ming marta yaxshi edi! Ha, o'lganim yaxshi! A-a-a!..

Shundan keyin u oh urib, sochlarini yulish niyatida changalladi, biroq uning sochi ham yog'ochdan bo'lgani uchun panjalarini hecham sochi orasiga tiqa olmadi.

Bu payt boshi ustidan kattakon bir Kaptar uchib o'tdi. U qanotlarini yoygancha havoda taqqa to'xtab, Pinokkiodan so'radi:

– Hoy, oshna, nima qilyapsan u yerda?

– Ko'rmayapsanmi? Yig'lab o'tiribman! – deb javob qildi Pinokkio boshini ko'tarib, kamzulinig yengi bilan ko'zyoshini artarkan.

– Ayt-chi menga, – deb yana savol berdi Kaptar, – sening tanish-bilishlaring orasida Pinokkio ismli Yog'och Bola yo'qmi?

– Pinokkio?.. Pinokkio dedingmi? – deb takrorladi Yog'och Bola va «dik» etib o'rnidan turib ketdi. – Pinokkio – menman!

Kaptar bu javobni eshitib, darrov uchib tushib, yerga qo'ndi. U kurkadan ham katta edi.

– Bundan chiqdi, sen Jeppettoni tanir ekansan-da? – deb so'radi u Yog'och Boladan.

– Voy, bo'lmasam-chi! Axir u mening bechora dadamku! Demak, u men to'g'rimda gapirib beribdi-da, senga? Meni dadamning oldiga olib borasanmi? U tirikmi ishqilib? O'tinib so'rayman sendan, javob ber: dadam tirikmi?

– Men uni oxirgi marta bundan uch kun burun dengiz bo'yida ko'ruvdim.

– U yerda nima qilayotgan edi?

– U okeandan suzib o'tish uchun kichkina bir qayiq yasayotgan edi. Sho'rlik dadang, mana, to'rt oydirki, ham-

mayoqni kezib, seni qidirib yuripti, lekin bu tomonlarda seni topa olmagach, endi olis Yangi Dunyo¹ mamlakatlariga borib qidirmoqchi bo'ldi.

– Dengiz bu yerdan uzoqmi? – deb so'radi qo'rqib ketgan Pinokkio.

– Ming kilometrdan ko'proq kelar-ov.

– Ming kilometr? Oh, Kaptar, qaniydi sening qanotlaring menda bo'lsa!

– Xohlasang, seni dengiz bo'yiga eltib qo'yaman.

– Qanday qilib?

– Yelkamga minib olasan. Unchalik og'ir emasmisan?

– Be, qayoqda? Pardek yengilman.

Pinokkio gapni cho'zib o'tirmasdan Kaptarning yelkasiga xuddi chavandozlardek minib oldi va sho'x ohangda chinqirdi:

– Cho', cho', tulporim, men shoshyapman!

Kaptar havoga ko'tarildi, oradan bir necha daqiqa o'tar-o'tmas, baland-balanddagi bulutlarga yetib oldi. Shu choq Yog'och Bolaning sinchkovligi tutib pastga qaragan edi, qo'rqqanidan yuragi orqasiga tortib ketdi, boshi aylanib, qanotli otining bo'ynidan mahkam quchoqlab oldi.

Ular kun bo'yi dam olmay uchishdi. Kech kirganida Kaptar:

– Judayam chanqab ketdim! – dedi.

– Mening esa, o'lgudek qornim ochdi, – dedi Pinokkio.

– Ho'v anavi kaptarxonaga qo'nib, bir necha vaqt dam olamiz-da, keyin yana uchamiz: biz to kun chiqqunicha dengiz bo'yiga yetib olishimiz kerak.

Ular tashlandiq bir kaptarxonaga qo'nishdi, bu yerda bitta likopchada suv va bir savatcha liq to'la so'k turgan edi. Yog'och Bola umri bino bo'lib so'kni xush ko'rmasdi, chunki so'k yesa ko'ngli aynir ekan. Lekin bugun kechqurun u qorni qappayguncha rosa miriqib so'k yedi. U so'kning hammasini yeb bo'lib, Kaptarga:

¹ Yangi Dunyo – Amerika qit'asi ilgari shunday deb atalardi.

– So‘kning bunchalik shirin bo‘lishini hecham o‘ylamagan edim! – dedi.

– Sen bundan shunday xulosa chiqarishing kerak, bolam, – deb tushuntira boshladi Kaptar, – qorning ochgan chog‘da yeydigan hech nima topilmasa, so‘k ham eng shohona taomga aylanadi. Aytmoqchimanki, ochlik hech qanaqa injiqlig-u tantiqlikni yoqtirmaydi.

Ular biroz tamaddi qilib olib hordiq chiqarishgach, yana yo‘lga tushishdi. Ertasi kuni ertalab ular dengiz sohiliga yetib borishdi.

Kaptar Pinokkioni yerga tushirdi-yu, uning tashakkurini ham eshitib o‘tirmay, shu zahoti ko‘kka parvoz qilib, bir zumda ko‘zdan g‘oyib bo‘ldi.

Sohilda bir to‘da odamlar uymalashib turishar, dengiz tomonga qarab, bir nimalar deb qichqirishar, qo‘llarini silkitishardi.

– Nima bo‘lyapti bu yerda? – deb so‘radi Pinokkio bir kampirdan.

– Bolasini yo‘qotib qo‘ygan bir sho‘rpeshona ota kichkinagina bir qayiqda dengizda suzib ketdi, chunki u o‘g‘lini buyoqlarda topa olmagach, dengiz ortidan qidirmoqchi bo‘ldi. Lekin dengiz bugun notinch – qayiqni ag‘darib yuborishi mumkin.

– Qani u?

– Ho‘v ana, – dedi kampir uzoqdan xuddi yong‘oq po‘chog‘iday bo‘lib ko‘rinayotgan kichkinagina qayiqchani barmog‘i bilan ko‘rsatib.

Qayiqqa kichkinagina yolg‘iz odam o‘tirardi.

Pinokkio o‘sha qayiq tomonga tikilib qarab turib, birdan ovozing boricha chinqirib yubordi:

– Voy, u mening otam-ku!

Bu payt dengiz to‘lqinlari qayiqchani goh u, goh bu tomon otar, u dam ko‘zdan yo‘qolib, dam yana paydo bo‘lardi. Pinokkio bo‘lsa baland qoya cho‘qqisida turib bu holni kuzatardi.

Garchi oraliq masofa juda uzoq bo'lsa ham, Jeppetto o'g'lini tanidi shekilli – u ham boshidan qalpog'ini olib, silkita boshladi: bu bilan u, jon-jon deb orqamga qaytardim-u, lekin qutirgan dengiz qayiqni boshqarishimga, sohil tomon suzishimga imkon bermayapti, demoqchi bo'lardi.

Shu payt birdan tog'dek bahaybat to'liqin ko'tarildi-yu, qayiq ko'zdan g'oyib bo'ldi. Sohildagilar qayiqning yana paydo bo'lishini uzoq kutishdi, lekin u boshqa ko'rinmadi.

– Voy, bechora! – deyishdi qirg'oqqa to'plangan baliqchilar, keyin guldirab duo o'qishdi-da, uy-uylariga tarqay boshlashdi.

Lekin shu payt ular kimningdir jonholatda chinqirganini eshitib, orqalariga o'girildilar va qoya cho'qqisidan o'zini dengizga otgan kichkina bolani ko'rdilar.

– Otamni o'zim qutqaraman! – deb chinqirgan edi u.

Pinokkio yog'ochdan yasalgan bo'lgani uchun cho'kmadi, xuddi baliqqa o'xshab suzib ketaverdi. Ana, dengiz to'liqini uni qamrab oldi-yu, u ko'zdan g'oyib bo'ldi, keyin yana suv betiga qalqib chiqdi. Pinokkio tobora sohildan uzoqlasharkan, suv betida uning goh qo'li, goh oyog'i ko'rinib qolardi. Nihoyat, qirg'oqda turgan odamlar ko'ziga u butunlay ko'rinmay qoldi.

– Bechora bola! – deyishdi baliqchilar va g'o'ldirab duo o'qishib, uy-uylariga tarqalishdi.

Pinokkio mehnatsevar asalarilar oroliga suzib chiqadi va u yerda yana Parini topadi

Otasini qutqarish niyatida o'zini dengizga otgan Pinokkio butun tun to'xtovsiz suzdi. Bu tun judayam dahshatli tun bo'ldi! Yomg'ir go'yo butun olamni suvga bostirmoqchi bo'lganday sharillab quyay, yirik-yirik do'l yog'ar, momaqaldiroq dahshatli gumbirlab, chaqmoqlar ko'zni qamashtirar edi!

Nihoyat, tong ota boshlaganda Pinokkio o'zidan sal nariroqda cho'zinchoq quruqlikni ko'rdi. Bu dengiz o'rta-sidagi orol edi.

Bola quruqlikka chiqib olish uchun bor kuchini ishlatib suza boshladi, lekin urinishlari bekor ketdi. Chunki ketma-ket yopirilib kelayotgan to'lqinlar uni xuddi cho'pday, pista po'chog'iday goh u, goh bu tomonga uloqtirardi. Pinokkioning baxtiga, shu payt tog'dek ulkan to'lqin bostirib keldi-yu, bir hamlada uni qirg'oqqa chiqarib tashladi.

Pinokkio toshloq sohilga shunday qattiq urildiki, oyoq-qo'li cho'rt sinib ketishiga sal qoldi. Lekin u: «Xayriyat, tirik qoldim!» – deb o'ziga-o'zi taskin berdi.

Bu orada osmon yorishib, quyosh charaqlab chiqdi, dengiz ham tinchib, sathi moydek sip-silliq bo'lib qoldi.

Pinokkio shalabbo kiyimlarini quritgani yerga yoydi va bu bepoyon dengiz sathida bittagina odami bo'lgan yakka qayiq ko'rinmasmikin, deb tevarak-atrofni diqqat bilan kuzata boshladi. Lekin qancha tikilib qaramasin, osmon-u dengizdan bo'lak yana juda-juda olisda nuqtadekkina bo'lib ko'ri-nayotgan ikki-uchta yelkanli kemadan boshqa hech nimani ko'rmadi.

– Hech bo'lmaganda bu orolning nomini bilsam edi! – dedi Pinokkio oh urib. – Bu yerning odamlari qanaqa ekan-a? Ishqilib yaxshi odamlarmikin, ya'ni aytmoqchimanki, bu yerlik odamlarda bolalarni daraxtga osish odati yo'qmikin? Lekin buni kimdan so'rab bilaman? Undan keyin biron-bir jonzot bormikin o'zi bu orolda?

Pinokkio bu poyonsiz va kimsasiz orolda o'zidan boshda bironta ham tirik jon yo'qligi haqida o'yladi-yu ruhi tushib ketib, ho'ngrab yuborishiga sal qoldi. Shu payt birdan u sohil yaqinida suzib yurgan kattakon bir baliqni ko'rib qoldi.

Yog'och Bola bu baliqning otini bilmas edi, shunga qaramay ovozing boricha uni chaqirdi:

– Hoy! Sinyor baliq! Ijzotingiz bilan sizdan bir narsani so'ramoqchi edim.

– Marhamat, so‘rayvering, – dedi baliq, chunki bu – dunyoda eng iltifotli Delfin edi.

– Aytolmaysizmi: bu orolda qishloqlar bormi, agar bo‘lsa odamlaridan yegulik biron nima so‘rab olsa bo‘ladimi, ishqilib yegulik berish o‘rniga, o‘zimni yeb qo‘yishmaydimi?

– Qishloqlar bor, – deb javob qildi Delfin. – Aytganday, bittasi judayam yaqin!

– O‘sha qishloqqa qanday borsam bo‘ladi?

– Agar chapga ketgan torgina so‘qmoqdan o‘z burningga ergashib ketaversang, hech adashmay to‘g‘ri kirib borasan o‘sha qishloqqa.

– Iltimos, yana bir savolimga javob bersangiz! Siz kecha-yu kunduz dengizda suzib yurasiz, mabodo, kichkina bir qayiqni ko‘rmadingizmi? Ichida otam bor edi.

– Otang kim?

– Otam – dunyoda eng yaxshi ota, men bo‘lsam, buning aksiman – dunyoda eng yomon bolaman.

– Kichkina qayiq ekan, ehtimol, tungi bo‘ron paytida cho‘kib ketgandir.

– Otam-chi?

– Uni dahshatli Akula yutib yuborgan bo‘lsa ajab emas: u kasofat bu yerlarda yaqindan beri paydo bo‘lib, hamma jonzotlarni qiyratib yotipti.

– O‘sha Akula deganingiz kattami o‘zi? – deb so‘radi Pinokkio, qo‘rqqanidan dag‘-dag‘ titrab.

– Judayam bahaybat, – deb javob qildi Delfin. – Uning qanchalik kattaligini senga aniqroq tasvirlab beradigan bo‘lsam, u besh qavatli imoratdan ham baland, og‘zi shunaqangi keng va chuqurki, ichiga bir eshelon poyezd parovozi bilan birga bemalol kirib ketadi.

– Voy! – deb chinqirib yubordi qo‘rqib ketgan Yog‘och Bola va apil-tapil kiyinib, yana Delfinga murojaat qildi: – Xayr, yaxshi qoling, sinyor baliq! Kechiring, sizni yo‘ldan qoldirdim, ko‘rsatgan iltifotingiz uchun mingdan-ming rahmat sizga.

Shundan keyin Pinokkio yo'lga tushib, g'izillagancha yurib ketdi. «Tiq» etgan tovush eshitsa, darrov orqasiga o'girilib qarardi, chunki besh qavatli imoratday bahaybat Akula og'ziga bir eshelon poyezdni solib olib, orqamdan quvib kelayotgan bo'lsa-ya, deb qo'rqardi.

Yarim soat deganda u bir qishloqqa kirib bordi. Bu «Mehnatsevar Asalarilar Qishlog'i» deb atalar ekan. Uning ko'chalarida odamlar g'ij-g'ij edi. Hamma shoshib-pishib u yoq-bu yoqqa yurar, hamma ish bilan band edi. Bu yerda bironta ishyoqmas yo dangasani kunduzi chiroq yoqib ham topib bo'lmas edi.

«Tushunarli, – dedi o'ziga o'zi tanbal Pinokkio, – bu qishloq menga to'g'ri kelmaydi: bu yerda non yeyolmayman. Chunki men mehnat uchun tug'ilmaganman».

Lekin bu payt ochlik unga azob bera boshlagan edi, negaki, yigirma to'rt soatdan beri hech nima, hattoki so'k bo'tqayam yemagandi. Nima qilsin?

Ochlikka barham berish uchun faqat ikkita yo'l bor edi: yo ish qidirishi, yo bo'lmasa, tilanchilik qilib, oz-moz pul yoki bir burda-yarim burda non topishi kerak.

U gadoylik qilishga uyalardi, chunki otasi faqat qari-qartanglar-u mayib-majruhlar tilanchilik qilishi mumkin, qolgan hamma odamlar ishlashga majbur, deb ta'lim bergan edi unga.

Iye, ana, muyulishda ko'mir ortilgan ikkita aravani sudrab kelayotgan bir odam ko'rindi, u qora terga botgan, hansirab nafas olar edi.

«Ko'rinishidan, yaxshi odamga o'xshaydi», deb o'yladi Pinokkio va unga yaqin borib, uyalganidan yerga qaragancha past ovoz bilan qimtinibgina:

– Ochlikdan o'lib qolmasligim uchun menga bir tanga xayr qila olmaysizmi? – dedi.

– Bir tanga emas, – dedi ko'mirchi, – agar menga yordamlashib, shu ikki aravani uyimgacha olib borishsang, to'rt tanga beraman senga.

– Iye, qiziq ekansiz! – dedi Yog‘och Bola ranjib. – Bilmasangiz, bilib qo‘ying: men hech qachon yuk tashiydigan eshak ham bo‘lmaganman, arava ham sudramaganman.

– Unday bo‘lsa, judayam yaxshi-da! Agar qorning rostdanam ochgan bo‘lsa, bolakay, o‘z takaburligingning biqqa semiz yeridan ikki-uch bo‘lak kesib yeyaqol, lekin ehtiyot bo‘l, tag‘in tomog‘ingga tiqilib qolmasin.

Bir necha daqiqadan keyin ko‘chada bir usta paydo bo‘ldi, u bir yashik ohak orqalab kelardi.

– Hurmatli zot, ochlikdan og‘zi kappa-kappa ochilib esnayotgan men bechoraga bir tangagina xayr qila ol-maysizmi?

– Mayli. Manavi ohakni ko‘tarishsang, bir emas, besh tanga olasan.

– Axir ohak juda og‘ir-ku, – dedi Pinokkio, – o‘zimni urintirishni yomon ko‘raman.

– Agar o‘zingni urintirishni xohlamasang, bolam, ko‘ng-lingga siqqancha esnayver, osh bo‘lsin.

Sal kam yarim soat ichida Pinokkioning yonidan yana yigirmatacha odam o‘tdi. Yog‘och Bola ularning har biridan sadaqa so‘rab ko‘rdi, lekin ularning hammasi shunday javob qilishdi:

– Tilanchilik qilgani uyalmaysanmi? Sen ko‘chada bekorga sanqib yuribsan. Yaxshisi nonga pul topish uchun o‘zingga yarasha ish qidir.

Nihoyat ko‘chada bir saxovatli ayol paydo bo‘ldi, u ikki ko‘za suv ko‘tarib kelardi.

– O, saxovatli xonim, ko‘zangizdagi suvdan bir qultum-gina ichsam maylimi?

– Icha qol, o‘g‘lim, – dedi ayol va ikkala ko‘zani yerga qo‘ydi.

Pinokkio suvni xuddi zamburug‘dek simirib, og‘zini qo‘li bilan artди va:

– Tashnalikdan qutuldim. Endi shu zaylda qornimni ham to‘ydirib olsam zo‘r bo‘lardi-da, – dedi o‘zicha.

Saxovatli ayol bu gapni eshitib, darhol unga javob qildi:

– Agar bir ko‘za suvimni uyimgacha ko‘tarishib olib borib bersang, senga bir burda non berardim.

Pinokkio ko‘zaga tikilib qarab, na «ha» dedi, na «yo‘q».

– Nondan tashqari yana sirkada o‘ldirilib, ustidan yog‘ quyilgan bir tovoq gulkaram ham berardim, – deb gapini davom ettirdi saxovatli ayol.

Pinokkio yana ko‘zaga tikilib qaradi-yu, lekin «ha» ham, «yo‘q» ham demadi.

– Gulkaramni yeb bo‘lganingdan keyin, ichi likyorli chiroyli konfet ham berardim.

Bu taklifdan Pinokkioning nafsı vasvasaga tushib, oldinga otilib chiqib, chinqirib yubordi:

– Bo‘pti! Ko‘zangizni uyingizga olib borib berganim bo‘lsin.

Ko‘za juda og‘ir, Yog‘och Bolaning qo‘llari esa nimjon edi. Shuning uchun u noiloj ko‘zani boshiga qo‘yib borishga majbur bo‘ldi.

Saxovatli ayol Pinokkioni uyiga stolga taklif qilib, uning oldiga bir bo‘lak non, gulkaram va konfet qo‘ydi.

Pinokkio ovqatni yemadi, balki yamlamay yutdi. Chunki uning qorni bir yildan beri hech kim yashamaydigan xonaga o‘xshab bo‘m-bo‘sh edi.

Yog‘och Bolaning qorni asta-sekin to‘yib, ko‘ngli biroz taskin topgach, mehribon ayolga minnatdorlik bildirish uchun boshini ko‘tardi. U ayolning yuziga qaradi-yu, birdan cho‘zib: «Vo-o-o-oy», deb yubordi va gulkaram bilan non to‘la og‘zini lang ochgancha ko‘zlarini baqraytirib, hayratdan o‘tirgan joyida toshdek qotib qoldi.

– Nega buncha hayron bo‘lib qolding? – deb so‘radi saxovatli ayol va kulib yubordi.

– Siz... – deb guldiray boshladi Pinokkio, – siz... siz... siz judayam... siz menga bir qizni eslatyapsiz... ha, ha, ha, ovozingiz ham... sochlaringiz ham... juda o‘xshaydi... ha,

ha, ha... sochingiz... o'sha qiznikiga o'xshagan... zangori... Oh, azizim jajji Pari, o, mening kichkina suyakli Parim!.. Tezroq ayta qoling, bu rostdanam sizensiz-a? Ha, sizensiz! O, qanday yig'laganlarimni, qanday qayg'urganlarimni bilsangiz edi!..

Shu so'zlardan keyin, u ko'zlaridan duv-duv yosh to'kib, yerga «gurs» yiqildi-yu, bu sirli ayolning tizzalaridan mahkam quchib oldi.

**Pinokkio «Endi yaxshi bola bo'laman, o'qiyman», deb
Pariga so'z beradi, chunki Yog'och Odam bo'lib
yashash uning joniga tekkan va u Haqiqiy Odam
bo'lishni istaydi**

Saxovatli ayol avvaliga o'zining zangori sochli kichkina Pari ekanligini bo'yniga olmadi. Lekin siri fosh bo'lganini sezgach, bolani ortiq qiynamay, o'sha Pari ekanligiga iqror bo'ldi.

– Xo'sh, shumtaka Yog'och Bola, meni qanday qilib taniy qolding? – deb so'radi u Pinokkiidan.

– Buni sizga bo'lgan zo'r mehr-u muhabbatim oshkor qildi menga.

– Esingdami? Meni tashlab ketganingda kichkina qiz bola edim, endi ko'rib turibsanki, men ayolman, demak sening onang bo'lishim ham mumkin.

– Voy, judayam yaxshi bo'lardi-da, unda men sizni opajon debmas, onajon deb chaqirgan bo'lardim. Hamma bolalar singari mening ham onam bo'lishini ko'pdan beri orzu qilaman. Lekin ayting-chi, qanday qilib bunchalik tez katta bo'lib qoldingiz?

– Bu sir.

– Siringizni ayting, mening ham sal-pal bo'yim cho'zilsa devdim. Nima, payqamadingizmi? Bo'yim hali ham o'sha-o'sha bir kalla qand bilan teng.

– Sen o‘sa olmaysan, – deb tushuntirdi Pari.
– Nima uchun?
– Chunki yog‘och odamlar o‘shismaydi. Ular yog‘och odam bo‘lib dunyoga kelishadi, yog‘och odam bo‘lib yashashadi, shu yog‘och odamligicha dunyodan ko‘z yumishadi.

– Oh, Yog‘och Bola bo‘lish jonimga tegib ketdi! – dedi Pinokkio va boshiga bir musht tushirdi. – Men ham endi odam bo‘lishim kerak.

– Agar shunga loyiq bo‘lsang odam bo‘lasan.

– Rostdanmi? Nima qilsam odam bo‘lishga loyiq bo‘laman?

– Bu judayam oson. Sen hamisha yaxshi bola bo‘lishga odatlanishing kerak.

– Nima, men yaxshi bola emasmanmi?

– Afsuski yo‘q. Yaxshi bolalar gapga quloq solishadi, sen bo‘lsang...

– Men quloqsizman.

– Yaxshi bolalar tirishqoqlik bilan o‘qishadi, ishdan bo‘yin tovlashmaydi, sen bo‘lsang...

– Men ishyoqmas, sayoq bolaman.

– Yaxshi bolalar doim rost gapirishadi...

– Men doim yolg‘on gapiraman.

– Yaxshi bolalar maktabga jon-jon deb borishadi...

– Men bo‘lsam «maktab» so‘zini eshitsam, ko‘nglim ayniy boshlaydi. Lekin bugundan boshlab men yangicha hayot boshlayman.

– So‘z berasanmi?

– So‘z beraman. Yaxshi bola bo‘laman, otamning yupan-chig‘i bo‘laman. Aytganday, hozir bechora dadam qayoq-daykin-a?

– Buni bilmayman.

– Bir kun emas, bir kun yana dadajonimni ko‘rib, bo‘yinlaridan quchoqlash nasib qilarmikin menga?

– Shunday bo‘lsa kerak. Men bunga qat‘iy ishonaman.

Bu javobni eshitib, Pinokkioning ko'ngli tog'dek ko'tarildi, u Parining qo'lini o'pa boshladi. Keyin boshini ko'tarib, unga qaradi-da, mehri to'lib so'radi:

– Bundan chiqdi, aziz onajon, siz chindanam o'lmagan ekansiz-da?

– Shunaqaga o'xshaydi, – deb javob qildi Pari tabassum bilan.

– O'sha: «Bu yerda... dafn qilingan», degan so'zlarni o'qiganimda qanday azobga tushganimni, yuragim qanday ezilib ketganini bilsangiz edi...

– Bilaman. Bilganim uchun ham seni kechirdim-da. Sening astoydil qayg'urgingni ko'rib, qalbingning pokligiga ishonдим. Qalbi pok bolalar, garchi ular biroz qo'pol, tarbiyasiz bo'lishsa ham bora-bora to'g'ri yo'l topib, yaxshi odam bo'lishlariga ishonish mumkin. Shuning uchun ham orqangdan izma-iz bu yoqqa keldim. Endi senga oyi bo'laman...

– Voy, qoyilmaqom-ku! – deb chinqirib yubordi Pinokkio va xursand bo'lganidan o'mbaloq oshib sakradi.

– Endi doim aytganlarimga quloq solib, nima ish buyursam, hammasini so'zsiz bajargin.

– Jon-jon deb bajaraman, jon-jon deb!

– Ertadan boshlab, – deb gapida davom etdi Pari, – maktabga qatnay boshlaysan.

Pinokkioning boyagi quvonchi ancha-muncha pasaydi.

– Sen o'z xohishing bilan biron hunar yoki kasbni tanlashing mumkin.

Pinokkioning chehrasi jiddiylashdi.

– Nima deb ming'irayapsan? – deb so'radi Pari.

– Men, – dedi mujmallanib Yog'och Bola, – maktabga borishga kechikdim deb o'ylovdim...

– Yo'q, tasadduq. Shuni yaxshi bilib qo'yki, ilm olish hech qachon kech bo'lmaydi!

– Axir men hech qanaqa kasb ham, hech qanaqa hunar ham o'rganishni xohlamayman-ku!

– Nega?

– Negaki, ish odamni judayam charchatadi, deb o‘ylayman.

– O‘g‘lim, – dedi shunda Pari, – bunaqa fikr yuritganlarning umri albatta yo qamoqxonada, yo kasalxonada chirydi. Sen shu narsani qulog‘ingga quyib olginki, har bir odam bironta foydali ish qilishi kerak, biron narsa bilan mashg‘ul bo‘lishi, ishlashi kerak. Ishyoqmas bo‘lib o‘sgan odamning holiga voy! Ishyoqmaslik – judayam yomon dard, bu dardga chalingan odamni bolalik chog‘ida davolamasa, katta bo‘lganida undan aslo qutulib bo‘lmaydi!

Parining bu so‘zlaridan Pinokkio qattiq ta’sirlanib ketdi. U ko‘zlarini Pariga tikkancha, chin yurakdan gapira boshladi:

– Men o‘qib ilm olaman, ishlayman, siz nimani buyursangiz, hammasini bajaraman, chunki ochig‘ini aytsam, Yog‘och Odam bo‘lib yashash o‘lgudek jonimga tegdi, endi har qanday qilib bo‘lsa ham, Haqiqiy Odam bo‘lishni istayman. Axir siz va‘da beruvdingiz-ku, to‘g‘rimi?

– Ha, va‘da berganman. Endi buyog‘i senga bog‘liq.

Pinokkio dahshatli akulani ko‘rish uchun do‘stlari bilan dengiz bo‘yiga boradi

Ertasi kuni Pinokkio oddiy xalq bolalari o‘qiydigan maktabga yo‘l oldi. O, Yog‘och Bolaning maktabga kelganini ko‘rgan zumrasha bolalarning hayron bo‘lganini ko‘rsangiz! Ular rosa qotib-qotib kulishdi. Har bir bola Pinokkioning jig‘iga tegish niyatida biron shumlik qilmoqchi bo‘lardi: ana, bittasi uning qo‘lidan qalpog‘ini tortib oldi, ikkinchisi Yog‘och Bolaning orqasidan kelib kamzulining etagidan tortdi, uchinchisi uning burni ostiga siyoh bilan mo‘ylov chizmoqchi bo‘ldi, yana bittasi hatto Pinokkioni qo‘g‘irchoqqa o‘xshatib o‘ynatish uchun uning oyoq-qo‘llariga ip bog‘lashga ham harakat qilib ko‘rdi.

Avvaliga Pinokkio bu sho‘xliklarga parvo qilmay, jimgina o‘qish bilan shug‘ullanaverdi. Lekin bora-bora toqati toq bo‘lib, uni ko‘proq kalaka qilmoqchi bo‘lgan qitmir bolalarga sovuqqina qilib:

– Sal evi bilan-da, bolalar! Sizlarga masxara bo‘lgani kelgan emasman bu yerga. Hammalaringni hurmat qilaman, shuning uchun meni ham hurmat qilishlaringni talab etaman, – dedi.

– Yashavor, galvars! Gapniyam do‘ndirar ekansan! – deb chug‘illashdi zumrasha bolalar ichaklari uzilgudek qotib-qotib kulishib.

Bitta uchchiga chiqqan bezori bola hatto Yog‘och Bolaning burnini chimchilamoqchi bo‘lib qo‘l cho‘zdi.

Lekin bu niyati puchga chiqdi, chunki Yog‘och Bola shu zahoti parta ostidan uning tizzasiga boplab tepdi.

– Voy, oyog‘i toshday qattiq ekan! – deb chinqirib yubordi shumtaka bola va Yog‘och Bola tepib mo‘mataloq qilgan tizzasini silay boshladi.

– Voy, tirsagi... tirsagini aytmaysanmi, oyog‘idan ham badtar qattiq ekan! – deb ingradi boshqa bola: u Pinokkioni masxara qilgani uchun qornidan zarba yegan edi.

Qisqasi, Pinokkio bir bolani tepib, yana bir bolani tirsagi bilan niqtaganidan keyin zum o‘tmay maktabdagi hamma bolalarning hurmatiga sazovor bo‘ldi. Hamma unga yon bosib, u bilan apoq-chapoq bo‘lib ketdi. O‘qituvchi ham Yog‘och Bolani maqtardi, chunki uning ziyrak, tirishqoq va farosatli o‘quvchi ekanini, hamisha maktabga hammadan erta kelib, tanaffusga qo‘ng‘iroq chalinganida hammadan keyin o‘rnidan turishini kuzatib kelayotgan edi.

Pinokkioning bitta-yu bitta kamchiligi bor edi: u maktabdagi o‘qishni ham, boshqa biron ish qilishni ham xohlamaydigan uchchiga chiqqan takasaltang bolalar bilan og‘iz-burun o‘pishgudek inoqlashib olgan edi.

O‘qituvchisi uni har kuni ogohlantirar, saxovatli Pari ham bir emas, bir necha marta unga tanbeh bergan edi:

– Ko‘zingni och, Pinokkio! Maktabda yomon bolalar bilan o‘rtoq bo‘lgansan, ammo bir kun emas bir kun ular seni shunday yo‘lga boshlashadiki, oqibati ilm olishdan hafsalang pir bo‘ladi. Hattoki ular seni biron mash‘um falokatga duchor qilishlari ham mumkin.

– Hayronman, nimadan xavotir olasiz? – dedi Yog‘och Bola yelkalarini uchirib, so‘ng ko‘rsatkich barmog‘i bilan o‘z peshonasiga do‘qillatib urib qo‘ydi, bu bilan u: «Kallamda, xudoga shukur, miyam liq-liq!» – demoqchi bo‘lsa kerak.

Mana, nihoyat, kunlarning birida u maktabga keta turib bir gala o‘rtoqlariga ro‘para keldi.

– Yangilikni eshitgandirsan? – deb so‘rashdi bolalar.

– Yo‘q.

– Sohil yaqinida, dengizda xuddi tog‘dek keladigan bahaybat bir akula paydo bo‘lganmish.

– Rostdanmi?.. Bechora otam suvga cho‘kkan paytda shu atrofda bir akula suzib yurgan ekan. Bu o‘sha akula bo‘lsa-ya?

– Bo‘lsa bordir. Biz akulani tomosha qilgani ketyapmiz. Sen ham borasanmi?

– Yo‘q, maktabga borishim kerak.

– E, qo‘ysang-chi, o‘sha maktabingni! Ertaga borsak ham bo‘laveradi. Bir kun ko‘p o‘qidik nima-yu, kam o‘qidik nima... baribir hozir qanday to‘nka bo‘lsak, keyin ham shu to‘nkaligimizcha qolaveramiz!

– O‘qituvchimiz nima derkin?

– O‘qituvchi nima desa deyaversin. U har kuni bizni koyigani uchun maosh oladi.

– Oyim bilsalar-chi?

– Oying hech nimani bilmaydilar, – deyishdi Pinokkioning yomon o‘rtoqlari.

– Bo‘lmasa, men bunday qilaman: akulani men, ba‘zi sabablarga ko‘ra, albatta ko‘rishim kerak... lekin darsdan keyin.

– Voy, manovi galvarsni qaranglar! – deb shang‘illashdi zumrasha bolalar. – Nima, shundoq kattakon baliq qachon Yog‘och Bola kelarkin, deb kutib o‘tirarmidi seni? Bir yerda turish joniga tekkan zahoti uyiga suzib ketadi-yu, keyin uni tushingda ham ko‘ra olmaysan!

– Dengiz uzoqmi bu yerdan?

– Bir soatda borib kelsa bo‘ladi.

– Bo‘lmasam, diqqat, bolalar! Qani, olg‘a! Kim o‘zarga chopdik! – deb chinqirdi Pinokkio.

Shu komanda bo‘yicha hamma zumrashalar kitob, daftarlarini qo‘ltiqlashgancha keng dalani tikka kesib, g‘izillab yugurib ketishdi. Pinokkio bo‘lsa, hammadan oldinda xuddi qanot bog‘lagandek uchib borardi.

U ahyon-ahyon orqasiga o‘girilib, ancha keyinda qolib ketgan o‘rtoqlarini mazax qilib kulardi. Ularning boshdan-oyoq changga botib, tillarini osiltirib, halloslagancha qora terga botib kelayotganini ko‘rib, huzur qilib kulardi. Lekin bu sho‘rpehona bola qanday mudhish va ko‘ngilsiz voqealar sari yelib borayotganini hali o‘zi ham bilmas edi.

Pinokkio o‘rtoqlari bilan mushtlashadi, buning natijasida bolalardan biri yaralanadi. Politsiya Pinokkioni qo‘lga oladi

Pinokkio sohilga yetib borgan zahoti dengizga ko‘z yugurtirdi. Lekin dengizda hech qanday akula ko‘rinmas edi. Uning sathi osoyishta – ulkan billur ko‘zgudek sip-silliq edi.

– Qani aytgan akulanglar? – deb so‘radi Pinokkio o‘rtoqlaridan.

– Nonushta qilayotgan bo‘lsa kerak, – dedi bolalardan biri miyig‘ida kulib.

– Yo bo‘lmasa biroz mizg‘ib dam olayotgandir, – deb hiringladi ikkinchi bola.

Pinokkio bu tuturuqsiz javob va bema'ni hiringlashlardan, o'rtoqlarim qo'pol hazil qilib, meni laqillatishipti-da, degan xulosaga bordi. Achchig'i chiqib, ularga o'dag'aylay ketdi:

– Xo'sh? Yo'q akula haqida bema'ni cho'pchak to'qishning nima keragi bor edi?

– Buning sababi bor, – deb javob qilishdi bolalar bir og'izdan.

– Qanaqa sabab?

– Mana, sen darsni qoldirib biz bilan bu yoqqa kelding. Nima, bir kunni ham kanda qilmay nuqul maktabga qatnagani uyalmaysanmi? Darslarni hadeb tirishqoqlik bilan o'qiyverгани uyalmaysanmi?

– Mening qanday o'qishim bilan nima ishlaring bor?

– Nega ishimiz bo'lmas ekan? Sen tufayli o'qituvchimiz bizni yomon ko'rib qoldi.

– Nima uchun?

– Chunki tirishqoq o'quvchilar bizga o'xshagan o'qishni yomon ko'radigan bolalarni hamisha yomon ahvolga solib qo'yadi. Biz bo'lsak yomon ahvolga tushishni istamaymiz: bizning ham o'zimizga yarasha g'ururimiz bor!

– Bo'lmasam men nima qilishim kerak?

– Sen ham o'quvchilarning uchta eng ashaddiy dushmanidan, ya'ni maktab, dars, o'qituvchidan nafratlanishing kerak.

– Bordi-yu men bundan keyin ham tirishqoqlik bilan o'qiyversam-chi?

– Unda sen bilan po'm chiqamiz, keyin, payti kelganda boplab qasdimizni olamiz.

– Bo'lmagan gap, – dedi Yog'och Bola va boshini chayqab qo'ydi.

– Ehtiyot bo'l, Pinokkio, – deb chinqirdi zumrashalar orasida eng bo'ydori, – kekkayishingga ham, chaqimchi bo'lishingga ham yo'l qo'ymaymiz! Bizdan qo'rqmasang, biz ham

sendan sira qo‘rqmaymiz. Bilib qo‘y: sen bir o‘zingsan, biz yettitamiz.

– Yetti qaroqchi, – dedi Pinokkio va xaxolab kuldi.

– Eshitdinglarmi, bolalar? U bizlarni haqorat qildi? Ham-mamizni qaroqchi deb mazax qildi.

– Pinokkio, so‘zingni qaytib ol, bo‘lmasa, holingga maymunlar yig‘laydi!

– He-he! – dedi Yog‘och Bola va o‘rtoqlarini masxara qilib, barmog‘ini burnining uchiga qo‘ydi.

– Pinokkio, o‘zingga yomon bo‘ladi!

– Hi-hi!

– Hozir po‘stagingni qoqamiz!

– Hi-hi!

– Burningni pachaqlab tashlaymiz!

– Hi-hi!

– Mana senga hi-hi! – deb baqirdi tanbal bolalar ichida eng dovyuragi. – Qulog‘ingning tagida bir shavla qaynatayki, ertaga nonushta qilishingga ham yetsin. – Shunday deb u Pinokkioning boshiga musht tushirdi.

Lekin bu zarbaga Yog‘och Bola shu zahotiyuq mushtlarini ishlatib javob qaytardi: ayovsiz jang boshlandi.

Pinokkio yolg‘iz bo‘lsa ham, o‘zini xuddi sherdek himoya qilardi. U asl nav yog‘ochdan ishlangan metindek qattiq oyoqlarini shunaqa epchillik bilan ishga solar ediki, dushmanlari o‘zlarini undan ancha nariroqqa olib qochishga majbur bo‘lardilar. Chunki Pinokkioning oyog‘i tekkan yer ko‘karib, momataloq bo‘lardi.

Yog‘och Bolaga yaqin kelolmaganlari bolalarga alam qilib, endi ular olisdan «snaryad» otishga o‘tdilar: ular o‘zlarining alifbe, grammatika, arifmetika darsliklari bormi, «Jannet-tini», «Minusoli» degan kitoblari bormi, Tuarning hikoyalari-yu, Bachinining «Pulchino»si bormi – xullas hamma darslik kitoblarni Yog‘och Bola ustiga yog‘dira boshladilar.

Lekin epchil va abjir Pinokkio uchib kelayotgan kitobga har safar chap berib qolar, natijada hamma kitoblar uning

tepasidan uchib o'tib, to'ppa-to'g'ri dengizga borib tushardi.

Buni ko'rib dengizdagi baliqlar nima qildi deng! Ular kitoblarni mazali ovqat deb o'ylashib, gala-gala bo'lishib, suv betiga suzib chiqqa boshlashdi. Lekin kitobning biron varag'ini yo muqovasini tatib ko'rishlari bilan darrov tuf-lab tashlab: «Biz bunaqa bemaza ziyofatga o'rganma-ganmiz!» demoqchi bo'lishganday og'izlarini qiyshay-tirishdi.

Jang esa tobora avjga chiqaverdi. Bu payt suvdan kattakon qisqichbaqa o'rmalab chiqdi: u sohil tomon asta tisarilib kelarkan, xuddi tumov bo'lgandek do'rilladi:

– Hey, esi past tanballar, qani darhol bas qilinglar olishuvni! Bolalarning bunaqa olishuvi, odatda, yaxshilik bilan tugamaydi. Biron falokatni boshlab o'tirmanglar tag'in!

Sho'rlik qisqichbaqa! Uning bu tanbehlari xuddi shamol yo to'lqinlarga aytilganday bolalarga zig'ircha ham ta'sir qilmadi. Behayo Pinokkio unga o'qrayib qarab o'dag'aylab berdi:

– O'chir ovozingni, mijg'ov qisqichbaqa! Yaxshisi bir juft konfet yeb ol – yo'talingga dori bo'ladi, zora-mora shu bilan xirqiroq ovozing sal ochilsa. Yo bo'lmasa karavotga yotib, yaxshilab terla!

Shu payt otishga boshqa kitoblari qolmagan bolalar Yog'och Bolaning sal nariroqda yotgan papkasini ko'rib qolishdi va xash-pash deguncha uni qo'lga kiritishdi.

Pinokkioning kitoblari orasida qirralari va sherozasiga charm qoplangan qalin karton muqovali kitob bor edi. Bu arifmetika darsligi edi. Bu kitobning qanday og'irligini sezayotgan bo'lsangiz kerak, bolalar!

Takasaltang bolalardan biri shu zilday og'ir kitobni ko'tardi-da, Pinokkioning kallasini mo'ljalga olib, kuchining boricha qulochkashlab turib otdi. Lekin kitob Yog'och Bolaga emas, sheriklaridan birining boshiga borib tegdi. Zarba yegan bola dokaday oqarib ketib:

– Oyijon... oyi... yordam bering, o‘lyapman! – deya oldi, xolos.

Shundan keyin «gurs» etib qumga yiqildi.

Cho‘zilib yotgan o‘likni ko‘rgan bolalar qo‘rqib ketishib, har tomonga tiraqaylab qochishdi, bir necha daqiqa ichida hammalarining qorasi o‘chdi-qoldi.

Biroq Pinokkio ketmadi. Garchi qo‘rquv va dahshatdan joni chiqayozgan bo‘lishiga qaramay, dastro‘molini dengiz suviga ho‘llab, sho‘rlik sinfdoshining peshonasiga qo‘ydi. Keyin uning nomini aytib, yum-yum yig‘lay boshladi:

– Ejenio, o bechora do‘stim Ejenio!.. Ko‘zingni ocha qol, o‘rtoqjon, menga bir qara!.. Nega gaplaringa javob bermayapsan? Axir seni men urganim yo‘q-ku! Gapimga ishon, men emas seni urgan!.. Ko‘zingni och, Ejenio! Agar ko‘zingni ochmasang, men ham o‘laman... E, tangrim! Endi uyimga qanday qaytib boraman? Mehribon oyijonimning ko‘ziga qanday ko‘rinaman?.. Endi holim nima kechadi? Qayoqqa bosh olib ketay? Qayerga yashirinib jon saqlayman?.. O, bu yoqqa kelgandan ko‘ra maktabga borsam yaxshi bo‘lmasmidi... Ming marta yaxshi bo‘lardi! Nega endi men, kelib-kelib, boshimga balo bo‘lgan shu o‘rtoqlarimning gapiga kirdim! O‘qituvchim axir bu haqda ogohlantirgan edi-ku meni! Oyim ham hamisha: «Yomon o‘rtoqlaringdan o‘zingni chetga olib yur!» – deb tanbeh berar edilar. Lekin men g‘irt ahmoqning o‘zginasiman. Boshqalar aytgan gapga quloq solaman-u, lekin o‘z bilganimcha ish tutaman. Keyin shu o‘zboshimchaligim uchun ta‘zirimni yeyman... Butun hayotim davomida aqalli o‘n besh daqiqagina dam tinch-xotirjam yashamabman-a. E xudo, endi holim nima kechadi? Endi nima degan odam bo‘ldim, nima degan odam bo‘ldim endi?

Shundan keyin Pinokkio yana uv tortib, dod solib yig‘lay boshladi, mushtlari bilan boshiga «gurs-gurs» urarkan, nuqul sho‘rlik Ejenioning otini aytib yig‘lardi.

Birdan uning qulog‘iga yaqinlashib kelayotgan oyoq tovushi eshitildi.

U orqasiga o‘girilib, bu tomonga kelayotgan ikki politsiyachini ko‘rdi.

– Nima uchun yerda cho‘zilib yotibsanz? – deb so‘rashdi ular Pinokkiodan.

– Maktabdosh o‘rtog‘imga yordam qilyapman.

– Nima, mazasi yo‘qmi?

– Shunaqaga o‘xshaydi.

– Iye, «mazasi yo‘q» ham gapmi! – deb politsiyachilardan biri Ejenioning tepasiga kelib engashdi va uni diqqat bilan ko‘zdan kechirdi. – Bu bolaning chakkasi jarohatlanibdi-ku. Kim qildi buni?

– Men emas! – deb chiyilladi Yog‘och Bola: qo‘rqqanidan uning yuragi orqasiga tortib ketgan edi.

– Xo‘sh, sen bo‘lmasang, unda kim?

– Men emas, – deb takrorladi Pinokkio.

– O‘zi nimadan yaralandi u?

– Manavi kitob tegib ketdi. – Yog‘och Bola qirralariga charm qoplangan karton muqovalari arifmetika kitobini yerdan olib politsiyachiga ko‘rsatdi.

– Xo‘sh, kimning kitobi bu?

– Meniki.

– Shuning o‘zi kifoya. Boshqa hech qanday dalilning hojati yo‘q. Qani, o‘rningdan tur darrov, biz bilan ketasan!

– Axir men...

– Ketdik!

– Yur, deyapman!

Politsiyachilar sohil yoqalab qayiqda suzib o‘tayotgan baliqchilarni chaqirib, ularga bunday deyishdi:

– Manavi bolani sizlarning ixtiyoringizga qoldiramiz. U boshidan yaralangan. Uni uyingizga olib borib, parvarish qilib turing. Biz ertaga qaytib kelib u bilan shug‘ullanamiz.

Keyin ular yana Pinokkioga yaqin borib, uning ikki qo‘lidan ushlashdi-da, harbiychasiga komanda berishdi:

– Olg‘a! Shaxdam-shaxdam! Bo‘lmasa, ta‘ziringni yeysan!

Yog‘och Bola ham komandaning takrorlanishini kutib o‘tirmay, qishloqqa olib boruvchi torgina yo‘ldan pildirab yurib ketdi. Bechora bolaning ahvoli nihoyatda tang edi. Uning hayoti xuddi tushga, tush bo‘lgandayam, yomon tushga o‘xshab ko‘rinardi! U butunlay esankirab qoldi. Uning ko‘z oldi xiralashgan, oyoqlari qaltirar, tili tanglayiga yopishib qolib, biron so‘z aytishga ham majoli qolmagan edi. Lekin shunday ahvolda ham o‘zining saxovatli Parisi turgan uy oldidan ikki politsiyachi kuza-tuvida o‘tishini o‘ylab, vijdon azobidan qattiq qiynalardi. «Bu kunimdan o‘lganim ming marta yaxshi edi», deb o‘ylardi u.

Mana ular qishloq chekkasiga yetib kelishdi, shu mahal birdan «g‘uv» etib esib kelgan shamol Pinokkioning boshidan qalpog‘ini uchirib, o‘n qadamcha nariga olib borib tashladi.

– Ruxsat eting, – deb murojaat etdi Yog‘och Bola politsiyachilarga, – qalpog‘imni olay.

– Mayli, bora qol, faqat tezroq.

Yog‘och Bola chopib borib qalpog‘ini yerdan oldi. Lekin uni boshiga kiyish o‘rniga tishlab oldi-da, orqasiga, dengiz tomonga xuddi miltiqdan otilgan o‘qday uchib ketdi.

Politsiyachilar bu bolaga quvib yetish oson bo‘lmasligini tushunishib, uning orqasidan xirsday keladigan bir izquvar ko‘ppakni qo‘yib yubordilar. Bu ko‘ppak itlar uchun uyushtirilgan hamma musobaqalarda yugurish bo‘yicha doim birinchi sovringa sazovor bo‘lardi. Pinokkio tez chopib borardi, lekin ko‘ppak undan dam tezroq yugurardi. Bu vahshiyona poyganing nima bilan tugashini ko‘rish uchun qishloq ahli derazalar oldiga to‘plangan, ba‘zilar hatto ko‘chaga otilib chiqishgan edi. Lekin tomoshani kuzatib bo‘lmadi, chunki Pinokkio bilan ko‘ppak yo‘lni shunaqangi changitib yuborish-gandiki, bir necha daqiqadan keyin yo‘lda hech nima ko‘rinmay qoldi.

Pinokkioni baliq deb o‘ylab, tovada qovurmoqchi bo‘ladilar

Mana shu dahshatli poyga paytida Pinokkio bir soniya, atigi bir zumgina jonidan umidini uzdi, chunki bu payt Alidoro (izquvar ko‘ppakning oti shunaqa edi) unga yetay-yetay deb qolgan edi.

Yog‘och Bola orqasida dahshatli hayvonning harsillashini eshitdi, hatto uning issiq nafasini ham his qila boshladi.

Yaxshiyamki u sohilga yetib qolgan edi, bir necha qadam narida dengiz mavjlanib yotardi.

Yog‘och Bola qirg‘oqqa yetib borgan zahoti xuddi cho‘rtan baliqqa o‘xshab, juda alomat bir sakrash qildi va qirg‘oqdan ancha nariga shaloplab tushdi. Alidorning-ku sira ham suvga tushgisi yo‘q edi, lekin tez yugurib kelayotganidan o‘zini to‘xtata olmay, u ham «shalop» etib suvga tushib ketdi.

Qarangki, sho‘rlik suzishni bilmas ekan. U cho‘kmaslik uchun jonholatda oyoqlarini pitirlata boshladi, lekin u suvni qancha shaloplatgan sari, shuncha tezroq cho‘ka boshladi.

Mana, u boshini bir suvdan chiqarganida ko‘zlari olakula bo‘lib akilladi:

- Cho‘kyapman, cho‘kyapman!
- Cho‘ksang, sadqayi sar! – dedi unga ancha narida suzib yurgan Pinokkio, endi u falokatdan qutilgan edi.
- Jon Pinokkio, menga yordam ber!.. Qutqar meni o‘limdan!..

Pinokkio aslida rahmdil bola emasmi, ko‘ppakning ayanchli iltijosini eshitib, unga:

– Agar qutqarsam, orqamdan quvmaslikka, meni tinch qo‘yishga so‘z berasanmi? – deb qichqirdi.

– So‘z beraman! So‘z beraman! Faqat tezroq kel, iltimos! Yana yarim daqiqaga kechiksang adoyi tamom bo‘laman!

Pinokkio bir zum o‘ylanib qoldi. So‘ng otasining: «Birovga yaxshilik qilsang, hech kam bo‘lmaysan», deganini eslab, Alidoro tomon suzib ketdi va uning dumidan ushlab olib, eson-omon qirg‘oqqa tortib chiqardi.

Boyaqish it oyog‘ida tura olmas edi. Ichiga bir olam sho‘r suv kirganidan xuddi pufakdek shishib ketgan edi. Pinokkio bo‘lsa baribir bu itga unchalik ishonmaganidan vaqt borida, yana dengizga sakrashni afzal ko‘rdi. U qirg‘oqdan ancha nariga suzib borgandan keyin, hozirgina o‘zi suvdan olib chiqqan ko‘ppakka:

– Xayr, Alidoro! Oq yo‘l tilayman senga, salomat bo‘l! – deb qichqirdi.

– Xayr, Pinokkio! – deb javob qildi ko‘ppak ham. – Meni o‘limdan qutqarib qolganing uchun ming rahmat senga! Sen menga juda zo‘r yaxshilik qilding, yaxshilik hamisha taqdirlanadi. Kim bilsin, balki hali yana uchrashib qolarmiz.

Pinokkio sohil yoqalab suzib ketdi. Nihoyat u bexavotir yerga keldim deb o‘ylab, atrofiga ko‘z yugurtirarkan, bir qoya ostidagi g‘orga ko‘zi tushdi: g‘ordan buruqsab tutun chiqayotgan edi.

«Bu g‘orda, – deb o‘yladi u, – gulxan yonayotganga o‘xshaydi. Judayam yaxshi-da! Isinib, kiyim-boshimni quritib olaman, keyin... bo‘lganicha bo‘lar».

Shunday qarorga kelib, qoya tomon suzib ketdi. U endigina o‘sha qoyaga tarmashib chiqmoqchi bo‘lganida, birdan suv ostidan bir nima ko‘tarildi-yu, uni ham sudrab ketdi. U qochishga urinib ko‘rdi, ammo kech bo‘lgan edi, chunki u jonholatda pitirlab, dumlari bilan suvni tinmay shapillatayotgan bir dunyo har xil toifadagi katta-kichik baliqlar bilan birga kattakon to‘rga tushib qolgan edi. Bu hol uni qattiq hayratga soldi, albatta.

Shu payt u boyagi g‘ordan chiqib kelayotgan baliqchini ko‘rdi, baliqchi shunaqangi badbashara... shunaqangi xunuk, bedavo ediki, xuddi dengiz alvastisiga o‘xshardi.

Boshidan soch o‘rniga bir tutam yam-yashil o‘t o‘sib chiqqan, umuman, boshidan oyog‘igacha hammayog‘i yam-yashil edi, ko‘zlari ham, uzundan-uzun soqoli ham yashil rangda edi. Go‘yo ikki oyog‘ida tik turgan bahaybat kaltakesakka o‘xshardi.

Baliqchi to‘rni suvdan tortib olib, judayam xursand bo‘lib:

– Baxtim bor ekan! Bugun baliqqa rosa to‘yadigan bo‘ldim! – dedi.

«Yaxshiyam, baliq emasman», – deb o‘yladi Pinokkio va biroz ko‘ngli joyiga tushdi.

Baliqchi baliq to‘la to‘rni orqalab, is bosgan, qop-qorong‘u g‘orga olib kirdi. G‘or o‘rtasida tovada dengiz hayvonlarining badbo‘y yog‘i dog‘ bo‘lib vijirlardi.

– Qani, endi ko‘raylik-chi, to‘rimizga qanaqa baliqlar ilingan ekan, – dedi Yashil Baliqchi. U kurakdek keladigan kattakon qo‘lini tiqib, to‘rdan bir nechta qizilsoqol baliqni oldi. – O, g‘oyat ajoyib qizilsoqollar! – deb u baliqlarini huzur bilan hidladi.

Hidlab bo‘lib, ularni yonida turgan bo‘sh xumchaga tashladi. Baliqchi bu harakatini bir necha marta takrorladi. Har safar u to‘rdan baliq olarkan, o‘zini o‘zi hali qanday ziyofat qilishini ko‘z oldiga keltirib, og‘zi qulog‘ida derdi:

- Qanday ajoyib treska balig‘i!
- Qanday latofatli kefal balig‘i!
- Qanday go‘zal qalqonbaliq!
- Qanday noyob dengiz olabug‘asi!
- Qanday bejirim sardinkalar!

Lekin men sizlarga aytsam, bolalar, treska ham, kefal ham, qalqonbaliq ham, olabug‘a-yu sardinkalar ham – hammasi boya qizilsoqol baliqlar solingan xumchaga tashlanaverdi.

To‘rdan eng oxirida olingani – Pinokkio bo‘ldi.

Baliqchi uni ko‘rdi-yu, yirik-yirik yashil ko‘zlarini baq-raytirganicha hang-mang bo‘lib qoldi.

So'ng qo'rqa-pisa:

– Voajab, bu qanaqa baliq bo'ldi? Ilgari bunaqa baliqni yeganmanmi-yo'qmi, hech eslolmayapman! – dedi.

Shunday deb u Pinokkioni diqqat bilan ko'zdan kechira boshladi.

Nihoyat uni boshdan-oyoq kuzatib bo'lgach:

– Bo'ldi, tushundim. Bu, nazarimda, dengiz qisqichbaqasi bo'lsa kerak, – dedi.

Pinokkio o'zini qisqichbaqaga o'xshatganlaridan xafa bo'lib, jahl bilan:

– Iye, qisqichbaqa deganingiz nimasi? Nega menga bunday muomala qilyapsiz? Bilmasangiz, bilib qo'ying: men Yog'och Bola bo'laman, – dedi.

– Yog'och Bola? – deb takrorladi baliqchi. – Ochig'ini aytsam, hali shu paytgacha bunaqa baliqni ko'rmagan edim. Qaytaga yaxshi bo'ldi – seni yangilik sifatida zo'r ishtaha bilan yeyman.

– Meni yeysizmi? Men hech qanaqa baliqmasman axir, nahotki tushunmayotgan bo'lsangiz? Nima, ko'rmayapsizmi, axir men ham xuddi sizga o'xshab gapiryapman-ku?

– Juda to'g'ri gapirding, – deb tasdiqladi baliqchi. – Mayli, sen ham menga o'xshab gapiradigan, fikr yuritadigan baliq ekansan, o'z martabangga yarasha e'zozlayman.

– Qanday e'zozlaysiz?

– Senga bo'lgan do'stona hurmatim haqqi, qay usulda pishirilishingni mayli o'zing tanlay qol. Xo'sh, ayt-chi, tovada qovuraymi yoki mo'ndida pishirib, ustingdan pomidor qovurib quyaymi?

– Agar vijdonan «o'g'il bola» gap qiladigan bo'lsak, – deb javob berdi Pinokkio, – tanlash huquqi menga berildimi, demak yaxshisi, meni qo'yib yuboring, uyimga ketay.

– Hazillashyapsan shekilli? Shunday kamyob baliq qo'limga tushadi-yu, uni tatib ko'rish imkoniyatidan mahrum bo'laymi? Yog'och Odam turiga mansub bo'lgan baliqlar

bizning suvimizda har kuni uchrayvermaydi. Xo‘p desang, seni hamma baliqlarga qo‘shib tovada qovura qolay – keyin xursand bo‘lasan. Ko‘plashib qovurilish ko‘ngilliroq bo‘ladi, hamisha.

Bechora Pinokkio qovurilish daragini eshitib, yum-yum yig‘lab, nola cheka boshladi. Duv-duv ko‘z yoshi to‘kib bunday dedi:

– Maktabga borsam bo‘lmasmidi... Men ahmoq o‘rtoqlarimning gapiga kirib, mana, oqibat, adabimni yeyapman. U-u-u, u-u-u!..

U Yashil Baliqchining panjasidan qutulish uchun ilondek to‘lg‘anib pitirlayvergach, baliqchi bir tutam chayir qamish olib, Pinokkioning oyoq-qo‘lini chandib bog‘ladi-da, xumchadagi baliqlar ustiga tashladi.

Keyin un solingan kattakon yog‘och laganni ro‘parasiga qo‘yib, xumchadagi baliqlarning hammasini shu laganga ag‘dardi. Endi har bir baliq unga belanib, ketma-ket tovaga tusha boshladi.

Vijirlab qaynab turgan yog‘da eng avval sho‘rlik qizilsoqol baliqlar qovurildi, ulardan keyin jajji olabug‘alar, ulardan so‘ng birma-bir treska, kefal, sardinka baliqlari yoqqa tushdi. Nihoyat navbat Pinokkioga keldi. O‘zining ajal yoqasida (ajal bo‘lgandayam, eng dahshatli ajal yoqasida) turganini ko‘rib dahshatga tushgan bola bechora bir og‘iz ham gapirolmadi...

Faqat ko‘zlari shafqat so‘rayotganday mo‘ltirardi. Lekin Yashil Baliqchi bunga parvo ham qilmadi. U Pinokkioni besh-olti marta unga bulg‘ab oldi, shunda Yog‘och Bola xuddi gipsdan yasalgan qo‘g‘irchoqdek boshdan oyoq oppoq bo‘ldi-qoldi.

Keyin Yashil Baliqchi uning boshidan ushlab, endi tovaga...

Pinokkio Parining uyiga qaytadi.

Pari unga: «Ertadan boshlab Yog‘och Bola emas, haqiqiy o‘g‘il bola bo‘lasan», deb so‘z beradi.

Bu muhim voqea sharafiga uyushtirilgan katta ziyofat

Baliqchi Pinokkioni endigina tovaga tashlamoqchi bo‘lib turganida, birdan g‘orga kattakon ko‘ppak kirib keldi: uni qovurilayotgan baliq hidi boshlab kelgan edi bu yerga.

– Tur, ket! – deb o‘dag‘ayladi unga hali ham Pinokkioni qo‘lida ushlab turgan baliqchi.

Lekin qorni o‘lgudek och it xuddi: «Ozgina qovurilgan balig‘ingdan bersang, seni tinch qo‘yaman», demoqchi bo‘lganday irillar va hadeb dumini likillatar edi.

– Tur, ket! – deb takrorladi baliqchi va uni tepib haydamoqchi bo‘ldi.

Lekin it bunday qo‘pol muomalaga odatlanmagan edi. U qattiqroq irillab, baliqchiga dahshatli tishlarini ko‘rsatdi.

Shy payt g‘orda kimningdir ingichka zaif ovozi zo‘rg‘a eshitildi:

– Alidoro, meni qutqar! Agar qutqarmasang, o‘laman!

Ko‘ppak Pinokkioning ovozini darrov tanidi, lekin bu ovoz baliqchining mushtidagi bir zuvala xamirdan chiqayotganini ko‘rib, hayron bo‘lganidan og‘zi ochilib qoldi.

Xo‘sh, ko‘ppak nima qildi deng? U bir sakrab o‘sha zuvalani ohista tishlab oldi va g‘ordan o‘qday otilib chiqib ketdi.

Baliqchi o‘zi yeyishga shaylangan baliqni olib qochib ketishganidan fig‘oni chiqib, ko‘ppak orqasidan quva ketdi. Lekin bir necha qadam yugurgach, yo‘tali tutib qoldi-yu, orqasiga qaytishga majbur bo‘ldi.

Alidoro bo‘lsa bu payt qishloqqa boriladigan yo‘ldan zing‘illab borardi. Mana u yo‘l yoqasida to‘xtab, Pinokkioni ohista yerga qo‘ydi.

– Senga qanday minnatdorchilik bildirsam ekan! – dedi Pinokkio.

– Minnatdorchilikning hech keragi yo‘q, – deb javob qildi it. Sen meni bir marta o‘limdan qutqarib qolding. Shuni bilki, yaxshilik hech qachon unutilmaydi. Dunyodagi jamiki jonzotlar bir-birlariga yordam qilishlari kerak.

– G‘orga qanday borib qolding o‘zi?

– Men shu choqqacha qirg‘oqda yerparchin bo‘lib, sulayib yotgan edim, birdan shamol esib, dimog‘imga qovurilayotgan baliqning xushbo‘y isini olib keldi. Shu isdan ishtaham karnay bo‘lib, g‘orga borib qolibman. Agar bir daqiqa kechikkanimda bormi...

– E, asti gapirma! – deb chinqirdi Pinokkio, dahshatdan qora terga botib, – sira-sira tilingga olma! Agar bir daqiqa kechikib borganingdami, men allaqachon yog‘da qovurilib, shu paytgacha baliqchining qornida hazm bo‘lib ketgan bo‘lardim. U-u-u!.. Bu haqda o‘ylasam a‘zoyi badanim dag‘-dag‘ titraydi!

Alidoro jilmayib, Yog‘och Bolaga oldingi o‘ng panjasini uzatdi. Pinokkio uning panjasini do‘stona siqdi.

Shundan so‘ng ular xayrlashdilar.

It uyiga jo‘nab ketdi, yana bir o‘zi sho‘ppayib qolgan Pinokkio uzoqda ko‘rinib turgan kulba tomon yo‘l oldi. Kulba ostonasida bir qariya o‘zini oftobga solib o‘tirardi.

– Muhtaram zot, – deb murojaat qildi unga Pinokkio, – boshidan yaralangan Ejenio ismli bir bechora bola haqida hech nima eshitmadingizmi?

– U bolani baliqchilar kulbalariga olib ketishgan edi, endi u...

– O‘ldimi?.. – deb ayanchli ovoz bilan cholning so‘zini bo‘ldi Pinokkio.

– Yo‘q. Endi u soppa-sog‘, hozir uyida.

– Rostdanmi? Shu gappingiz rostmi? – deb chinqirdi Yog‘och Bola va sevinib ketganidan umbaloq oshib sakradi.

– Bundan chiqdi, yarasi xavfli emas ekan-da?

– Yarasi judayam xavfli edi, hatto o‘lib qolishiyam mumkin edi, – deb javob qildi chol, – nega desang, muqovasi qalin kartondan yasalgan kattakon kitob bilan urishgan ekan uning boshiga.

– Kim uripti o‘sha kitob bilan?

– Maktabdosh o‘rtoqlaridan Pinokkio degan bir bola.

– Kim ekan o‘zi o‘sha Pinokkio? – deb so‘radi Yog‘och Bola o‘zini go‘llikka solib.

– O‘lguday bemaza, yalqov, uchchiga chiqqan bezori bir nusxa deyishadi.

– Bo‘lmagan gap, qip-qizil tuhmat bu!

– Nima, o‘sha Pinokkioni taniysanmi?

– Bir marta ko‘rgan edim, – deb javob qildi Yog‘och Bola.

– Xo‘sh, sen qanday fikrdasan o‘sha Pinokkio to‘g‘risida? – deb so‘radi chol.

– Menimcha u yaxshi bola, tirishqoq, mo‘min-qobil, undan keyin, u otasini, yana butun oila a‘zolarini juda hurmat qiladi...

Yog‘och Bola uyalmay-netmay, shuncha yolg‘onni qatorlashtirib tashladi-yu, birdan esiga tushib, burnini ushladi – burni bir enlik uzaygan edi. Shunda u qo‘rqib ketib, chinqira boshladi:

– Pinokkio haqida aytgan yaxshi gaplarimning biron-tasiga ham ishonmang, o muhtaram zot! Men o‘sha Pinokkioni juda yaxshi bilaman, sizni ishontirib aytamanki, u chindan ham bemaza bola, buning ustiga, tarbiyasiz, ishyoqmas ham. U maktabga borib ilm olish o‘rniga to‘polon qilib, mushtlashgani dengiz bo‘yiga borgan edi. Pinokkio shu gaplarni aytib bo‘lishi bilan burni yana avvalgi holiga tushdi.

– Sen nega bunaqa oppoqsan? – deb dabdurustdan so‘radi chol.

– Bilasizmi... sizga ochig‘ini aytsam, men bilmasdan yangi oqlangan devorga suyangan ekanman, – deb javob qildi Yog‘och Bola.

Chunki u meni baliqqa o'xshatib tovada qovurish uchun unga bulg'ashdi, deb aytishga istihola qilgan edi.

– Xo'sh, unda kiyim-boshing: kamzuling, ishtoning, qalpog'ing qani?

– Yo'lda o'g'rilarga duch kelib qoldim, o'shalar meni tunashdi... O, marhamatli bobo, uyimga yetib olish uchun sizda mabodo bironta eski-tuski kiyim topilmaydimi?

– Bo'tam, menda kiyim-kechak yo'q, lekin bitta loviya xaltam bor. Xohlasang, olishing mumkin. Hov, ana.

Pinokkio bu javobni eshitgan hamonoq g'izillab borib, xaltani qo'liga oldi-da, uni qaychi bilan qiyib, tubi hamda ikki yonidan teshik ochdi va ko'ylak o'rniga kiyib oldi. So'ng mana shu g'aribona libosda qishloq tomon yo'l oldi.

Lekin keta turib, yo'lda u vijdon azobidan qiynala boshladi. U oldinga bir qadam qo'ysa, o'zicha mulohazaga borib, yana orqasiga tisarilardi.

– Qay betim bilan saxovatli Parining ko'ziga ko'rinaman? – derdi u o'ziga o'zi. Meni shu ahvolda ko'rsa nima derkin?.. Ikkinchi marta gunohimni kechirarmikin?.. Yo'q, turgan gap, kechirmaydi, yo'q, sira kechirmaydi! To'g'ri qiladi, negaki, men yaramas bolaman. Nuqul so'z beraman-u, hech so'zimning ustidan chiqmayman!

U qishloqqa yetib borganida zim-ziyo tun edi. Havo aynib, jala quya boshladi, lekin Pinokkio Parining eshigini taqillatishga qaror qilib shaxdam-shaxdam ketib borardi.

Biroq eshik oldiga yetib borganida, birdan boyagi dovyurakligi g'oyib bo'ldi, natijada u eshikni taqillatish o'rniga, yana yigirma qadamcha orqaga tisarildi. Keyin yana eshik tagiga keldi, lekin uni taqillatishga yuragi dov bermadi. Uchinchi marta ham shunday bo'ldi. Nihoyat, u to'rtinchi marta yurak yutib, qaltiroq qo'li bilan eshik halqasidan ushlab, bir marta ohistagina taqillatdi.

Shundan so'ng, u kutaverdi, kutaverdi, nihoyat, oradan yarim soatcha vaqt o'tganida yuqori qavatdagi (uy to'rt qavatli edi) derazalardan birida chiroq yonib, kattakon bir Shilliq-

qurt boshini tashqariga chiqardi. Uning boshiga yonib turgan sham oʻrnatilgan edi.

– Bemahalda eshik qoqayotgan kim? – deb soʻradi Shilliq-qurt.

– Pari uydami? – deb soʻradi Yogʻoch Bola.

– Pari uxlayapti, tunda bezovta qilmanglar, deb aytgan.

Oʻzing kimsan?

– Menman.

– Men deganing kim?

– Pinokkio.

– Pinokkio deganing kim?

– Yogʻoch Bolaman. Parining uyida yashayman.

– Ha-a, endi tanidim, – dedi Shilliqqurt. – Hozir tushib, eshikni ochaman.

– Iltimos, tezroq boʻling, boʻlmasam sovuqdan oʻlib qolaman!

– Boʻtam, men Shilliqqurtman, shilliqqurtlar hech qachon shoshmaydilar.

Oradan bir soat, keyin ikki soat oʻtdi, ammo eshik hamon ochilmadi. Ham sovuqdan, ham qoʻrquvdan dagʻ-dagʻ titrab turgan Pinokkio endi sal dadillashib, eshikni qattiqroq taqillata boshladi. U ikki marta taqillatgandan keyin uchinchi qavatdagi deraza ochilib, yana oʻsha Shilliqqurt koʻrindi.

– Jon Shilliqqurt, – deb chinqirdi Pinokkio koʻchadan turib, – eshik ochishingizni ikki soatdan buyon kutyapman! Oʻzingiz bilasiz, bunaqa ob-havoda ikki soat xuddi ikki yildek tuyuladi. Iltimos, tezroq boʻla qoling!

– Oʻgʻlim, – deb javob qildi Shilliqqurt nihoyatda xotirjamlik va sovuqqonlik bilan, – oʻgʻlim, men Shilliq-qurtman, shilliqqurtlar hech qachon shoshilmaydilar.

Shundan keyin deraza yana yopildi.

Shu payt yarim kechaga jom chalindi, undan keyin, soat birga, soʻng soat ikkiga ham jom chalindi-yu, ammo yopiq eshik hanuz yopiqligicha turaverdi.

Pinokkioning toqati toq bo'ldi. U jahl ustida eshik halqasini ushlab, butun uyni larzaga keltirgudek qattiq taqillatmoqchi bo'ldi. Ammo temir halqa birdan tirik ilonbaliqqa aylandi-yu, «shilt» etib uning qo'lidan sirg'alib chiqdi-da, shu yerdan o'tgan ariqqa tushib, ko'zdan g'oyib bo'ldi.

– Ahha! – deb chiyilladi xunobi chiqqan Pinokkio. – Eshik halqasi yo'qoldimi, unda endi oyog'im bilan tepib taqillataman!

Shundan keyin u biroz orqasiga tisarildi-da, yugurib kelib kuchining boricha eshikni tepdi. Zarbning zo'rligidan oyog'i yarmigacha taxta eshikni teshib kirib qisilib qoldi. Yog'och Bola oyog'ini tortib olishga shuncha urinsa ham, hech uddalay olmadi. Oyog'i xuddi qoqilgan mixday qimir etmasdi.

Boyaqish Pinokkioning ahvolini tasavvur qilayotgan bo'lsangiz kerak! U kechasi bilan bir oyog'i yerda, bir oyog'i eshikka tiqilgan holda «qilt» etmay turishga majbur bo'ldi.

Nihoyat, tong otib, kun yoyilib ketganida eshik ochildi. Saxovatli Shilliqqurtning to'rtinchi qavatdan ko'cha eshik-kacha tushib kelishi uchun bor-yo'g'i to'qqiz soat vaqt ketgan edi. Shuni ham aytish kerakki, bu vazifani bajarish uchun u jonini jabborga berib harakat qilgan edi!

– Nega endi oyog'ingni eshikka tirab turibsan? – deb so'radi u Yog'och Boladan va kulib yubordi.

– Falokat yuz berdi. Iltimos, muhtaram Shilliqqurt, bir urinib ko'ring, zora meni bu azobdan qutqara olsangiz...

– Chirog'im, bu ish faqat duradgorning qo'lidan keladi, lekin men hali shu paytgacha duradgorlik bilan sira-sira shug'ullanmaganman.

– Bo'lmasa mening nomimdan Paridan iltimos qiling...

– Pari uxlayapti, bezovta qilmanglar, deb aytgan.

– Unda nima qilay? Nahotki kun bo'yi oyog'im eshikka qisilganicha turaversam?

– Biron ish bilan shug'ullan. Masalan, ko'chada o'rmalab yurgan chumolilarni sana.

– Hech bo‘lmasa, menga yegulik biron nima olib keling, ochlikdan sillam qurib ketdi-ku.

– Mana, hozir-da! – deb va‘da qildi Shilliqqurt.

Darhaqiqat, oradan rosa uch yarim soat o‘tganida, u boshida kumush patnis bilan Pinokkio oldida paydo bo‘ldi. Patnisda bir buxanka non butun tovuq va to‘rt dona hil-hil pishgan o‘rik bor edi.

– Bu nonushtani Pari sizga yubordi, – dedi Shilliqqurt.

Bu noz-ne‘matlarni ko‘rgan hamonoq Pinokkioning dili yorishib ketdi. Lekin ularni yemoqchi bo‘lganida birdan nonning gipsdan, tovuqning kartondan, o‘riklarning ganchdan yasalganini ko‘rdi-yu, ta‘bi tirriq bo‘ldi. Holbuki, ularning hammasi ko‘rinishidan xuddi haqiqiyga o‘xshardi!

U alam qilganidan sal bo‘lmasa yig‘lab yuboray dedi va patnisdagi ovqatni uloqtirib yubormoqchi bo‘ldi. Lekin bu ishni eplay olmadi. Chunki yo qattiq iztirob chekkanidanmi, yo bo‘lmasa qornida hech vaqo bo‘lmaganidanmi – harqalay, hushidan ketib yiqildi.

U hushiga kelib, o‘zini divanda ko‘rdi. Pari uning tepasida turardi.

– Bu safar ham seni kechiraman, – dedi Pari, – lekin yana bir marta shunaqa bema‘nilik qiladigan bo‘lsang, sho‘ring quriydi.

Pinokkio, endi hamisha yaxshi o‘qiyman, odobli bola bo‘laman, deb so‘z berdi, ont ichdi. Haqiqatan ham yilning oxirigacha ontini buzmedi, so‘zining ustidan chiqdi. Ta‘til oldidan o‘tkazilgan imtihonlarda esa, u hatto maktabning eng yaxshi o‘quvchisi sifatida maqtaldi. Uning xulqi ham, umuman, zo‘r maqtovgga sazovor bo‘ldi, natijada xursand bo‘lgan Pari unga:

– Mana nihoyat ertaga sening istagingni bajaraman, – dedi.

– Qanaqa istagimni?

– Ertaga sen endi Yog‘och Bola emas, balki Haqiqiy Bola bo‘lasan.

Bu xushxabarni eshitgan Pinokkioning qanday xursand bo'lganini tasvirlashga til lol. Uning hamma do'stlari, o'rtoqlari shu yaqin kunlarda Parining uyida uyushtiriladigan tantanali marosimga taklif qilindilar. Pari mehmonlar uchun ikki yuz chashka sutli qahva qaynatmoqchi, to'rt yuzta kulcha non yoyib, ustiga va orasiga saryog' surmoqchi bo'ldi. Bu kun nihoyatda ajoyib va shodiyona kun bo'lishi kerak edi, lekin...

Afsuski, yog'och odamlar hayotida doim hamma narsani ostin-ustun qilib yuboradigan biron ta «lekin» chiqib turadi.

Pinokkio Haqiqiy Bola bo'lish o'rniga do'sti Pilik bilan Tarallabedod mamlakatiga jo'naydi

Shundan keyin turgan gapki Pinokkio hamma o'rtoqlarini ziyofatga taklif qilgani shaharga borish uchun Paridan ruxsat so'radi. Pari ham bunga rozi bo'lib, tayinladi:

– Mayli, borib o'rtoqlaringni ertangi kunga taklif qilib kel, lekin esingda bo'lsin, uyga qosh qoraymasdan burun qaytib kelishing kerak. Gapimga tushundingmi?

– Va'dam qat'iy: bir soatda qaytib kelaman, – deb javob qildi Yog'och Bola.

– Ehtiyot bo'l, Pinokkio! Bolalarning va'da qilishi oson, lekin ko'pincha va'dalarining ustidan chiqishmaydi.

– Lekin men boshqa bolalarga o'xshamayman. Va'da qildimmi, o'lsam ham uni bajarmay qo'ymayman.

– Ko'ramiz. Agar quloqsizlik qilsang, o'zingga yomon bo'ladi.

– Nimaga?

– Nimagaki, o'zidan aqlliroq odamlarning gapiga kirmagan bolalar doim biron falokatga yo'liqadilar.

– Buni men ko'p marta o'z boshimdan kechirdim, – dedi Pinokkio. – Endi sirayam falokatga uchramayman.

– Ko'ramiz. Ishqilib, gaping rost bo'lsin-da.

Pinokkio boshqa gap sotib o'tirmay, ona o'rniga onalik qilayotgan saxovatli pari bilan xayrlashdi-da, hushtak chalib, dik-dik sakragancha uydan chiqib ketdi.

Oradan bir soat o'tar-o'tmas, u hamma o'rtoqlarini ziyofatga taklif qilib bo'ldi. Ba'zi bolalar taklifni jon-jon deb qabul qilishdi; boshda bir xillari sal-pal tarang qilgan bo'lishdi, lekin sutli qahvaga botirib yeyish uchun maxsus yopilgan kulchalarning orasiga ham, ustiga ham saryog' surilishi daragini eshitishgach, ular ham darrov:

– Albatta seni xursand qilish uchun boramiz, – deb rozi bo'la qolishdi.

Pinokkio hamma maktabdosh o'rtoqlari orasida Romeo degan bir bola bilan judayam qalin do'st edi. Romeoning laqabi «Pilik» edi. Bu cho'pday ozg'in, rangpar, ramaqijon bola bo'lib, mum shamning yangi piligiga o'xshab ketardi.

Pilik butun maktabda eng yalqov, eng surbet bola bo'lishiga qaramay, Pinokkio uni jonidan ortiq yaxshi ko'rar edi. Mana, u shu Pilikni ham ziyofatga taklif qilgani uyiga bordi, lekin u uyida yo'q edi. Pinokkio ikkinchi, uchinchi marta uning uyiga so'rab bordi, lekin uni uchratmadi.

Qayerdan qidirsan ekan? Pinokkio Pilikni qidirib hamma teshikka, hamma pasqam joylarga kirib chiqdi, nihoyat uni bir dehqonning bostirmasidan topdi.

– Bu yerda nima qilyapsan? – deb so'radi Pinokkio.

– Yarim kecha bo'lishini kutypaman. Shunda sayohatga jo'nayman.

– Qayoqqa?

– Bu yerdan juda-juda uzoq tomonga.

– Men bo'lsam seni qidirib uyingga uch marta borib keldim!..

– Nimaga qidirding?

– Iye, zo'r xushxabarni eshitmadingmi hali? Ertaga meni katta baxt kutyapti-ku, bexabarmisan?

– Qanday baxt ekan?

– Ertadan boshlab men endi Yog‘och Bola emas, senga, boshqa bolalarga o‘xshagan Haqiqiy Bola bo‘laman.

– Ha, yaxshi, tabriklayman.

– Xullas: seni ertaga bo‘ladigan ziyofatga taklif qilaman.

– Aytdim-ku senga, bugun kechasi jo‘nab ketyapman, deb.

– Soat nechada?

– Yaqinda.

– Qayoqqa?

– Men shunday ajoyib mamlakatga ketyapmanki... dunyoda boshqa bunaqa mamlakat yo‘q, – haqiqiy huzur-halovat, bekorchilik mamlakati!

– Oti nima ekan o‘sha mamlakatning?

– Uni «Tarallabedod mamlakati» deyishadi. Ketmaysanmi men bilan?

– Yo‘q, borolmayman.

– Chakki qilasan, Pinokkio! Keyin attang, deb yurma tag‘in. Biz bolalar uchun judayam mos-da u mamlakat. U yerda maktablar ham, o‘qituvchilar ham, kitoblar ham yo‘q. U mamlakatda hech kim o‘qimaydi. Payshanba – dam olish kuni. Haftada oltita payshanba-yu bitta yakshanba bor. Bir tasavvur qilgin-a, u yerda kuzgi ta‘til birinchi yanvardan boshlanib, o‘ttiz birinchi dekabrda tugaydi. Rosa menbop mamlakat-da o‘ziyam.

Barcha taraqqiy etgan mamlakatlar shunaqa bo‘lishi kerak!

– Har holda, o‘sha Tarallabedod mamlakatining aholisi biron nima bilan shug‘ullanar?

– Ertalabdan kechgacha o‘yin-kulgi bilan shug‘ullanishadi. Kechqurun yotib uxlashadi, ertasi kuni ertalabdan yana o‘yin-kulgi. Xo‘sh, sen nima deysan bunga?

– Hm!.. – deb bosh irg‘atib qo‘ydi Pinokkio, bu ishorasi «Bunaqa hayot bo‘lsa, men ham yo‘q demas edim!» – degan ma‘noni bildirardi.

– Shunday qilib, borasanmi men bilan? Yo «ha» de, yo «yo‘q»! Gapir!

– Yo‘q, yo‘q, yo‘q! Men saxovatli Pariga, yaxshi bola bo‘laman, deb so‘z berganman, shu so‘zimning ustidan chiqmay qo‘ymayman. Ana, kun ham botay deb qoldi. Men uyga qaytishim kerak. Xo‘p, bo‘lmasa, omon bo‘l, oq yo‘l senga!

– Qayoqqa shoshyapsan?

– Uyimga. Saxovatli Pari – oyim qosh qoraymasdan uyga qaytib kel, deb tayinlagan edi.

– Yana bir-ikki daqiqa turgin.

– Kech qolaman.

– Faqat ikki daqiqagina.

– Axir Pari urishib beradi-da meni!

– Urishsa urishaversin. Urishib-urishib axiri jag‘i tinadi, – dedi yaramas Pilik.

– Sen sayohatga qayerdan jo‘naysan? Bir o‘zingmi, yo bitta-yarimta hamrohing bormi?

– «Bir o‘zingmi» mish! Bizlar yuztadan ham ko‘proqmiz.

– Piyoda jo‘naysizlarmi?

– Hozir bu yerdan soyabon arava o‘tadi, ajoyib mamlakatga o‘sha arava olib ketadi.

– O‘sha soyabon arava hozir kela qolsaydi!

– Nima qilarding?

– Qanday jo‘nab ketishlaringni ko‘rmoqchi edim.

– Bo‘lmasa birpas kutib tur – ko‘rasan.

– Yo‘q, yo‘q. Men uyga borishim kerak.

– Atigi ikki daqiqa!

– Haliyam ancha ushlanib qoldim bu yerda. Pari xavotir oladi.

– Sho‘ri qursin Parining! Balki sen ko‘rshapalaklarga yem bo‘lishdan qo‘rqayotgandirsan?

– O‘zing astoydil ishonasanmi, – deb surishtira boshladi Pinokkio, – o‘sha mamlakatda hech qanaqa maktab yo‘qligiga?

– Maktab u yoqda tursin, otiyam yo‘q!

– O‘qituvchilar-chi?

– Kunduz kuni chiroq yoqib ham topolmaysan?

– O’sha mamlakatda hecham o’qish shart emas, degin?
– Sira-sira!
– Qoyilmaqom mamlakat ekan! – dedi Pinokkio, hatto og’zidan so’lagi ham oqib ketdi – qanday ajoyib mamlakat-a! Men u mamlakatga hech bormagan bo’lsam ham uni juda yaxshi tasavvur qilyapman.

– Sen ham biz bilan ketavergin-da, bo’lmasam!

– Meni ko’ndiraman deb ovora bo’lmay qo’ya qol! Endi men saxovatli Pariga yaxshi bola bo’laman, deb so’z berganman, o’zing bilasan, bergan so’zimdanda hech qaytmayman.

– Mayli, o’zing bilasan, xayr bo’lmasa! Agar yo’lingda maktab, gimnaziya, bilim yurtlari uchrasa, ularga mendan ko’pdan-ko’p salom aytib qo’y!

– Xayr, Pilik! Oq yo’l senga, maza qilib ayshingni sur o’rtoq, lekin ba’zi-ba’zida yor-do’stlaringni ham eslab tur!

Shu gapdan keyin Yog’och Bola uyiga yo’l oldi. Biroq, ikki qadam qo’yishi bilan yana to’xtadi-da, orqasiga o’girilib do’stidan so’radi:

– Lekin sen o’sha mamlakatda har bir hafta olti payshanba-yu bir yakshanbadan iborat ekaniga qat’iy ishonasanmi?

– Mutlaqo ishonaman.

– Undan keyin kuzgi ta’til birinchi yanvardan boshlanib, o’ttiz birinchi dekabrda tugashiga ham qat’iy ishonasanmi?

– Ishonchim komil!

– Judayam ajoyib mamlakat ekan! – dedi yana Pinokkio va huzur bilan tufladi. Keyin u qat’iy bir qarorga kelib, shoshqaloqlik bilan: – Xo’p, yaxshi bor bo’lmasa! Safaring bexatar bo’lsin! – dedi.

– Yaxshi qol!

– Qachon jo’naysizlar?

– Hozirning o’zida.

– Esiz! Agar yana bir soatdan keyin jo’naydigan bo’lganlaringda, ketguninglarcha kutib turishga rozi edim.

– Pari nima bo’ladi?

– Endi baribir, kechikdim... Uyga bir soat oldin qaytdim nima-yu, bir soat keyin qaytdim nima, farqi yo‘q endi!

– Bechora Pinokkio! Pari seni urishsa-chi?

– Urishsa urishaversin. Baribir joniga tekkanidan keyin tinchib qoladi.

Bu orada kech kirib, zim-ziyo tun boshlandi. Shu payt ikki o‘rtoqning ko‘ziga uzoqda «lip-lip» qilayotgan chiroq ko‘rinib, quloqlariga qo‘ng‘iroqchalarning jarangi-yu, mis karnayning mayin sadosi eshitildi.

– Bu o‘sha! – deya chinqirdi Pilik va dik etib o‘rnidan turdi.

– Kim? – deb pichirladi Pinokkio.

– Men jo‘naydigan soyabon arava. Xo‘sh, ketasanmi men bilan, yo yo‘qmi?

– O‘sha mamlakatda hech kim o‘qimasligi haqiqatan to‘g‘rimi? – deb so‘radi Yog‘och Bola.

– To‘g‘ri, to‘g‘ri, to‘g‘ri.

– Judayam ajoyib mamlakat ekan, judayam qoyilmaqom mamlakat ekan.

Pinokkio besh oy muttasil beg‘amlik bilan baxtiyor yashaganidan keyin bundoq o‘ylab qarasa...

Nihoyat soyabon arava yaqinlashdi, yaqinlashgandayam mutlaqo tovushsiz yaqinlashdi, chunki uning g‘ildiraklariga latta-puttalar o‘ralgan edi.

Aravaga bir xil kattalikdagi, ammo har xil tusdagi o‘n ikki juft jajji-jajji xo‘tiklar qo‘shilgan edi.

Ba‘zi xo‘tiklar bo‘zrang, ikkinchilari – oq, uchinchilarning terisida xuddi muruch va tuz sepilgandek maydamayda xollar bor edi, to‘rtinchilarining terilari xuddi zebarnikiga o‘xshash yo‘l-yo‘l edi.

Lekin eng ajablanadigan tomoni shunda ediki, yigirma to‘rtta xo‘tikning hamma oyoqlariga, odatda, yuk tashuvchi

hayvonlarda bo'lganidek, taqa qoqilmagan, balki ular xuddi odamlarga o'xshab, charmdan tikilgan oq etikchalar kiygan edilar.

Xo'sh, aravakash kim edi?

Yuzi qizil olmani eslatuvchi, labi muttasil jilmayib turuvchi, ovozi xuddi bekasidan biron mazali ovqat so'rayotgan mushuknikiga o'xshagan chiyildoq, xo'ppa semiz, xuddi kuvda pishirilgan saryog'dek dumaloqqina, yumshoqqina xo'jayinchani ko'z oldingizga keltiring – aravakash shunday odam edi.

Hamma bolalar uni ko'rishgan zahoti mahliyo bo'lib qolishar va tezroq soyabon aravaga chiqib olish uchun «kim o'zdi»ga yugurishardi, chunki geografiya xaritasida «Taralla-bedod mamlakati» degan jozibali nom bilan qayd etilgan chinakam saodatli mamlakatga faqat shu aravada borish mumkin edi.

Chindan ham soyabon arava sakkiz yoshdan o'n ikki yoshgacha bo'lgan bolalarga liq to'lgan edi. Ular anjirday ezilib, nafasleri qaytib, dimiqib o'tirishgan bo'lsa ham, biron-tasi zorlanmas, «voy-voy»lamasdi. Yana bir necha soatdan keyin kitoblari ham, maktablari ham, o'qituvchilari ham bo'lmagan ajoyib mamlakatda bo'lamiz, degan shirin umid bu bolalarni shu qadar xushbaxt, xushnud qilgan ediki, endi ular uchun har qanday qiyinchilik, har qanday mashaqqat ham hech gap emas edi, ular hatto ovqat yeyishni ham, uxlashni ham xohlamas edilar.

Soyabon arava kelib to'xtashi bilan Xo'jayincha tinmay qiyshanglab, nozlanib jilmayganicha Pilikka murojaat qildi:

– Xo'sh, tasadduq, sen ham biz bilan ketmoqchimisana saodatli mamlakatga?

– Bo'lmasam-chi.

– Lekin shuni aytishim kerakki, tasadduq, soyabon aravada joy qolmadi. Ko'rib turibsan, arava liq-liq to'lgan.

– Ahamiyati yo'q, – deb e'tiroz bildirdi Pilik, – aravada joy yo'q bo'lsa, yakka shotiga minib ham ketaveraman.

– Xo‘sh, sen-chi, qoqindiq, – dedi Xo‘jayincha yaltoqlik bilan Pinokkioga. – Sen nima istaysan? Biz bilan ketasanmi, yo shu yerda qolasanmi?

– Qolaman, – deb javob qildi Pinokkio. – Men uyimga borishim kerak. Hamma odobli bolalardek maktabga qatnab, yaxshi o‘qishni xohlayman.

– Omadingni bersin!

– Pinokkio, – deb gapga aralashdi Pilik, – xo‘p de, biz bilan ketaver, maza qilib yashaymiz.

– Yo‘q, yo‘q, yo‘q!

– Yursang-chi biz bilan, ayshimizni surib yashaymiz! – deb qichqirishdi soyabon aravadagi bolalardan to‘rttasi baravariga.

– Yur biz bilan, ayshimizni surib yashaymiz! – deb jo‘r bo‘ldi ularga yuzta bolaning hammasi.

– Agar sizlar bilan ketsam saxovatli Pari nima deydi? – deb so‘radi ikkilana boshlagan Yog‘och Bola.

– E, nima qilasan uni o‘ylab! Sen erta-yu kech shataloq otib maza qilib o‘ynaydigan mamlakatga ketyapsan – yaxshisi shu haqda o‘ylasang-chi.

Pinokkio bu gapga javob qilmay, xo‘rsinib qo‘ydi. Keyin u yana bir marta, undan keyin yana bir marta xo‘rsindi. U uch marta xo‘rsinganidan keyin nihoyat:

– Bo‘pti, sal surilinglar. Men ham boraman, – dedi.

– Hamma joylar band, – dedi unga Xo‘jayincha, – lekin biz bilan jo‘nashingdan xursand bo‘lganimizni isbotlash uchun o‘z o‘rnimni senga bo‘shatib berishim mumkin.

– O‘zingiz-chi?

– Men aravaning yonida piyoda ketaveraman.

– Yo‘q, bunga rozi bo‘la olmayman, yaxshisi, manavi xo‘tiklardan biriga minib ola qolaman, – dedi Pinokkio.

Shu gapdan keyin u aravaga qo‘shilgan oldindagi bir juft xo‘tikning oldiga borib, o‘ng tomonda turganiga sakrab minmoqchi bo‘lgan edi, lekin xo‘tik Pinokkio tomonga o‘gi-

rihib, uning qorniga zarb bilan kalla qo‘ydi. Natijada Yog‘och Bola oyog‘i osmondan kelib, yerga gursillab yiqildi.

Bu manzarani ko‘rgan bolalar qotib-qotib kulishdi.

Lekin Xo‘jayincha kulmadi. U qaysar xo‘tikning oldiga kelib, uni o‘pmoqchi bo‘lganday engashdi-da, o‘ng qulog‘ini g‘arch etib tishlab, yarmini uzib oldi.

Bu orada jahli chiqib ketgan Pinokkio «dik» etib o‘rnidan turdi-da, chaqqonlik bilan sakrab, sho‘rlik jonivorning ustiga minib oldi. U shunday aniq va chiroyli sakradiki, buni ko‘rgan bolalar kulishdan to‘xtab: «Yashasin, Pinokkio!» – deb qichqirishdi va jon-jahdlari bilan qarsak chala boshlashdi.

Lekin xo‘tik orqa oyoqlarini ko‘tarib irg‘ishlayverib, oxiri Yog‘och Bolani ustidan uloqtirib tashladi. Pinokkio uchib borib yo‘l yoqasiga to‘kilgan bir uyum shag‘al ustiga tushdi.

Bu payt yana qattiq kulgi ko‘tarildi. Lekin Xo‘jayincha kulmadi, balki hurkovuch xo‘tikka nisbatan chunonam mehri tovlanib ketdiki, uni o‘pib turib, chap qulog‘ining yarmini tishlab uzib oldi. Keyin u Yog‘och Bolaga:

– Minib ol, hech qo‘rqma. Bu xo‘tik o‘zi shunaqa tantiq-roq. Lekin uning qulog‘iga bir gapni pichirlab aytib qo‘ydim, endi u muloyim, yuvosh bo‘ladi, – dedi.

Pinokkio xo‘tikka mindi, soyabon arava yo‘lga tushdi. Lekin xo‘tiklar jon-jahdlari bilan chopib, arava tosh yo‘lda taraqlab borayotganida Yog‘och Bolaning qulog‘iga allakimning zo‘r-bazo‘r aytgan zaif ovozi eshitildi:

– Eh, sho‘rpushona tentak bola, o‘zboshimchalik qilding, hali bu qilmishingga ming-ming pushaymon bo‘lasan!

Pinokkio cho‘chib ketdi va kim gapirganini bilolmay, atrofiga olazarak bo‘lib qaradi. Lekin ko‘ziga hech kim ko‘rinmadi: xo‘tiklar yeldek uchishar, soyabon arava g‘izillab borar, aravadagi bolalar uxlab qolishgan, Pilik bo‘lsa dong qotib xurrak otar, Xo‘jayincha o‘tirgan yerida qo‘shiq xirgoyi qilardi:

*Kechasi uxlaydi hamma dong qotib.
Faqat men, faqat men uyg‘oqman...*

Ular yana yarim kilometrcha yo‘l bosib o‘tishgach, Pinokkio yana boyagi zaif ovozni eshitdi:

– Yodingda bo‘lsin, xomkalla! Faqat o‘yinqaroqlik, ko‘ngilxushlik bilan vaqt o‘tkazish niyatida ilm olishdan bosh toblagan, kitob, maktab, o‘qituvchilaridan yuz o‘g‘irgan bolalar oxir-oqibat sharmanda bo‘ladilar... Buni men o‘z boshimdan kechirganman... shuning uchun senga gapiryapman. Bir kun emas, bir kun sen ham xuddi menga o‘xshab ko‘zyoshi to‘kasan... lekin o‘shanda kech bo‘ladi.

Odam nutqidan ko‘ra ko‘proq yaproqlarning shitirlashiga o‘xshab ketuvchi bu so‘zlarni eshitgan Yog‘och Bola qattiq qo‘rqib ketdi, yerga sakrab tushib, xo‘tikning tumshug‘idan ushladi.

Shunda u xo‘tikning yig‘layotganini... xuddi go‘dak boladek duv-duv ko‘zyosh to‘kib yig‘layotganini ko‘rib hang-mang bo‘lib qoldi.

– Hoy, sinyor Xo‘jayincha! – deb chaqirdi Pinokkio soyabon arava egasini. – Yangilikdan xabaringiz bormi? Manavi xo‘tik yig‘layapti-ku!

– Yig‘layversin. Hali, vaqti kelganida ho‘ngraydi ham.

– Nahotki siz uni gapirishga o‘rgatgan bo‘lsangiz?

– Yo‘q. Uning o‘zi bir nechta so‘zni o‘rganib olgan, chunki u uch yil mobaynida o‘rgatilgan itlar bilan birga yashagan edi.

– Voy, jonivor-e!

– Qani, bo‘l tez, – deb shoshirdi uni Xo‘jayincha, – biz eshakning ko‘zyoshini tomosha qilamiz deb vaqtni bekor o‘tkaza olmaymiz. Xo‘tikka min, jo‘naymiz! Tun salqin, yo‘l olis.

Pinokkio buyruqqa so‘zsiz itoat etdi. Soyabon arava yana yo‘lga tushdi va ular tong chog‘ida eson-omon Tarallabedod mamlakatiga yetib oldilar.

Bu mamlakat dunyodagi hech bir mamlakatga o‘xshamas edi. Uning aholisi faqat bolalardan iborat edi. Ularning eng kattasi o‘n to‘rt yoshda, eng kichigi sakkiz yoshda edi. Ko‘-

cha-ko‘yda bo‘layotgan o‘yin-kulgi, shovqin-surondan jinni bo‘lib qolish hech gap emasdi. Hammayoqda ishyoqmas, takasaltang bolalar gala-gala bo‘lib yurishardi. Ular yong‘oq o‘ynashar, tosh otishar, to‘p tepishar, velosipedda yugurishar, yog‘och ot minib chopishardi, bekinmashoq, quvlash-mashoq o‘ynashar, masxarabozlardek kiyinib zir yugurishar, og‘izlariga olov tiqishar, she‘r aytib, qo‘shiq kuylashar, o‘mbaloq oshishar, kamondan o‘q otishar, qo‘llarida yurishar, g‘ildirak dumalatishar, qog‘ozdan dubulg‘a kiyib, kartondan shamshir taqib, xuddi generallardek sayr qilishar, qotib-qotib kulishar, baqirib-chaqirishar, chapakvozlik qilishar, hushtak chalishar, tovuq bo‘lib qaqaqlashardi. Qisqasi, bu mamlakatda shunaqangi dahshatli suron ko‘tarilgan ediki, kar bo‘lib qolmaslik uchun albatta quloqqa paxta tiqib olish kerak bo‘lardi.

Bu yerdagi har bir maydonda uncha katta bo‘lmagan tomoshaxonalar qurilgan, ular ertalabdan kechgacha bolalar bilan gavjum edi. Hamma uylarning devorlariga ko‘mir bilan juda alomat ranglar, masalan: «Yashasen qug‘irchola!» («Yashasin qo‘g‘irchoqlar» deyishmoqchi), «Biza maxtapga borishni xolamimiza» («Bizlar maktabga borishni xohlamaymiz!» deyiymoqchi), «Yuqolsin arixmetika!» («Yo‘qolsin arifmetika!» deyishmoqchi), degan shiorlar yozilgan edi.

Pinokkio ham, Pilik ham, Xo‘jayincha bilan kelgan qolgan hamma bolalar ham, shaharga qadam qo‘ygan zahoti bu yerning aholisi bilan apoq-chapoq do‘st bo‘lib ketishdiki, buni o‘zingiz ham, jajji kitobxonlar, ko‘z oldingizga keltirayotgan bo‘lsangiz kerak.

Dunyoda bu bolalardan baxtliroq, xushchaqchaqroq yana kim bor? Mana shunday turli-tuman o‘yin-kulgi, vaqtichog‘liklar bilan kunlar, haftalar ko‘z ochib-yumguncha «g‘uv» etib o‘tib ketaverdi.

– Oh, qanday ajoyib bu hayot! – derdi Pinokkio har gal Pilik bilan tasodifan uchrashib qolgan paytlarida.

– Ana, ko‘rding, men haq bo‘lib chiqdim! – derdi Pilik.

– Sen bo‘lsang, kelishni xohlamagan eding! Shunday quling o‘rgilsin mamlakatga kelish o‘rniga o‘sha Parining oldiga borib, umringni xazon qilib ilm olmoqchi bo‘luvding!.. Bugungi kunda sen befahm kitoblardan, befarosat maktabdan qutulgan ekansan, buning uchun mendan minnatdor bo‘lishing, bergan maslahatlarim, qilgan harakatlarim uchun rahmat deyishing kerak! Tushunyapsanmi? Faqat eng qadrdon do‘stning qo‘lidan keladi bunday yaxshilik!

– Bu gaping to‘g‘ri, Pilik. Men bugun baxtiyor yashayotgan ekanman, faqat sen tufayli shunday bo‘ldi. Bilasanmi, o‘qituvchimiz sen hadingda nima degan edi? U nuqul menga: «Anavi daydi Pilik bilan o‘rtoq bo‘lma! U yomon bola, bu yaxshilikka olib kelmaydi», – der edi.

– Voy, sho‘rlik-e! – deb boshini sarak-sarak qildi Pilik. – O‘zim ham juda yaxshi bilaman: u meni o‘lgudek yomon ko‘rar, men to‘g‘rimda har xil bo‘lmag‘ur gaplarni aytib yurardi. Lekin kek saqlaydigan odam emasman, kechirib yuborganman uni.

– Sen oliyjanob odamsan! – dedi Pinokkio va do‘stini samimiy mehr bilan quchoqlab, peshonasidan o‘pdi.

Mana shunday o‘yin-kulgi, safsata sotish bilan bironta ham kitobning betiga qaramay, maktab degan so‘zni mutlaqo unutib yuborgan bolalar takasaltanglik qilib, rosa besh oy vaqtni o‘tkazishgach, bir kun ertalab Pinokkio uyqudan ko‘zini ochib, kutilmagan ko‘ngilsiz bir voqeaning shohidi bo‘ldiki, bu voqea uning kayfiyatini mutlaqo buzib yubordi.

Pinokkioning boshidan bir juft eshakquloq o‘sib chiqadi, keyin u haqiqiy eshakka aylanib, hangray boshlaydi

Qanday ko‘ngilsiz voqea edi u?

Hozir sizlarga hammasini gapirib beraman, mening aziz jajji kitobxonlarim. Bir kuni ertalab Pinokkio uyqudan

uygʻonganida toʻsatdan boshi qichisha boshladi. Shunda u boshiga qoʻlini olib bordi-yu, birdan qoʻli bir narsaga...

Sizlar nima deb oʻylaysizlar, bolalar? Pinokkioning qoʻli nimaga tekkan edi?

U oʻz quloqlarining toʻrt enlik choʻzilganini sezdi, sezdi-yu, hang-mang boʻlib qoldi.

Oʻzingiz bilasiz, bolalar, Yogʻoch Bolaning qulogʻi tugʻilgandan buyon kichkinagina edi – koʻzoynak taqib tikilib qaralmasa, koʻrinmasdi ham. Mana endi bir kechaning oʻzida oʻsha quloqlari xuddi ikkita supurgidek tikkayib qolsa-ya... Buni payqagan shoʻrlik Pinokkio qanday ahvolga tushganini bir koʻz oldingizga keltirib koʻring, bolalar.

Pinokkio nima boʻlganini oʻz koʻzi bilan koʻrish uchun darrov koʻzgu qidira boshladi. Lekin koʻzgu topolmay tovoqqa suv quydi-da, engashib oʻz aksiga qaradi... Qaradi-yu, suvda shunday bir qiyofani koʻrdiki, bunday musibat hech kimning boshiga tushmasin! U suvda oʻz aksini koʻrdi: boshidan bir juft ajoyib eshak quloq turtib chiqib turardi.

Shundan keyin bechora Pinokkioning qanchalik tashvishga, umidsizlikka tushganini, uyatdan yerga kirib ketgudek boʻlganini oʻzingiz ham tasavvur qilayotgandirsiz, bolalar.

U yigʻlar, dagʻ-dagʻ qaltirab, boshini devorga urar edi. Lekin uning ruhi tushgan sari, quloqlari yana ham uzaya-verdi, sal vaqt oʻtmay quloqlarining uchi hatto tuklar bilan qoplendi.

Uning ayyuhannos solib chinqirganini eshitib, yuqori qavatda yashaydigan yoqimtoygina jajji Sugʻur kirdi. U Yogʻoch Bolaning oldiga yugurib kelib, ahvolini koʻrdi-da, mehribonlik bilan:

– Senga nima boʻldi oʻzi, qoʻshnijon? – deb soʻradi.

– Men kasalman, azizim Sugʻurjon, dardim juda ogʻir... Shunchalik ogʻirki, oʻylasam vahimam keladi. Sen tomir urishiga qarab kasalni aniqlay olasanmi?

– Oz-moz.

– Bo‘lmasam, iltimos, tomirimni ushlab ko‘r, bezgak bo‘lmadimmikin. Sug‘ur oldingi o‘ng panjasi bilan Pinokkioning tomirini ushlab ko‘rdi-da, chuqur xo‘rsinib qo‘yib:

– Qadrdon do‘stim, ming afsuski, senga ko‘ngilsiz gap aytishga majburman, – dedi.

– Ya‘ni?

– Sen eng og‘ir dardga chalinibsan.

– Qanaqa dard ekan?

– Darding eshak bezgagi deyiladi.

– Tushunmadim, – dedi Pinokkio, lekin aslida, juda yaxshi tushunib turgan edi.

– Unday bo‘lsa, yaxshilab tushuntiraman senga, – deb davom etdi Sug‘ur. – Shuni bilib qo‘yginki, sen yana ikki yo uch soatdan keyin Yog‘och Bola qiyofangni yo‘qotasan-u lekin haqiqiy o‘g‘il bola ham bo‘lmaysan...

– Bo‘lmasa kim bo‘laman?

– Ikki yo uch soatdan keyin sen haqiqiy eshakka, aravaga qo‘shiladigan, ustiga karam, sabzi, piyoz ortib bozorga boradigan eshakka aylanasan.

– Voy, buncha sho‘rpeshona bo‘lmasam! Buncha baxtiqaro bo‘lmasam! – dedi Pinokkio umidsizlikka tushib, keyin ikki qo‘li bilan ikkala qulog‘ini changallab, ularni hech ayamay jon-jahdi bilan tortqilay boshladi.

– Sadag‘ang ketay, – deb taskin bermoqchi bo‘ldi unga Sug‘ur, – nachora! Bu taqdir taqozosi. Zero hikmatli kitoblarda yozilishicha, kitoblardan, muallimlaridan yuz o‘girib, erta-yu kech vaqtlarini faqat o‘yinqaroqlik, bekorchilik bilan o‘tkazuvchi hamma yalqov bolalar bir kun emas, bir kun albatta eshakka aylanisharkan.

– Rostdan ham shunaqa bo‘larkanmi? – deb ho‘ngrab yubordi Yog‘och Bola.

– Afsuski, rost. Oh-voh qilganingdan endi foyda yo‘q. Bu haqda oldinroq o‘ylash kerak edi.

– Lekin ayb menda emas! Gapimga ishon. Sug‘urjon, hammasiga Pilik sababchi.

– Pilik deganing kim?

– Maktabdosh o‘rtog‘im. Men uyimga bormoqchi, odobli bola bo‘lib o‘qishni davom ettirmoqchi, «a‘lo» baholar olmoqchi edim... Lekin Pilik g‘alamislik qilib: «Ilm bilan boshingni qotirib nima qilasan? Maktabni boshingga urasanmi? Yaxshisi yur, men bilan Tarallabedod mamlakatiga! U yerda biz sira o‘qimaymiz, ertalabdan kechgacha maza qilib dam olamiz, o‘ynab-kulamiz!» – deb yo‘ldan ozdirdi.

– Nega endi sen o‘sha bevafo, yomon o‘rtog‘ingning gapiga kirding?

– Nega deysanmi?.. Negaki men, Sug‘urjon, aql-farosati... qalbi ham yo‘q Yog‘och Odamman. Oh, agar zig‘irdakina qalbim bo‘lganidami, meni o‘z tuqqan onamdek ardoqlagan, menga juda ko‘p yaxshilik qilgan saxovatli Parini aslo tashlab ketmagan bo‘lardim!.. Unda men hozir Yog‘och Bola emas, hamma qatori haqiqiy o‘g‘il bolaga aylangan bo‘lardim. Endi qo‘limga tushsin o‘sha Pilik, kunini ko‘rsatib qo‘yaman! Boplab po‘stagini qoqmasam, yurgan ekanman!

Shunday deb u eshik tomon otildi. Lekin ostonaga yetganda eshak quloqlari esiga tushib qolib, ko‘chada bunday qiyofada ko‘rinishga uyaldi. Xo‘sh, keyin nima qildi, deng? U kattakon bomaziy qalpoqni boshiga bostirib kiyib oldi. Keyin u Pilikni qidirib ketdi. Ko‘chalarni kezib, maydonlarga borib, kichik-kichik tomoshaxonalarga kirib qidirdi, xullas, hamma yerda bo‘ldi, lekin uni hech yerdan topmadi. O‘tgan-ketganlardan so‘rab-surishtirdi, ammo hech kim bugun Pilikni ko‘rmagan edi.

Shunda Pinokkio to‘g‘ri uning uyiga borib, eshigini taqillatdi.

– Kim u? – deb so‘radi Pilik eshik orqasida turib.

– Menman, – deb javob qildi Yog‘och Bola.

– Bir daqiqa kutib tur, hozir ochaman.

Yarim soatdan keyin eshik ochildi. Pinokkio qay ko‘zi bilan ko‘rsinki, Pilik ham kattakon bomaziy qalpoqni burnining ustigacha bostirib kiyib olgan ekan!

Pinokkioning ko'zi uning qalpog'iga tushdi-yu ko'ngli biroz yengil tortganday bo'ldi. Shu zahoti ko'ngliga: «Do'stimning kasali ham mening kasalimdan emasmikin? U ham menga o'xshab eshak bezgak dardiga muhtalo bo'lgan bo'lsay!» – degan fikr keldi.

Lekin u hech nimani sezmagandek jilmayib so'radi:

– Ishlaring qalay, qadrdon do'stim Pilik?

– Zo'r. O'zimni xuddi suvdagi baliqdek his qilyapman.

– Shu gaping jiddiymi?

– Yolg'on gapirib nima qilaman?

– Kechirasan, og'ayni, nega boshingga qalpoq kiyib, quloqlaringgacha berkitib olding?

– Shifokor buyurdi, nimaga desang, tizzamni qattiq urib olgan edim. O'zing-chi, qadrdonim Yog'och Bola, o'zing nega qalpoqni burninggacha bostirib kiyib olding?

– Mengayam shifokor buyuruvdi, chunki men tovonimni toshga urib olgan edim.

– Bechora Pinokkio!

– Bechora Pilik!

Shu gapdan keyin ikki o'rtoq uzoq vaqt sukut saqlab, bir-birlarini istehzo bilan kuzata boshladilar.

Nihoyat Pinokkio tilyog'lamalik bilan:

– Ayt-chi menga, do'stim Pilikjon, quloq kasaliga hech chalinganmisan? – dedi.

– Menmi? Yo'q!.. Sen-chi?

– Hech qachon! Lekin bugun ertalab bitta qulog'im sal bezovta qila boshladi.

– Menda ham shunday bo'ldi.

– Senda hammi? Qaysi qulog'ing og'riyapti?

– Ikkalovi. Senda-chi?

– Ikkalovi. Bundan chiqdi ikkovimizning dardimiz bir ekan-da?

– Shunaqaga o'xshaydi.

– Menga bir yaxshilik qilsang, oshnam Pilikjon...

– Jonim bilan. Nima istaysan?

– Menga quloqlaringni ko‘rsata olmaysanmi?
– Nimaga ko‘rsatmas ekanman? Lekin oldin sening quloqlaringni ko‘rsam devdim, qadrdomim Pinokkiojon.
– Yo‘q, oldin sen ko‘rsat.
– Yo‘q tasadduq! Oldin sen ko‘rsat, undan keyin men ko‘rsataman.

– Ha, yaxshi, – dedi Yog‘och Bola, – bo‘lmasam do‘stona bitim tuzamiz.

– Eshitaylik-chi o‘sha bitimni.

– Ikkovimiz qalpog‘imizni baravar yechamiz. Rozimisan?

– Roziman.

– Qani, diqqat! – dedi Pinokkio va baland ovozda qichqirdi: – Bir! Ikki! Uch!

U «uch» deyishi bilan ikkala bola boshidan qalpog‘ini yulib olib, shipga otdi.

Shunda birdaniga aql bovar qilmaydigan bir hol yuz berdi. Ya‘ni Pinokkio bilan Pilik kasallari bir xil ekanini bilishgach, xafa bo‘lish, bir-birlaridan uyalish o‘rniga, aksincha, bir-birlariga ko‘z qisa boshlashdi. Bir necha bor sakrashdi, so‘ng biroz vaqt aftlarini burishtirib turishgach, birdaniga qah-qah urib yuborishdi.

Ular ichaklari uzilgudek xaxolab kulishdi. Keyin birdan Pilik jimib, gandraklay boshladi, rangi quv o‘chganicha do‘stiga qichqirdi:

– Pinokkio, yordam qil, yordam!

– Nima bo‘ldi?

– Voy, oyog‘imda tik turolmayapman!

– Men ham turolmayapman! – dedi Pinokkio va gandraklab ketib, yig‘lay boshladi.

Shu gapdan keyin ikkovlari to‘rt oyoqlab uy ichida u yoqdan-bu yoqqa shataloq otib yugura boshlashdi. Xuddi shu payt ularning qo‘llari oyoqqa, yuzlari cho‘zilib, eshakning tumshug‘iga aylandi, badanlari esa, har yer-har yerida qora dog‘lari bo‘lgan och bo‘z rang teriga aylandi. Lekin bu ikki baxtiqora uchun eng mudhish voqea nima bo‘lganini bila-

sizlarmi, bolalar? Bu orqalaridan dum o‘sib chiqqan payt bo‘ldi. Ular qayg‘u va uyatdan o‘zlarini qo‘yarga joy tonolmay, sho‘rpesionaliklaridan zorlanib, ho‘ng-ho‘ng yig‘lay boshladilar. Lekin jim o‘tirsalar yaxshi bo‘lardi! Chunki ular yig‘lash va zorlanish uchun og‘iz ochganlarida, kutilmaganda eshakka o‘xshab hangray boshladilar. Xullas ikkovlari birlariga jo‘r bo‘lishib:

– I-a, i-a, i-a! – deb hangrashdi.

Shu payt eshik taqillab, tashqaridan:

– Ochinglar! Men soyabon aravada sizlarni bu mamlakatga olib kelgan Xo‘jayincha bo‘laman. Hoziroq ochinglar, bo‘lmasa ta‘zirlaringni berib qo‘yaman, – degan ovoz eshitildi.

Pinokkio haqiqiy eshakka aylanib qolganidan so‘ng, uni sotgani bozorga olib boradilar. Eshakni sotib olgan sirk rahbari uni raqs tushishga, gardishdan sakrab o‘tishga o‘rgatadi. Lekin bir kuni kechqurun tomosha paytida Pinokkioning oyog‘i lat yeb, oqsoqlanib qoladi. Uni boshqa bir xaridorga sotib yuboradilar. Lekin bu xaridor Pinokkioning terisidan baraban yasamoqchi bo‘ladi

Ha deganda javob bo‘lavermagach, Xo‘jayincha uni oyog‘i bilan tepib ochdi. U xonaga kirdi va har galgi odati bo‘yicha miyig‘ida kulib, Pinokkio bilan Pilikka:

– Barakalla, bolalar! Hangrashlaring chakki emas, ovozlarini eshitgan zahoti tanidim. Shuning uchun g‘izillab yetib keldim, – dedi.

Ikkala xo‘tik Xo‘jayinchani ko‘rishdi-yu, darrov yuvosh tortib, jim bo‘lib qolishdi. Endi ular dumlarini qisib, boshlarini egib, quloqlarini osiltirib turishardi.

Xo‘jayincha birinchi navbatda ularni silab-siypalay boshladi. Keyin qashlagichni olib, xo‘tiklarni hafsala bilan tozalashga kirishdi.

Nihoyat ikkala xo'tikning terisi xuddi ikkita oynadek yaraqlab ketdi, shunda Xo'jayincha ularni no'xtalab, durust-roq pullash uchun bozorga yetaklab ketdi.

Darrov xaridorlar ham topila qoldi.

Pilikni bir kun oldin eshagi o'lib qolgan bir dehqon sotib oldi, Pinokkio bo'lsa masxarabozlar va dorbozlar trup-pasining direktoriga pullandi. Direktor uni qo'l ostidagi boshqa hayvonlar bilan birga raqs tushishga, gardishdan sakrashga o'rgatmoqchi edi.

Xujayinchaning kasbi-korini endi tushungandirsizlar, qimmatli jajji kitobxonlarim? Yuzi-ko'zi yoqimtoygina bo'lib ko'ringan bu yaramas pakana odam o'zining soyabon arava-sida vaqti-vaqti bilan dunyo kezar va yo'l-yo'lakay, maktab-u kitoblar joniga tekkan yalqov bolalarga xushomad qilib, quruq va'dalar bilan ularning qo'ynini puch yong'oqqa to'ldirib, aldab-suldab, soyabon aravasiga ortardi-da, Tarallabedod mamlakatiga olib kelardi. Bu mamlakatga kelgan bolalar butun vaqtlarini o'yinqaroqlik, sho'xlik, bekorchilik bilan o'tkazishardi. Keyin esa, Xo'jayinchaning gaplariga laqqa ishongan bolapaqirlar erta-yu kech o'yin-kulgi, bekorchilik bilan mashg'ul bo'lib, bora-bora eshak qiyofasiga kirib qolishardi. Oqibat, pakana aravakash xursand bo'lganidan og'zi qulog'iga yetib, sho'rliklarni har xil yar-marka va mol bozorlariga yetaklab borib sotardi. Shu zaylda u bir necha yil ichida juda ko'p pul jamg'arib, millioner bo'lib olgan edi.

Pilikning shundan keyingi holi nima kechganini sizlarga aytolmayman. Lekin Pinokkioning ahvolidan xabarim bor: u sirkka kelgan dastlabki kunlaridanoq juda og'ir, mashaq-qatli hayot kechira boshladi.

Yangi xo'jayin uni otxonaga yetaklab kirib, oxuriga bir quchoq poxol soldi. Lekin Pinokkio poxolni kavshab ko'rib, shu zahoti tuflab tashladi. Shunda xo'jayini bir nimalarni to'ng'illab, oxurga pichan soldi, lekin endigina eshak qiyofasiga kirgan Pinokkioga pichan ham yoqmadi.

– Iye, hali senga pichan ham yoqmaydimi? – dedi xo‘jayin achchig‘lanib. – Xotiring jam bo‘lsin, xo‘tikjon, hali bir esingni kiritib qo‘yayki!

So‘ng xo‘tikning esini kiritib qo‘yish uchun uning oyoqlariga qamchi bilan urdi.

Pinokkio og‘riq alamidan yig‘lab yubordi, so‘ng hangray boshladi:

– I-o, i-o, men poxolni hazm qila olmayman.

– Bo‘lmasa pichan kavsha! – dedi xo‘jayini, chunki u eshaklar tiliga yaxshi tushunar edi.

– I-o, i-o, pichan yesam qornim og‘riydi!

– Iye, balki seni tovuq jigari-yu xo‘roz go‘shti bilan boqishimni kutayotgandirsan? – dedi battar fig‘oni chiqqan xo‘jayin va yana xo‘tikni qamchilay boshladi.

Sho‘rlik xo‘tik ikki marta qamchi yeganidan keyin indamaslikni afzal ko‘rib, shundan keyin «churq» etmay tura-verdi.

Xo‘jayin og‘ilxonani berkitib chiqib ketdi, Pinokkio yolg‘iz qoldi. U ko‘pdan beri tuz ham totmagan edi, shuning uchun u ochlikka chiday olmay, og‘zini katta ochib, hangray boshladi.

Shundan so‘ng, u oxurida hech qanday yegulik topmagach, xo‘jayini tashlab ketgan pichanni hafsala bilan chaynay boshladi? Obdan chaynab tobiga yetkazgach, ko‘zini chirt yumib yutib yubordi.

«Pichan ham chakki emas ekan, – dedi u shunda o‘ziga o‘zi, – lekin agar o‘qishni davom ettirsam bundan yaxshiroq bo‘lardi, hatto judayam yaxshi bo‘lardi!.. Ana unda hozir pichan o‘rniga yangi yopilgan nonni mazali kolbasa bilan huzur qilib yegan bo‘lardim! Oh, oh, oh!..»

U ertasi kuni ertalab uyg‘onib, oxuridan pichan axtara boshladi, lekin bir tutam ham pichan qolmagandi, chunki u kechasi bor pichanning hammasini yeb bo‘lgan edi. Shunda u jodida qirqilgan poxolga og‘zini to‘ldirib chaynay boshladi. U kavshanarkan, bu poxol degani Milanning guruch qurtiga

ham, Neapolning makaroniga ham sira-sira o'xshamas ekan, degan qat'iy qarorga keldi.

– Sabr qilish kerak! – dedi u poxol kavshashda davom etib. – Koshkiydi boshimga tushgan bu baxtsizliklar, hech bo'lmasa, quloqsiz, yalqov bolalar uchun ibrat bo'la olsa! Sabr qilish kerak!.. Sabr-qanoat!..

– Sabr-qanoat! Ol-a! – deb dag'dag'a qildi xuddi shu payt og'ilxonaga kirib kelgan xo'jayin. – Seni, xo'tikjonim, faqat yedirib-ichirish uchun sotib olgan emasman – buni xayolingga ham keltirma aslo! Yo'q, men seni rosa ishlatib, jaraq-jaraq pul topgani sotib olganman. Qani, men bilan sirkka yur-chi. Senga gardish ichidan sakrab o'tishni, keyin qog'oz bochkalarni teshishni, orqa oyoqlaringda turib vals, polkaga raqs tushishni o'rgataman.

Bechora Pinokkio xohlasa-xohlamasa shu murakkab narsalarning hammasini o'rganishga majbur edi. Shu tariqa u uch oy mobaynida behisob qamchi yeb, saboq oldi.

Nihoyat bir kun kelib, xo'jayin nihoyatda ajoyib tomosha ko'rsatishi haqida elga ovoza qildi. Shaharning hamma gavjum yerlariga rang-barang afishalar yopishtirildi. Afishalarga bunday so'zlar yozilgan edi:

TANTANAVOR KATTA TOMOSHALAR!

Bugun kechqurun siz ajoyib va g'aroyib sakrashlarni, shuningdek, barcha artistlar hamda truppamiz otlari tomonidan ijro etiladigan har turli antiqa nomerlarni tomosha qilaszlar.

Bulardan tashqari muhtaram jamoa e'tiboriga «Raqs yulduzi» deb nom qozongan mashhur

XO'TIK PINOKKIO tavsiya etiladi.

Turgan gapki, shu kuni kechqurun tomosha boshlanmasdan bir soat oldinoq sirk tomoshabinlarga liq to'lgan edi. Na parterdan, na lojadan, hatto qo'shimcha qo'yilgan stuldan oltinga ham joy olib bo'lmasdi.

Sirk pillapoyalari mashhur Pinokkioning raqs tushishini ko'rish ishtiyoqida kelgan katta-kichik o'g'il va qiz bolalarga to'lib ketgandi.

Tomoshaning birinchi bo'limi tugagach, maydon o'rtasiga sirk rahbari chiqdi. U egniga qora frak, oq sirma shim, oyog'iga qo'nji tizzasidan ham baland jun etik kiygan edi. U ikki bukilib ta'zim qilgach, quyidagi tuturuqsiz nutqni tantanavor ohangda viqor bilan so'zladi:

– Muhtaram jamoa, xonimlar va janoblar! Men kim, quyida imzo chekuvchi, yo'l-yo'lakay o'tib ketaturib sizlarning muhtasham poytaxtingizda va sizkim, donishmand aziz tomoshabinlarga, Yevropadagi eng yirik qasrlarning birida, jamiki imperator a'lo hazratlari huzurida raqs tushish sharafiga muyassar bo'lgan mashhur xo'tikni zo'r mamnuniyat bilan tavsiya etish sharafiga erishganimdan xursandman. Bizlardan muruvvatingizni darig' tutmassiz va sizlarning ilhombaxsh ishtirokingizni mudom his etamiz, degan umiddaman!

Bu betayin nutq gurra ko'tarilgan kulgi va qarsaklar bilan qarshi olindi. Ammo xo'tik Pinokkio davraga chiqqanida qarsaklar yana avjga chiqib, gulduros qarsakka aylandi. Xo'tik juda bejirim yasatilgan edi, tumshug'iga loklangan charmdan yangi nuxta kiydirilgan, tuyoqlaridagi taqalari ham, abzalining to'dalari ham misdan edi. Uning quloqlari ostiga bir juft kameliya guli taqilgan, yollari shoyi lentalar bilan qo'shib mayda o'rilgan, qorniga oq-sariq yaltiroq sharf bog'langan, dumi esa, qirmizi va zangori rang duxoba lenta bilan kapalak nusxa qilib eshilgan edi. Xullas, bu xo'tikni bir ko'rishdayoq yaxshi ko'rib qolish turgan gap edi.

Sirk rahbari uni tomoshabinlarga tanishtirgach, yana qisqacha nutq so'zladi:

– Muhtaram tinglovchilarim! Hozir men sizlarga yaqin-yaqinlarda jazirama oftobdan qovjirab yotgan tropik vodiylarda beg'am, betashvish sakrab yurgan mazkur sutemizuvchi hayvonni o'zinga itoat etdirish uchun ne-ne qiyinchi-

liklarni boshimdan kechirganim haqida gapirib o'tirmoqchi emasman. Uning ko'zlaridagi yovvoyilik alomatlariga e'tibor bering-a! Bu maxluqni madaniyatli to'rt oyoqli hayvon qiyofasiga keltirish uchun qo'llangan barcha vositalar naf bermagani sababli kamina ko'pincha u bilan sinalgan tilda, ya'ni qamchi tilida gaplashishimga to'g'ri keldi. Biroq unga qancha mehribonlik qilmay, u menga mehr qo'yish o'rniga kun sayin ko'proq mendan nafratlana boshladi. Shunga qaramay men Gallesning ilmiy usuli bo'yicha uning kallasida shunday bir ko'z ilg'amas gajakchani topdimki, uni hattoki Parijdagi tibbiyot fakulteti ham raqs san'atida eng yuksak mahoratdan dalolat beruvchi belgi deb e'tirof etdi. So'ngra men bu kashfiyotimdan foydalanib, uni raqs tushishga, shuningdek, gardish va qog'oz bochka ichidan sakrab o'tishga o'rgatdim. Sizlar oldin ajablaninglar! Keyin fikr yuritinglar! Lekin hozir tomoshani boshlashimdan oldin, sinyorlar, ijozatingiz bilan sizlarni ertaga kechqurun bo'ladigan tomoshalarimizga taklif etmoqchiman. Bordi-yu yomg'ir yog'ib, ob-havoga ta'sir ko'rsatgudek bo'lsa, tomosha kechqurundan ko'chirilib, tushdan keyingi soat o'n birda boshlanadi.

Shundan keyin direktor yana ikki bukilib ta'zim qildi-da, Pinokkioga o'girilib:

– Olg'a, Pinokkio! Siz o'z san'atingizni zo'r mahorat bilan namoyish qilishingizdan oldin bu yerga kelgan muxtar jamoa – xonimlar-u janoblar-u bolalar bilan salomlashing! – dedi.

Pinokkio itoatkorlik bilan oldingi oyoqlarini bukib, tiz cho'kdi va to sirk rahbari qamchi sharaqlatib buyruq bermaguncha shu alfozda bosh egib turaverdi.

– Qadamlab yuring!

Xo'tik to'rt oyog'iga turib, sirk maydoni atrofida yura boshladi.

Yana bir daqiqadan so'ng rahbar buyurdi:

– Yo'rtib yuguring!

Shundan so‘ng Pinokkio itoatkorlik bilan yo‘rtib chopa boshladi.

– Sakrab choping!

Pinokkio sakrab-sakrab chopa boshladi.

– Yelib yuguring!

Endi Pinokkio xuddi shamoldek yelib chopa ketdi. Shu payt sirk rahbari birdan qo‘lini ko‘tarib, to‘pponchadan havoga o‘q uzdi.

Xo‘tik o‘q ovozi eshitgan hamonoq go‘yo yaralanganday, yerga o‘likdek cho‘zilib yotib oldi.

So‘ng u gulduros qarsaklar ostida yana o‘rnidan turdi va turgan gapki o‘yining atrofdagi tomoshabinlarga qanday ta‘sir ko‘rsatganini bilish uchun boshini ko‘targan edi... Lojalardan birida o‘tirgan chiroyli bir xonimga ko‘zi tushdi. U xonimning bo‘ynida qalin tilla zanjir bo‘lib, zanjirga medalyon osilgan edi. Medalyonda esa Yog‘och Bolaning portreti bor edi.

«Iye, mening portretim-ku!.. Bu sinyora – Pari!» – dedi o‘ziga o‘zi Pinokkio. U bir qarashdayoq Parini tanigan edi. Shunda u sevinganidan terisiga sig‘may uni:

– O mening Parim, o mening Parim! – deb chaqirmoqchi bo‘ldi.

Lekin bunday yoqimli so‘zlarni aytish o‘rniga beixtiyor baland ovozda cho‘zib-cho‘zib hangrab yubordiki, buni eshitgan tomoshabinlar, ayniqsa, bolalar, ichaklari uzilgudek qotib-qotib kulishdi.

Sirk rahbari qamchi dastasi bilan Pinokkioning tumshug‘iga tushirdi, bu bilan u shuncha xalq oldida hangrash odobdan emasligini tushuntirmoqchi bo‘lgan edi. Bechora xo‘tik tilini chiqarib, salkam besh daqiqa tumshug‘ini yalab turdi. Ehtimol shu yo‘l bilan u og‘riqni qoldirmoqchi bo‘lgandir.

Keyin u ikkinchi marta boshini ko‘tarib, yana o‘sha lojaga ko‘z tashladi-yu hang-mang bo‘lib qoldi: Pari g‘oyib bo‘lgan edi. U dunyoda eng baxtsiz bola ekanligidan zorlanib,

achchiq-achchiq yig'lay boshladi, ko'zlari g'ilt-g'ilt yoshga to'ldi. Lekin buni hech kim payqamadi, sirk rahbari-ku mutlaqo sezmedi. U qamchisini sharaqlatib qichqirdi:

– Qani, Pinokkio, bo'la qoling! Endi siz sinyor tomoshabinlarga gardish ichidan qanday chiroyli sakrashingizni namoyish qilasiz.

Pinokkio ikki, uch marta unab ko'rdi. Lekin har gal gardish oldiga yugurib kelganida birdan to'xtab, uning ichidan sakrab o'tish o'rniga tagidan yugurib o'taverdi.

Nihoyat u gardish ichidan sakradi ham, ammo baxtga qarshi keyingi oyoqlari gardishing chetiga ilinib, sho'rlik bir qop bug'doydek yerga «gurs» etib yiqildi.

U o'rnidan turganida oyog'i lat yeganini payqadi, so'ng o'z oxuri oldiga atak-chechak qilib zo'rg'a yetib oldi.

– Pinokkio chiqsin! Bizga xo'tikni ko'rsatinglar! Xo'tikni olib chiqinglar! – deb qichqirishardi pastki qatorda o'tirgan bolalar, chunki bu jajji jonivorga judayam rahmlari kelgan edi. Lekin o'sha kuni kechqurun ular xo'tikni boshqa ko'rishmadi.

Ertasi kuni ertalab mol doktori kelib xo'tikni ko'rdi-da, bu jonivor umrbod cho'loq bo'lib qoladi, deb xulosa chiqardi. Shunda sirk rahbari otboqarga:

– Cho'loq eshakni boshimga uramanmi? Ovqatning zavoli, xolos. Bozorga olib borib sotib kel, – dedi.

Bozorda darrov xaridor ham topila qoldi.

– Cho'loq eshagingga qancha so'raysan? – dedi u otboqarga.

– Yigirma lira.

– Bir lira beraman. Ochig'i, mening eshaklik ishim yo'q. Menga uning terisi kerak. Terisi pishiq chiroyli ekan, men undan qishloq orkestri uchun baraban yasamoqchiman.

O'zining baraban bo'lishi daragini eshitgan Pinokkioning ne ahvolga tushganini bir tasavvur qilib ko'ring-a! Axiri savdolasha-savdolasha xaridor xo'tikni bir liraga oldi-da, uni to'g'ri dengiz bo'yiga yetaklab ketdi. U yerda sho'rlik

jonivorning bo‘yniga xarsangtosh osdi, oyog‘iga arqon bog‘lab, arqonning ikkinchi uchini qo‘liga mahkam o‘radi-da, birdan xo‘tikni suvga itarib yubordi.

Bo‘yniga xarsangtosh bog‘langan Pinokkio shu zahoti dengiz ostiga cho‘kib ketdi. Xaridor esa, arqonning ikkinchi uchini mahkam ushlagancha bir tosh ustiga o‘tirdi-da, xo‘tikning suv ostida nafasi qaytib o‘lishini kuta boshladi. Xo‘tik o‘lgach uni tortib olib, terisini shilishi kerak edi.

Dengizda Pinokkioni baliqlar yeb ketadi, oqibatda u yana avvalgidek Yog‘och Bolaga aylanib qoladi.

Lekin xaridordan jon saqlab, suvda suzib ketayotganida uni dahshatli Akula yutib yuboradi.

Xo‘tikning suvga cho‘ktirilganiga salkam ellik daqiqa bo‘lganida, uni sotib olgan odam o‘ziga o‘zi:

– Sho‘rlik cho‘loq xo‘tigimning joni uzilib bo‘lgan bo‘lsa kerak endi. Demak uni suvdan tortib, terisidan chiroyli baraban yasashga kirishsam ham bo‘ladi, – dedi.

Shundan keyin u arqonni torta boshladi. U tortaverdi, tortaverdi, tortaverdi, tortaverdi, axiri suv betiga... nima qalqib chiqdi deng. Suv betida o‘lik xo‘tik emas, tirik Yog‘och Bola paydo bo‘ldi, u xuddi ilonbaliqdek to‘lg‘anar, bilanlardi.

Sho‘ring qurg‘ur xaridor Yog‘och Bolani ko‘rdi-yu tush ko‘ryapman, shekilli, deb o‘yladi, keyin og‘zi lang ochilib, ko‘zlari qinidan chiqib ketgudek baqrayib qoldi.

Birozdan so‘ng sal o‘ziga keldi va hiqillab yig‘lagancha duduqlanib:

– Men dengizga itarib yuborgan xo‘tik qani? – dedi.

– O‘sha xo‘tik – menman, – kulib javob qildi Yog‘och Bola.

– Sen-a?

– Ha, men!

– Voy, muttahaam-e! Hali meni mayna qilmoqchimisan, a?
– Nega endi sizni mayna qilarkanman? Sirayam-de, otaxon. Jiddiy gapiryapman.

– Axir qanday qilib, hozirgina xo'tik bo'lgan maxluq suvga tushgandan keyin bir zumning ichida Yog'och Bolaga aylanib qolishi mumkin?

– Chamasi dengiz suvining ta'siri bo'lsa kerak. Dengiz hazilni yaxshi ko'radi.

– Evi bilan, hoy Yog'och Bola, evi bilan!.. Agar mening pulimga vaqtichog'lik qilishni ko'zlagan bo'lsang, yanglishasan. Sen jahlimni chiqarma, jahlim chiqsa, kuningni ko'rsatib qo'yaman!

– Menga qarang, otaxon, yaxshisi, keling, sizga o'z boshimdan kechirganlarimni aytib beray. Oyog'imni yechib qo'ying, keyin so'zlab beraman hammasini.

Tentak xaridorning sinchkovligi qo'zib, arqonni yechdi, Pinokkio o'zini qushday erkin his qilib hikoyasini boshladi:

– Qisqasi, gap shundaki, ilgari men xuddi hozirgidek Yog'och Bola bo'lgan edim. Men bu yorug' dunyodagi ko'pchilik bolalarga o'xshagan haqiqiy bola bo'lishni juda-juda xohlardim. Lekin o'qishni xohlamaganim sababli yomon bolalarning ta'siriga berilib, uydan qochib ketgan edim... Natijada, kunlarning birida uyqudan ko'zimni ochib qaragam, uzun quloq... dumi uzun... eshakka aylanib qolibman. Voy, uyalganimdan o'zimni qo'yarga joy topa olmadim, men sizga aytsam! Meni eshak bozoriga yetaklab borib, bir sirk rahbariga pullashdi. Qarangki, uning miyasiga meni raqqos, dorboz qilish kelipti. Lekin bir kuni kechqurun tomosha paytida men yiqilib, oyog'im oqsab qoldi. Shunda sirk rahbari oqsoq eshakdan qanday foydalanishni bilmay, bozorga olib borib sotishni buyurdi. Siz meni sotib oldingiz.

– Bozorga borganimga pushaymonman! Seni bir liraga sotib olgan edim. Xo'sh, endi kim qaytarib beradi menga o'sha halol mehnat bilan topgan pulimni?

– O‘zi meni nega sotib olgandingiz? Terimdan baraban yasamoqchimingiz?

– Afsuski, shunday. Endi qayoqdan olaman boshqa eshak terisini?

– Hech tashvish tortmang, otaxon. Bu dunyoda nima ko‘p – eshak ko‘p.

– Xo‘sh, surbet bola, hikoyang tugadimi?

– Yo‘q, – deb javob qildi Yog‘och Bola. – Yana bir necha og‘iz gapim qoldi. Siz meni sotib olganingizdan so‘ng bu yerga yetaklab keldingiz. G‘oyat zo‘r insonparvarlik ko‘rsatib, bo‘yninga og‘ir tosh bog‘ladingiz-da, dengizga itarib yuboridingiz. Bunday oliyjanobligingiz bilan siz ko‘p izzat-hurmatga loyiqsiz. Men sizdan bu yaxshiligingiz uchun umrbod minnatdor bo‘lib yuraman. Lekin qimmatli otaxon, bu gal siz Parini hisobga olmagan edingiz.

– Yana qanaqa Pari?

– Mening onam. O‘z bolalarini jonidan ortiq yaxshi ko‘ruvchi, ulardan hamisha ko‘z-quloq bo‘lib turuvchi, hat-toki ahmoqlik, odobsizlik qilgan bolalari ustida parvona bo‘luvchi hamma onalarga o‘xshagan mehribon onam. Ana shu saxovatli Pari suvga cho‘kayotganimni ko‘rib, oldinga bir gala baliqlarni yuboripti, ular meni o‘lik deb hisoblab, xomtalash qilib yeya boshlashdi! Baliqlar terimni shilib, ochopatlik bilan chaynamay yuta boshlashdi! Men baliqlarning bunchalik ochko‘z bo‘lishini bilmagan ekanman... Ular mening aftimni, bo‘ynimni kemirishdi, yolimni, oyog‘inning, gardanimning terisini hash-pash deguncha yeb yuborishdi... bitta jimitdek rahmdil baliq bor ekan deng, u dumimni yeb tashladi.

– Bugundan e‘tiboran, – dedi xaridor jirkanib, – men, xudo xohlasa, hech qachon baliq go‘shiti yemayman! Axir bironta laqqa yo zog‘ora balig‘ining qornidan eshakning dumi chiqsa, rosa ko‘ngling aynisa kerak!

– Fikringizga to‘la-to‘kis qo‘shilishaman, – deb kulib yubordi Yog‘och Bola. – Xullas, baliqlar mening hammayo-

g'imni o'rab olgan eshak terisini yeb bo'lishgach, turgan gapki, suyakka... yoki aniqroq qilib gapiradigan bo'lsak, yog'ochga tish botirishdi, chunki, o'zingiz ko'rib turibsiz, men eng asl, eng pishiq yog'ochdan yasalganman. Lekin ochopat baliqlar yog'ochga tishlari o'tmasligini tushunishdi-yu, badhazm ovqatdan, ya'ni mendan ko'ngillari qolib, hatto rahmat ham demasdan, «zuv» etib har tomonga suzib ketishdi. Mana, arqoningizga bog'langan eshak o'rniga suvdan meni – Yog'och Bolani tortib chiqarganingizning sababini sizga tushuntirib berdim.

– Bu uydirmalaring men uchun bir pul! – deb baqirdi jahli chiqqan xaridor. – Men sen uchun bir lira haq to'lab qo'yganman, shu haqimni qaytarib olmasam, yurgan ekanman. Seni nima qilishimni aytaymi? Seni yana bozorga olib boraman-da, o'tin sifatida sotib yuboraman.

– To'g'ri qilasiz, soting meni. Aslo qarshi emasman bunga, – dedi Pinokkio.

Shunday deb turib, g'izillab borib, dengizga sakradi. U chaqqon-chaqqon quloch otib, sohildan uzoqroq suzib ketarkan, omadi yurmagan xaridorga ovozining boricha qichqirdi:

– Yaxshi qoling, otaxon! Baraban yasashingiz uchun teri kerak bo'lgan paytlarda meni eslab turing!

Shunday deb u yana nariga suzib ketaverdi. Bir daqiqadan so'ng yana orqasiga o'girilib, yanayam balandroq qichqirdi:

– Yaxshi qoling, otaxon! Olov yoqish uchun birozgina quruq o'tinga muhtoj bo'lgan paytlarda meni eslab turing!

U hash-pash deguncha sohildan judayam uzoqlab ketgan edi. Endi u suv sathida xuddi kichkina nuqtadek bo'lib ko'rinarkan, dam to'lqinlar orasida g'oyib bo'lib, dam delfinga o'xshab yana suv betiga qalqib chiqardi.

Pinokkio bu ochiq dengizda tavakkal qilib boshi oqqan tomonga suzib borarkan, to'satdan bir oq marmar qoyani ko'rib qoldi. Qoya cho'qqisida jajjigina, yoqimtoygina bir uloqcha turar va muloyim ovoz bilan ma'rab, bu yoqqa suzib kel, demoqchi bo'lganday Pinokkioga ishora qilardi.

Qizig'i shunda ediki, uloqchanning terisi hamma echkilar-nikiga o'xshagan oq ham, qora ham, hatto olachipor ham emas, balki zangori rangda – zangori bo'lganda ham, xuddi Go'zal Qizchanning sochlariga o'xshagan yaltiroq, moviy-zangori rangda edi. Buni ko'rgan Pinokkioning yuragi qanday gursillab ura boshlaganini tasavvur qilayotgandirsiz! U butun kuchini ishga solib, oq qoya tomon jadal suzib ketdi. Oradagi masofaning yarmiga borganida, suv ostidan kutilmaganda dahshatli bir dengiz maxluqining boshi ko'tarildi. Maxluq Pinokkio tomon suzib kela boshladi. Uning lang ochilgan og'zi xuddi kattakon o'pqonga o'xshardi. Dengiz maxluqining tishlari uch qator bo'lib, judayam dahshatli edi, bu tishlarning hatto surati ham odamning yuragini yorishi mumkin edi.

Bilasizlarmi, bolalar, bu qanday maxluq edi?

By dengiz maxluqi, bizning hikoyamizda avval bir necha marta tilga olingan o'sha bahaybat Akula edi: u shu qadar yepto'ymas maxluq ediki, dengizdagi hamma jonivorlarni qiyratardi, o'zining ana shu yepto'ymas ochopatliligi uchun, baliqlar ham, baliqchilar ham uni «olabuji» deb yuritishardi.

Turgan gapki Pinokkio bu maxluqni ko'rib, judayam qo'rqib ketdi. U chap berib, qochib qolmoqchi bo'ldi va qarama-qarshi tomonga suza boshladi. Lekin Akulaning kattakon ochilgan og'zi nuqul Pinokkioning yo'lini to'sib chiqar edi.

– Tezroq suz, Pinokkio, kuching boricha tezroq! – deb ma'rardi chiroyli Uloqcha.

Pinokkio ham qo'llari, oyoqlari, ko'ksini ishlatib, astoydil harakat qilardi.

– Tezroq bo'l, Pinokkio! Maxluq senga yaqinlashib qoldi!

Shunda Pinokkio butun kuchini ishga solib, ikki baravar tezroq suzib ketdi.

– Ehtiyot bo'l, Pinokkio!.. Hozir tutib oladi seni!.. Ana u!.. Tezroq, tezroq suz! Bo'lmasa, o'lding!

Endi Pinokkio suv betida suzmas, balki o'qday uchib borardi. Mana, u axiri qoyaga yetib ham oldi, ana, Uloqcha

engashib, Pinokkioni suvdan tortib olmoqchi bo‘lib, unga tuyuqchasini uzatdi...

Lekin kech bo‘lgan edi! Yaramas Maxluq Yog‘och Bolaga yetib oldi. Odam tovuq tuxumini teshib, uni qanday so‘rsa, maxluq ham dengiz suvini shunday ichiga tortdi va suv bilan birga bechora Yog‘och Bolani ham yutib yubordi. Akula suvni shunaqa ochopatlik bilan shimirdiki, Pinokkio Akulaning to‘g‘ri oshqozoniga dumalab tusharkan, og‘ziga suv kirib, u yerda chorak soat behush yotdi.

Nihoyat hushiga kelib, ko‘zini ochdi, lekin o‘zining qayerda yotganini darhol anglay olmadi. Tevarak-atrofi zimziyo qorong‘u bo‘lganidan u o‘zini xuddi bir bochka siyohda sho‘ng‘igandek his qildi. Pinokkio quloq soldi, lekin atrofda «tiq» etgan tovush eshitilmadi. Faqat o‘qtin-o‘qtin yuziga kuchli shamol kelib urilardi. Avvaliga u shamolning qayerdan esayotganini tushunmadi, lekin keyin bilsa, bu shamol dengiz maxluqining o‘pkasidan otilib chiqayotgan ekan. Gap shundaki, Akula astma¹ bo‘lib qolgan edi, shuning uchun nafas olganida ichida xuddi shimol shamoliga o‘xshagan bo‘ron ko‘tarilardi.

Pinokkio avvaliga o‘zini dadil tutishga urindi. Lekin dengiz maxluqining qorniga tushib qolganini aniq bilganidan keyin ho‘ng-ho‘ng yig‘lab:

– Yordam beringlar! Yordam beringlar! O, sho‘rim quridi! Nahotki menga yordam beradigan bironta jonzot topilmasa bu yerda! – deb yordamga chaqira boshladi.

– Kim ham senga yordam bera olardi, o sho‘rlik bola? – qorong‘ulikdan xuddi sozi buzilgan gitaraga o‘xshab do‘rillagan, bo‘g‘iq ovoz eshitildi.

– Kim gapiryapti? – deb so‘radi Pinokkio, qo‘rqib ketganidan uning a‘zoyi badanini sovuq ter bosgan edi.

– Bu men, sho‘rpehona Tunetsman². Akula meni ham sen bilan qo‘shib yutib yubordi. O‘zing qanaqa baliqsan?

¹ *Astma* – nafas qisish kasali.

² *Tunets* – okun balig‘i oilasidan bo‘lgan yirik yirtqich baliq.

– Men hech qanaqa baliq-maliq emasman. Men Yog‘och Bola bo‘laman.

– Baliq bo‘lmasang nima qilib o‘zingni dengiz maxluqiga yutdirib o‘tiribsan? Men sira ham yutdirganim yo‘q. Uning o‘zi yutib yubordi meni! Endi nima qilamiz bu qorong‘ulikda?

– Qachon Akula bizni hazm qilarkin, deb kutib o‘tiraveramiz.

– Lekin men hazm bo‘lishni hech ham xohlamayman! – deb chinqirdi Pinokkio va yana yig‘lashga tushdi.

– Men ham hazm bo‘lishni xohlamayman, – dedi Tunets, – lekin men faylasufman, shuning uchun o‘zimga o‘zim: «Tunets bo‘lib tug‘ilgan ekansan, umringni tovada qovurilib emas, suvda tugalla», deb taskin beraman.

– Safsata! – dedi Pinokkio.

– Bu mening shaxsiy mulohazam, – deb e‘tiroz bildirdi Tunets, – siyosatdon tunetslarning ta‘kidlashicha, shaxsiy mulohazani qadrlash kerak.

– Nima bo‘lganda ham men bu yerdan ketishni... qochib qutilishni istayman...

– Mayli, agar qo‘lingdan kelsa qochib qol.

– Bizni yutgan bu Akula kattami? – deb so‘radi Yog‘och Bola.

– Gavdasining uzunligi, dumini hisoblamaganda, bir kilometr keladi – buyog‘ini o‘zing tasavvur qilaver.

Ular qorong‘uda suhbatlashayotgan paytda birdan Pinokkioning ko‘ziga uzoqda qandaydir chiroq g‘ira-shira miltillagandek bo‘ldi.

– Huv anavi yoqda, uzoqda miltillayotgan narsa nima bo‘ldi ekan? – dedi Pinokkio ajablanib.

– U ham bizga o‘xshab hazm bo‘lishini kutib o‘tirgan bir sho‘rpushona bo‘lsa kerak.

– Men uning oldiga boraman. Ehtimol u keksa baliqdir, balki u bu yerdan qanday chiqib ketish yo‘lini ko‘rsatar menga.

– Shu gapingning rost bo‘lib chiqishini chin dildan istardim, o, azizim Yog‘och Bola.

- Xayr, Tunets amaki!
- Xayr, Yog‘och Bola. Senga omad tilayman! Yana diydor ko‘risharmikinmiz?
- Kim biladi?.. Yaxshisi, bu haqda o‘ylamaslik kerak.

Bu bobni o‘qisangiz, Pinokkio Akulaning ichida kimni uchratganini bilib olasiz

Pinokkio mehribon do‘sti Tunets bilan shu tarzda xayrlashib, qorong‘uda gandraklab yurib ketdi. U uzoqda miltillab ko‘rinayotgan xiragina shu‘la tomon Akulaning zim-ziyo ichida bitta-bitta qadam bosib ketib borardi.

U yaqinroq borgan sari miltillab turgan shu‘la ham aniqroq ko‘zga tashlana boshladi. Nihoyat, u uzoq yo‘l bosib, axiri ko‘zlagan yeriga yetdi.

U yerda nima ko‘rdi deng? O‘ylaganinglar bilan hech ham topa olmaysizlar! U bir stolchani, stolcha ustida yonib turgan shamni ko‘rdi. Sham yashil rang shisha og‘ziga o‘rnatilgan edi. Stol yonida soqol-mo‘ylovi qordek yo kuvda olingan qaymoqdek oppoq bir chol tirik baliqchalarni kavshab o‘tirardi. Baliqchalar shunday sho‘x, shunday tiyrak edilarki, cholning og‘zidan «g‘ilt-g‘ilt» etib chiqib ketishardi.

Bu manzarani ko‘rgan Pinokkioning quvonchi ichiga sig‘may, ko‘ngli kunday yorishib ketdi. Uning ham kulgisi, ham yig‘lagisi, ham to‘xtovsiz gapirgisi keldi. Lekin shunga qaramay, u faqat bir nechta uzuq-yuluq, poyintar-soyintar so‘zni zo‘rg‘a duduqlanib ayta oldi, xolos.

Ammo saldan keyin, sevinchdan boshi osmonga yetgan bu bola, nihoyat, qiyqirib yuborib, yugurib borib cholning bo‘ynidan mahkam quchoqlab olarkan, chiyillab:

– Voy, aziz dadajonim! Axiri sizni qidirib topdim-a! Endi men sizni sira-sira yolg‘iz tashlab ketmayman! – dedi.

– Demak, yanglishmabman! – dedi chol qo‘llarini uqalarkan. Demak, sen chindanam mening erkam Pinokkiosan?

– Ha, ha, bu menman, Pinokkioning o‘zginasiman! Siz mening hamma sho‘xliklarimni kechirgansiz-a, to‘g‘rimi? Voy, mening dadajonim e, biram yaxshisizki!.. Men bo‘lsam aksincha, yomonman... Oh, dadajon, boshimga ne-ne baxtsiliklar, ne-ne kulfatlar tushganini bilsangiz edi. Sizga aytsam, bechora dadajonim, meni maktabga borib o‘qisin, deb kamzulingizni sotib, alifbe olib kelgan kuningiz maktabni unutib, qo‘g‘irchoq teatriga mahliyo bo‘lgandim. Teatr xo‘jayini qo‘zichoq go‘shini kabob qilish uchun o‘tin topolmay, meni o‘choqqa qalamoqchi bo‘ldi-yu lekin keyin rahmi kelib, otangga olib borib ber, deb menga besh oltin tanga berdi, ammo ko‘chada Tulki bilan Mushukka duch keldim. Ular meni Qizil Qisqichbaqa mehmonxonasiga boshlab borishib, ochopat bo‘rilarday rosa ovqat yeyishdi, shunda men, yarim kechada bir o‘zim sho‘ppayib ketayotganimda qaroqchilarga ro‘para kelib, ura qocha boshladim, ular orqamdan quvaverishdi, oldinda qochaverdim, ular quvaverishdi, qochaverdim, ular nuqul quvaverishdi, nuqul shataloq otib qochaverdim, axiri yetib olib meni Katta Eman daraxtining shoxiga osib qo‘yishdi. Shu desangiz, zangori sochli Chiroyli Qizcha meni dordan tushirib, karetda o‘z uyiga olib ketib, shifokorlarga ko‘rsatgan edi, ular bir qarashdayoq: «Agar u o‘lmagan bo‘lsa, demak hali tirik», deyishdi. Shunda men tilimni tiya olmay, yolg‘on gapirib qo‘ygan edim, birdan burnim cho‘zila boshladi-yu eshikdan chiqqa olmadim. Shuning uchun keyin yana Tulki bilan Mushukning gapiga kirib, to‘rt oltin tangamni yerga ko‘mdim, nega to‘rt tanga, desangiz, bir tangani mehmonxonada sarflagan edim, shuning uchun To‘ti meni mazax qilib kula boshladi. Oqibat, ikki ming tanga u yoqda tursin, hech vaqo topa olmadim. Shunda pulimni o‘g‘irlab ketishgani haqida sudyaga arz qilsam, u o‘g‘rilarni xursand qilish uchun shu zahoti meni qamatib qo‘ydi, qamoqdan chiqib bir uzumzorga borib qoldim-u, hil-hil pishgan chiroyli uzum boshlariga mahliyo bo‘lib qopqonga tushib qoldim. Natijada bog‘bon haqli ravishda bo‘ynimga it tasmasini bog‘lab, tovuqxonasiga

qo‘riqchi qilib qo‘ydi. Lekin keyin u gunohim yo‘qligini tushunib, yana ozod qilib yuborgan edi, dumi tutab turgan bir ilon qotib-qotib kulganidan ko‘kragidagi bir tomiri cho‘rt uzilib o‘lib qoldi. Shunda men yana Chiroyli Qizning uyiga yo‘l oldim, bilsam, u o‘lib qolipti, yig‘lab o‘tirganimni ko‘rgan Kaptar: «Otang seni qidirib topish uchun o‘ziga kichkina bir qayiq yasayotgan edi», dedi. Unga: «Koshkiydi, mening ham senga o‘xshab qanotim bo‘lsa!» – degan edim, u mendan: «Otangni ko‘rishni xohlarmiding?» – deb so‘radi. Men unga: «Judayam xohlardim-u lekin ilojim yo‘q-da», – degan edim, u shu zahoti: «Men seni olib boraman», dedi. «Qanday qilib?» deb so‘ragan edim, u: «Yelkamga minib ol», dedi. Keyin biz kechasi bilan uchdik-da, ertalab dengizga tikilib turgan baliqchilar: «Huv anovi yoqda kichkina qayiqda suzib ketgan odam cho‘kyapti», deyishgandi, uzoqdan bo‘lsayam sizni darrov tanidim, chunki o‘sha odam siz ekanligingiz darrov ko‘nglinga keldi. Keyin sohilga qayting, demoqchi bo‘lib nuqul sizga qo‘l siltayverdim.

– Men ham seni tanigan edim, – dedi Jeppetto», – judayam orqaga, sohilga qaytgim keluvdi. Lekin qanday qilib qaytardim? Dengiz to‘lqinlanayotgan edi, shunda bitta katta to‘lqin yopirilib kelib qayiqchamni to‘nkarib yubordi. Ayni shu payt, sal nariroqda suzib yurgan dahshatli Akula meni payqab qoldi. U men tomonga otildi-yu tilini chiqarib, xuddi bir doriday yutib yubordi.

– By yerda qamalib o‘tirganingizga ko‘p bo‘ldimi? – deb so‘radi Pinokkio.

– O‘sha kundan beri. Yaqinda ikki yil bo‘ladi. Bu ikki yil, tasaddug‘ing ketay, Pinokkio, menga xuddi ikki asrdek bo‘lib tuyuldi.

– Qanday kun kechirdingiz bu yerda? Shamni qayerdan oldingiz? Gugurtni kim berdi sizga?

– Hammasini aytib beraman. Buni qaraki, o‘sha kuni to‘lqin mening qayiqchamdan boshqa yana bir savdo kemasini ham halokatga uchratgan ekan. Hamma matroslar qutilib

qolipti-yu, lekin kema suv ostiga cho‘kibdi, o‘sha kuni o‘lgudek och bo‘lgan mana shu Akula cho‘kkan kemani ham yutib yuboripti.

– Rostdanmi? Shundoq katta kemani butunligicha-ya? – deb hayron bo‘ldi Pinokkio.

– Ha, butunligicha. Faqat machtasini tuflab tashladi, nega desang, u xuddi biz baliq yeganimizda suyagi tishga kirib qolganday, tishining orasiga kirib qolgan edi. Baxtinga kemada go‘sh t ham, qotgan non-u yangi yopilgan nonlar ham, shishalarda vino-yu qop-qop mayiz deysanmi, shveytsar pishlog‘i-yu, qahva va qand deysanmi, yana shamlar-u quti-quti gugurtlar ham bor ekan. Mana shu narsalar mening kunimga yarab, shu tobgacha yashab keldim. Lekin endi kema ombori bo‘m-bo‘sh, manavi sen ko‘rib turgan sham – oxirgisi.

– Keyin nima bo‘ladi?

– Keyin, bolam, ikkalamiz ham qorong‘ida qolamiz.

– Unday bo‘lsa, aziz dadajonim, – dedi Pinokkio, – biz bu yerda qo‘l qovushtirib o‘tirmaylik. Hozirning o‘zida bu yerdan qochish haqida bosh qotirishimiz kerak.

– Qochish? Qanday qilib?

– Biz Akulaning og‘ziga chiqib, u yerdan dengizga sakrashimiz kerak.

– Bu – aytishga oson, jonim bilan bajarardim, Pinokkio. Gap shundaki, men suzishni bilmayman.

– Buyog‘ini o‘ylamang!.. Siz yelkamga opichib olasiz. Men suvda juda zo‘r suzaman, qirg‘oqqacha sog‘-salomat yetkazaman sizni.

– Bu ish senga hozir osondek ko‘rinyapti, deb e‘tiroz bildirdi Jeppetto va boshini sarak-sarak qilib alamli kulimsiradi. Nahotki, jimitdek Yog‘och Bola bo‘la turib, meni opichlab suvda suzishingga ko‘zing yetsa?

– Oldin sinab ko‘ring, keyin bilasiz. Agar peshonamizga o‘lish yozilgan bo‘lsa, har holda, ikkalamiz birga o‘lamiz-ku.

Shundan keyin Pinokkio darhol olg'a yura boshladi va otasiga:

– Mening orqamdan yuravering, hech qo'rqmang, – dedi.

Shu yo'sinda ular uzoq yurishdi, Akulaning butun oshqozonini, uning uzundan-uzun gavdasini boshdan-oyoq bosib o'tishdi. Nihoyat, ular dengiz maxluqining halqumiga yetishganda, ehtiyotkorlik yuzasidan to'xtashib, qochish uchun eng qulay fursat kelishini kuta boshlashdi.

Shuni aytib o'tish kerakki, Akula juda keksayib qolgan, buning ustiga, nafas qisish dardiga chalingan, yuragi ham chatoq bo'lganidan doim og'zini ochib uxlardi. Shu tufayli pastda, halqumga kiraverishda turib, atrofni kuzatayotgan Pinokkio yulduzlar charaqlab turgan osmonning bir bo'lagini va oydin tunni ko'rishga muyassar bo'ldi.

– Qochish uchun qulay payt hozir, – deb pichirladi u otasining qulog'iga. – Akula mast uyquda, dengiz bo'lsa sokin, tun oydin. Orqamdan yuring! Hademay, ozod bo'lamiz.

Ular darhol ishga kirishishdi. Dengiz maxluqining halqumidan yuqoriga o'rmalab chiqib, uning juda bahaybat og'ziga kirishdi, so'ng uning xiyobondagi yo'lga o'xshash keng va uzun tili ustidan oyoq uchida yurib o'tishdi. Lekin ular endigina dengizga sakramoqchi bo'lib turishganida birdan Akula aksa urib yuborsa bo'ladimi. Aksa urganida u boshini shunday keskin orqasiga siltadiki, natijada Pinokkio bilan Jeppetto yana uning oshqozoniga dumalab tushib ketishdi.

Buning natijasida sham o'chib, ota-bola qorong'uda qolishdi. – Endi nima qilamiz? – deb so'radi Pinokkio jiddiy ohangda.

– Endi adoyi tamom bo'ldik, bolam.

– Nega endi adoyi tamom bo'larkanmiz? Qani qo'lingizni bering, dada, faqat toyg'anib ketmang.

– Yana qayoqqa boshlamoqchisan meni?

– Biz yana bir urinib ko'ramiz. Yuravering men bilan, hech qo'rqmang.

Pinokkio otasining qo‘lidan ushlab oldi, ular yana oyoq uchida dengiz maxluqining halqumidan yuqoriga chiqib, tilining u boshidan bu boshigacha bosib o‘tishdi, uch qator terilgan katta-katta tishlari orasidan ham bir amallab o‘tishdi. Shunda Yog‘och Bola dengizga sakrash oldidan otasiga:

– Menga opichib, mahkam ushlab oling. U yog‘ini menga qo‘yib bering, – dedi.

Jeppetto Pinokkioning yelkasiga yaxshilab joylashib oldi, shunda o‘ziga qat’iy ishongan Yog‘och Bola dengizga sakradi-yu shosha-pisha Akuladan nariga suzib ketdi. Dengiz sathi xuddi yog‘dek silliq edi, oy charaqlab, yog‘du sochar, Akula bo‘lsa dong qotib uxlardi. U shu qadar qattiq uxlardiki, hozir zambarak otib ham uyg‘otib bo‘lmas edi.

Nihoyat, Yog‘och Bola – Pinokkio haqiqiy o‘g‘il bolaga aylanadi

Pinokkio katta-katta quloch otib olg‘a suzib ketaverdi, ketaverdi, lekin birozdan keyin, yelkasiga minib, oyog‘ini tizzasigacha suvga tushirgan otasining xuddi bezgak xuruj qilgan odamdek dag‘-dag‘ titray boshlaganini sezdi.

U sovuqdan qaltirayotganmikin, yo qo‘rquvdanmi? Buni bilib bo‘lmasdi... Ehtimol unisi ham, bunisi hamdir. Lekin Pinokkio, otam dahshatdan qaltirayapti, deb o‘ylab unga dalda bera boshladi:

– Bardam bo‘ling, dada! Yana bir necha daqiqadan so‘ng eson-omon quruqlikka chiqib olamiz.

– Lekin qani o‘sha aytgan quruqliging? – deb so‘radi chol, u tobora ko‘proq hayajonlanar, xuddi ignaga ip o‘tkazayotgan tikuvchidek uzoq-uzoqqa astoydil tikilib qarardi. – Men hamma yoqqa tikilib qarayapman, lekin osmon bilan dengizdan boshqa hech nimani ko‘rmayapman.

– Ammo men qirg‘oqni ko‘ryapman, – dedi Yog‘och Bola, – ko‘nglingiz to‘q bo‘lsin, dada, mening ko‘zim mushuknikiga

o'xshaydi, kechasiyam kunduzday ko'raveraman. Oqko'ngil Pinokkio o'zini juda dadil qilib ko'rsatishga urinardi, holbuki uning dovyurakligi tobora so'nib borardi. Uning sillasi qurib, hansirab nafas ola boshladi. U ortiq suzishga darmoni qolmaganini seza boshladi, qirg'oq bo'lsa hali ham ko'rinmasdi. U nafasi qaytib ketguncha suzdi. Keyin Jeppettoga o'g'irilib, hansiragancha:

– Dadajon... yordam bering... o'lib qolaman! – dedi.

Ota bilan bola o'limni bo'yinlariga olgan shu paytda birdan allakimning xuddi sozi buzilgan gitaraga o'xshab xirillagan ovozi eshitildi:

– Kim ekan o'layotgan?

– Men bilan sho'rlik dadam.

– Bu ovoz menga tanish-ku. Sen Pinokkiosan!

– To'ppa-to'g'ri. O'zing-chi?

– Men Tunetsman, sening hamdard o'rtog'ing bo'laman

– Akula qornida birga yotganmiz.

– Iye, qanday qochib chiqding?

– Sendan o'rnak oldim. Qanday qutilish yo'lini sen ko'rsatding, men sizlarga ergashib qochib qoldim.

– O, azizim Tunetsjon, juda vaqtida kelding. Jajji-jajji bolalaring haqqi, yolborib so'rayman sendan: yordam ber bizga, bo'lmasa o'lib ketamiz.

– Bir og'iz so'zing, jonim bilan yordam qilaman! Qani dumimdan ushlab olinglar. To'rt daqiqadan keyin qirg'oqda bo'lasizlar.

O'zingiz tushungan bo'lsangiz kerak, bolalar, Pinokkio bilan Jeppetto darhol taklifni qabul qilishdi. Lekin ular baliqning dumidan ushlab o'rniga uning yelkasiga chiqib o'tirib olishdi – shu qulayroq ko'rindi ularga.

– Og'irlik qilmayapmizmi? – deb so'radi Pinokkio.

– Be, nima deyapsan? Zig'ircha ham og'irmassizlar! Nazarimda, yelkamda ikkita chig'anoq yotganga o'xshaydi, – deb ota-bolaning ko'nglini ko'tarib qo'ydi Tunets, chunki u ikki yoshlik buqachadek kuchli edi.

Qirg'oqqa yetishgach, Pinokkioning o'zi quruqlikka sakrab tushdi, so'ng otasiga ko'maklashdi. Shundan keyin u Tunetsga o'girilib, hayajon bilan:

– Aziz do'stim, sen otamni o'limdan qutqarding. Senga qanday minnatdorlik bildirishga tilim lol... Shuning uchun... shu minnatdorligim isboti sifatida, hech bo'lmasa, seni bir o'pishga ruxsat ber, – dedi.

Tunets tumshug'ini suvdan chiqardi. Pinokkio cho'k tushib, baliqning naq og'ziginasidan samimiy bir o'pich oldi. Shunda bunday nazokatli muomalaga odatlanmagan oqko'ngil Tunets chunonam ta'sirlandiki, ko'zlaridan tirqirab yosh chiqib ketganini hech kimga ko'rsatmaslik uchun shu zahoti suv ostiga sho'ng'ib ko'zdan g'oyib bo'ldi.

Bu orada tong otdi. Pinokkio tizzalari qaltirab, zo'rg'a oyoqda turgan otasi Jeppettoga qo'l uzatib:

– Menga suyanib oling, dadajon, yo'lga tushamiz. Biz xuddi shilliqqurtdek sekin-sekin ketaveramiz, charchasak, yo'l yoqasiga o'tirib dam olamiz, – dedi.

– Qayoqqa boramiz? – deb so'radi Jeppetto.

Bironta uy yo kulba topilib qolar, zora-mora, ochdan o'lmasligimiz uchun bizga bir burdagina non sadaqa qilishsayu, yotib uxlashimiz uchun bir quchoq poxollarini ayashmasa.

Ular hali yuz qadam ham yurishmagan edi, yo'l chetida tilanchilik qilib turgan ikkita badbashara nusxani uchratishdi. Ular Mushuk bilan Tulki ekan, lekin ular tanib bo'lmaydigan darajada o'zgarib ketishgan edi. Gap shundaki, hamisha o'zini ko'rlikka solib yurgan Mushuk bora-bora rostakamiga ko'r bo'lib qolgan, qarib, tullab, butunlay tuki to'kilib ketgan Tulki dumidan ham judo bo'lgan edi. Bu voqea bunday bo'lgan edi: bu yaramas o'g'ri kunlarning birida juda qiynalib qolib, muhtojlikdan o'zining chiroyli dumini arshinmolchiga sotgan, arshinmolchi u dumdan pechning kulini tozalaydigan supurgi yasab olgan edi.

– Oh, Pinokkio! – dedi Tulki alamzada ovoz bilan. – Biz sho'rlik majruhlarga ozgina bo'lsayam xayr qil!

– ...xayr qil! – deb takrorladi Mushuk.
– Xayr, tilyog‘lamachilar! – deb javob qildi ularga Yog‘och Bola. – Sizlar meni bir marta aldab ketgan edinglar, ikkinchi marta laqillatib bo‘libsiz.

– Rost aytyapmiz, Pinokkio, endi biz qashshoqmiz, baxtsizmiz.

– ...baxtsizmiz! – deb takrorladi Mushuk.

– Qilmishingizga yarasha qashshoq bo‘lgansiz. Qilmish-qidirmish, deydilar. «O‘g‘irlik mol – umrga zavol», degan maqolni eslanglar. Xayr, ikkiyuzlamachilar!

– Rahmingiz kelsin bizga!

– ...bizga!

– Xayr, tilyog‘lamachilar! «Halol bug‘doy osh bo‘lur, o‘g‘irlik don – tosh bo‘lur», degan maqolni eslanglar.

– Muruvvat qiling!

– ...qiling! – deb takrorladi Mushuk.

– Xayr, tilyog‘lamachilar! «O‘g‘irlik qilma hargiz, ko‘milasan kafansiz», degan maqolni eslanglar.

Shu gaplardan keyin Pinokkio bilan Jeppetto o‘z yo‘llarida bemalol ketaverdilar. Ular yana yuz qadamcha yurib, so‘qmoq yo‘lning etagida, ekinzorning o‘rtasida qad ko‘targan tomi sopalaklar bilan yopilgan chiroyli qamish kulbani ko‘rdilar.

– Bu kulbada biron odam bo‘lsa kerak, – dedi Pinokkio, – yuring, yaqin borib, taqillatib ko‘ramiz.

Mana, ular kulba oldiga borib, uning eshigini taqillatishdi.

– Kim u? – degan ovoz eshitildi ichkaridan.

– Yeyishga bir burda noni ham, yotishga boshpanasi ham yo‘q bir bechora ota bilan bir bechora o‘g‘il, – deb javob qildi Yog‘och Bola.

– Kalitni burasangiz, eshik ochiladi, – dedi ichkaridagi ovoz.

Pinokkio kalitni buragan edi, eshik ochildi. Ular kulba ichiga kirib, har tomonga alanglab qarashdi, lekin hech kimni ko‘rishmadi.

- Qayerda o‘zi uy egasi? – deb ajablendi Pinokkio.
- Men bu yoqda, tepadaman!

Ota bilan o‘g‘il boshlarini ko‘tarib shiftning to‘sinida turgan Gapiruvchi Qora Chigirtkani ko‘rishdi.

– O, mening jonginam, jajjigina Qora Chigirtka! – deb g‘oyat zo‘r nazokat bilan salom berdi unga Pinokkio.

– Endi sening jonginang, jajjigina Qora Chigirtkang bo‘lib qoldimmi, a? Esingdami, shu «jonginang, jajjigina Qora Chigirtka»ni uyingdan quvib chiqarish uchun menga yog‘och bolg‘a otganing?

– Gaping to‘g‘ri, mening jonginam, jajjigina Qora Chigirtka! Meni ham uyingdan haydab yubor... Menga ham yog‘och bolg‘acha ota qol! Lekin faqat shu bechora otamga rahm qilsang bo‘lgani!

– Men otangga rahm qilaman, shuningdek, uning o‘g‘liga ham. Lekin undan oldin sening hech kimni mensimaslik odatingni yuzingga solmoqchiman, toki sen bu dunyoda, iloji boricha, hamma bilan do‘stona munosabatda bo‘lish lozimligini, shundagina, o‘zing mushkul ahvolga tushgan paytingda hamma senga ham do‘stona munosabatda bo‘lishi mumkinligini tushunib olgin.

– Gaping to‘g‘ri, o mening jonginam, jajjigina Qora Chigirtka, ming karra haqsan, bu bergan ibratli sabog‘ing endi o‘la-o‘lgunimcha esimdan chiqmaydi. Lekin, ayt-chi, bunday chiroyli uychaga qanday ega bo‘lding?

– Bu uychani kecha menga ajoyib zangori-havorang yungli bir latofatli echki taqdim etdi.

– Hozir qayerda o‘sha echki? – deb so‘radi Pinokkio qattiq hayajonlanib.

– Bilmayman.

– Bu yerga u yana qachon keladi?

– Bu yerga u hech qachon qaytib kelmaydi. U bu yerdan butunlay jo‘nab ketdi, ketaturib ma‘yus ohangda: «Bechora Pinokkio! Endi uni hech qachon ko‘rolmayman. Sho‘rlikni Akula yutib yubordi!» – deb o‘ksindi.

– U rostdanam shunday dedimi?.. Demak, bu shubhasiz o‘sha!.. Bu o‘sha!.. Mening azizim, jonajon Parim! – deb Pinokkio piq-piq yig‘lay boshladi, uning ko‘zlaridan dud-dud yosh oqa boshladi.

U yig‘lab-yig‘lab ko‘nglini bo‘shatgach, keksa Jeppetto uchun poxoldan yumshoq to‘shak to‘shadi. Keyin Gapiruvchi Qora Chigirtkadan so‘radi:

– Menga aytolmaysanmi, jajjigina Qora Chigirtka, otam bechoraga bir stakangina sutni qayerdan topsam bo‘ladi?

– Bu yerdan uch paykal narida Janjo degan polizchi yashaydi, uning uchta sog‘in sigiri bor. Sen o‘shaning oldiga bor, nima kerak bo‘lsa, u yerdan hammasini topasan. Pinokkio g‘izillagancha polizchi Janjonikiga yugurib bordi.

– Qancha sut kerak senga? – deb so‘radi polizchi.

– Bir stakan.

– Bir stakan sut bir soldo¹ turadi. Oldin menga bir soldo ber, keyin sut olasan.

– Menda bir soldo u yoqda tursin, bir chentezimo² ham yo‘q, – dedi Pinokkio xijolat bo‘lib.

– Ishing chatoq ekan, Yog‘och Bola, – dedi polizchi. – Hatto chentezimong ham yo‘q bo‘lsa, senga bir angishvona ham sut bera olmayman.

– Hay, iloj qancha, – dedi Pinokkio va orqasiga qaytmoqchi bo‘ldi.

– Qani, shoshma-chi, – dedi Janjo. – Kelishib olarmiz balki. Chig‘ir aylantirishga rozimisan?

– «Chig‘ir» deganingiz nima o‘zi?

– Shunday bir qurilma bor, uni aylantirish yo‘li bilan quduqdan suv chiqarilib, polizdagi sabzavotlar sug‘oriladi.

– Urinib ko‘raman.

– Yaxshi. Unda sen quduqdan yuz chelak suv tortib chiqarsang, bir stakan sut olasan.

– Roziman.

¹ *Soldo* – bir liraning yigirmadan biri yoki 5 chentezimo.

² *Chentezimo* – mayda chaqa pul. Bir liraning yuzdan biri.

Janjo Yog‘och Bolani polizga boshlab borib, unga chig‘irni qanday aylantirishni ko‘rsatdi. Pinokkio shu zahoti ishga kirishdi. Lekin u yuz chelak suvni quduqdan tortib chiqarguncha boshdan oyoq qora terga botib ketdi. U umrida hech qachon bunchalik ko‘p mehnat qilmagan edi.

– Shu choqqacha, – dedi polizchi, – bu ishni xo‘tingim bajarar edi. Lekin hozir u o‘lar holatda yotipti.

– O‘sha xo‘tingingizni ko‘rsam maylimi? – deb so‘radi Yog‘och Bola.

– Mayli, ko‘ra qol.

Pinokkio otxonaga kirib, poxol ustida ochlik va og‘ir mehnatdan chalajon bo‘lib yotgan yoqimtoygina bir xo‘tikni ko‘rdi. Pinokkio uni diqqat bilan ko‘zdan kechirgach, o‘zicha qayg‘urib: «Bu xo‘tik ko‘zimga issiq ko‘rinyapti. Men uni ilgari ko‘rgandayman», – deb o‘yladi.

So‘ng u xo‘tikning tepasiga engashib, undan eshaklar lahjasida so‘radi:

– Kimsan?

Jon berayotgan xo‘tik bu savolni eshitib ko‘zini ochdi va o‘sha lahjada zo‘rg‘a g‘o‘ldirab:

– M-men... Pi...i...li...ik...man... – dedi.

Shu gapdan keyin u yana ko‘zini yumdi-yu, joni uzildi.

– Oh, bechora Pilik! – deb g‘o‘ldiradi Pinokkio.

U bir tutam poxol olib, xo‘tikning ko‘zidan oqqan yoshni artdi.

– Buncha qayg‘urmasang bu eshakka, axir unga puling kuymagan-ku? – deb ajablendi polizchi. – Uni naqd pulga sotib olgan men nima qilishim kerak?

– Sababini sizga tushuntirib beraman... U mening do‘stim edi.

– Sening do‘sting?

– Ha, maktabdosh o‘rtog‘im edi.

– Nima? – deb baqirdi Janjo va xandon otib kuldi. – Nima deb vaysayapsan o‘zi? Nima, sen eshaklar bilan birga maktabga borganmisan?.. Unda sen eshaklar maktabida ko‘p

antiqa darslarni o'tgan bo'lishing kerak! Bu kesatiqdan qattiq xijolat bo'lgan Yog'och Bola hech nima demadi, u bir stakan yangi sog'ilgan sutni olib kulbaga qaytdi. Mana shu kundan boshlab, besh oy davomida u har kuni tongda turib, betob otasiga bir stakan sut ishlab topish uchun chig'ir aylantirgani borardi. Faqat bugina emas: shu vaqt ichida u bug'doy poyasidan katta, kichik savatlar to'qishni o'rgandi. Keyin u savatlarni sotib, yig'gan pulini juda oqilona xarajat qila boshladi. Bundan tanqari, u o'zi qo'sh g'ildirakka o'rnatilgan bejirim kursi yasab, havo ochiq bo'lgan paytlarda toza havodan nafas olsin, deb otasini sayr qildirib yurdi.

U kechqurunlari o'qish va yozishni mashq qila boshladi. Qo'shni qishloqdan u bir necha soldoga boshi ham, oxiri ham yirtilib ketgan qalin bir kitobni sotib oldi va shu kitob orqali o'qishni o'rgandi. Yozish uchun esa qalam o'rniga bug'doypoya uchini o'tkirlashtirdi. Lekin siyohi ham, siyohdoni ham bo'lmaganidan xurmachaga olcha ezib solib, siyoh qildi. Shu yo'l bilan u faqat bemor otasining betashvish yashashiga imkon yaratibgina qolmay, o'ziga yangi kostyum sotib olish uchun yana qirq soldo pul ham jamg'arib qo'ydi.

Bir kuni ertalab u otasiga:

– Men bozorga borib, o'zinga kamzul, qalpoqcha, botinka olmoqchiman. Uyga qaytib kelganimda, – dedi u kulib, – shunaqangi yasangan bo'lamanki, siz meni ko'rib, basavlat sinyor deb o'ylaysiz.

U uydan chiqdi va quvonganidan terisiga sig'may sakrab-sakrab yugura ketdi. Birdan kimdir uning otini aytib chaqira boshladi. U orqasiga o'girilib, buta ostidan o'rmalab chiqayotgan chiroyligina shilliqqurtga ko'zi tushdi.

– Meni tanimay qoldingmi? – deb so'radi Shilliqqurt.

– Ha... yo'q... bilmadim!

– Zangori sochli Parining uyida xizmat qilgan Shilliqqurt esingda yo'qmi? Boshimda sham bilan zinadan tushib senga eshik ochganimni, bir oyog'ing eshikka siqilib qolganini nahotki unutgan bo'lsang?

– Voy, nega unutarkanman! – deb chinqirib yubordi Pinokkio. – Tezroq gapir, o sohibjamol jajji Shilliqqurt: mening saxovatli Parimni qayerda qoldirding? Uning ahvoli qalay? Meni kechirganmi? Men to‘g‘rimda eslab turadimi o‘zi? Meni hali ham yaxshi ko‘radimi? Uni ko‘rishim mumkinmi?

Pinokkioning ustma-ust berayotgan savoliga Shilliqqurt o‘z tabiatiga xos imillab javob qaytardi:

– Azizim Pinokkio, sho‘rlik Pari bu yerdan sal nariroqdagi kasalxonada yotipti.

– Kasalxonada?

– Ha, afsuski, shunday! U bechora ko‘p g‘am chekdi, endi juda og‘ir kasal bo‘lib yotipti, sho‘rlikning bir burda non sotib olishga ham qurbi yetmay qolgan.

– Nahotki, shu rost bo‘lsa?.. Yuragimni ezib yubordingku! Oh, mening bechora Parim, mening sho‘rpehona Parim!.. Agar hozir million soldo pulim bo‘lganida, hammasini Pariga olib borib bergan bo‘lardim... Lekin, afsus, atigi qirq soldo pulim bor... Mana. Bugun o‘zimga yangi kostyum sotib olmoqchi bo‘luvdim. Sen, Shilliqqurt, shu pulni olib darhol mening saxovatli Parimga eltib ber!

– Yangi kostyuming nima bo‘ladi?

– Nima qilaman hozir yangi kostyumni! Men Pariga yordam qilish uchun egnimdagi manavi uvadalarini ham jonjon deb sotgan bo‘lardim! Bora qol, Shilliqqurt, shoshil! Lekin ikki kundan keyin shu yerga yana qaytib kel, ungacha, ehtimol, yana ikki-uch soldo ishlab topib qo‘yarman. Shu choqqacha men otamni parvarish qilish uchun ishlayotgandim. Bugundan boshlab saxovatli Pariga qarashish uchun har kuni yana besh soatdan ortiqcha ishlayman. Yaxshi bor, Shilliqqurt. Ikki kundan keyin kutaman seni!

Shilliqqurt endi o‘z odatiga butunlay teskari ish tutib, jazirama yozdagi kaltakesakdek pildirab chopib ketdi.

Pinokkio uyga qaytib kelganida otasi undan:

– Yangi kostyuming qani? – deb so‘radi.

– O‘zimga munosibini topa olmadim. Keyingi safar yana qarab ko‘rman.

Shu kuni kechqurun Pinokkio, har galgidek, soat o‘nda emas, yarim kechada uxlagani yotdi. Shu kuni u sakkizta emas, o‘n oltita chipta savat to‘qidi. Shundan keyingina u o‘rniga yotdi. U tushida Parini ko‘rdi. Parining go‘zal jamolidan ko‘z qamasharmish. U jilmayib turib Yog‘och Bolani o‘pibdi-da:

– Barakalla, Pinokkio! Dili pok bola bo‘lganing uchun shu kungacha qilgan barcha qilg‘iliqlaringni kechiraman. Ota-onasiga yordam qilib, ularning og‘irini yengil qilgan bolalar garchi itoatgo‘ylikda, yaxshi xulq-atvorda ibrat bo‘lolmasalar ham, baribir zo‘r maqtov va ulkan hurmatga loyiqdirlar. Bundan buyon aql-idrokli bo‘l, shundagina baxtli hayot kechirasani! – debdi.

Shu yerga kelganda Pinokkio uyqudan uyg‘onib, ko‘zini katta ochdi. U endi uyg‘onib, o‘zini Yog‘och Bola emas, balki hamma bolalarga o‘xshagan haqiqiy o‘g‘il bola qiyofasida ko‘rib, shunaqangi hang-mang bo‘lib qoldiki, buni, bolalar, o‘zingiz tasavvur qilib ko‘rishingiz mumkin! U hamma yoqqa ko‘z yugurtirib chiqib, o‘zini qamish kulbada emas, muhtasham yorug‘ bir xonada ko‘rdi. U karavotdan sakrab tushdiyu, ko‘zi chiroyli yangi kostyum, yangi qalpoq, xuddi o‘z oyog‘iga moslab tikilganday yangi charm botinkaga tushdi.

U shosha-pisha yangi kiyimlarni kiydi va turgan gapki, birinchi navbatda qo‘llarini shimining cho‘ntagiga tiqdi. U cho‘ntagidan fil suyagidan yasalgan kichkinagina hamyoncha oldi. Hamyoncha ustiga shunday so‘zlar yozilgan edi: «Zangori sochli Pari o‘zining suyukli Pinokkiosiga uning qirq soldo pulini qaytarib, mehribonligi uchun minnatdorlik izhor etadi». U hamyonchani ochib, uning ichida qirq soldo mis chaqa o‘rniga qirqta yap-yangi oltin tsexin¹ning ko‘zni qamashtirgudek yaraqlayotganini ko‘rdi... Keyin u ko‘zguga qarab, o‘zini taniy olmay qoldi. U endi ko‘zguda avvalgi

¹ *Tsexin* – qadimgi Venetsiyada muomalada bo‘lgan oltin tanga.

qo‘g‘irchoq – Yog‘och Bolani emas, balki qo‘ng‘ir sochli, ko‘k ko‘zli, chehrasi kulib turgan, quvnoq, aqlli, chiroyli bolani – tirik bolani ko‘rdi.

Pinokkio ketma-ket sodir bo‘layotgan bu mo‘jizali hodisalar paytida o‘zining uyg‘oqligini ham, ochiq ko‘z bilan uxlayotganini ham aniq bilmas edi.

«Dadam qayerda qoldi?» – deb o‘yladi u birdan. So‘ng qo‘shni xonaga o‘tib, u yerda kekxa Jeppettoni sog‘-salomat, tetik holda ko‘rdi, chol hech qachon hozirgidek yaxshi kayfiyatda bo‘lmagan edi. U yana qo‘liga asbobini olib, ayni Pinokkio kirgan paytda, surat uchun ajoyib ramka yasab, uning hoshiyasiga yaproqlar, gullar va har turli hayvonlarning tasvirini o‘yib ishlayotgan edi. Pinokkio Jeppettoni quchoqlab, uni mehr bilan o‘parkan:

– Qadrli dadajon, birdan yuz bergan bu o‘zgarishlarning sababini tushuntirib bera olmaysizmi? – deb so‘radi.

– Uyimizda kutilmaganda yuz bergan bu tasodiflar yolg‘iz sening xizmatingdir, – deb javob qildi Jeppetto.

– Nega endi meniki bo‘larkan?

– Negaki, odobsiz bolalar yaxshi bola bo‘lishganda, atrofidagi barcha narsalarni yangilash va go‘zallashtirish qobiliyatiga ega bo‘ladilar.

– Oldingi yog‘och Pinokkio qayoqqa ketdi?

– Mana turipti, – deb javob qildi Jeppetto va stulga tirab qo‘yilgan kattakon yog‘och qo‘g‘irchoqqa – yog‘och odamga ishora qildi.

Qo‘g‘irchoqning boshi bir tomonga qiyshayib ketgan, qo‘llari shalvirab osilgan, bir-biriga chalishgan oyoqlari esa, shu qadar bukilgan ediki, uning qanday qilib tik turishini hech tasavvur qilib bo‘lmasdi.

Pinokkio qo‘g‘irchoqqa astoydil tikilib qaradi. Bir daqiqacha shunday qattiq tikilib turgandan keyin chuqur xo‘rsinib:

– Yog‘och Bola bo‘lganimda judayam alomat bo‘lgan ekanman! Lekin endi haqiqiy bola bo‘lganimdan juda-juda baxtiyorman! – dedi.

MUNDARIJA

Usta Olchaning qo'liga xuddi kichkina boladek bir kulib, bir yig'lovchi qo'la tushib qoladi.....	3
Usta Olcha g'o'lani do'sti Jeppettoga sovg'a qiladi; Jeppetto u g'o'ladan raqs tushishni, qilichbozlik qilishni, shuningdek, o'mbaloq oshishni biladigan alomat Yog'och Bola yasamoqchi bo'ladi	6
Jeppetto uyiga kelgan zahoti g'o'ladan Yog'och Bola yasashga kirishadi va unga «Pinokkio» deb nom qo'yadi. Yog'och Bolaning dastlabki qadamlari.....	9
Pinokkio bilan gapiruvchi Qora Chigirtka voqeasi. Bu voqeadan, johil bolalar o'zidan aqlliroq kimsaning tanbehini yoqtirmasligi ma'lum bo'ladi.....	13
Pinokkioning qorni ochadi, u bitta tuxum topib, quymoq pishir- moqchi bo'ladi, lekin shu payt birdan quymoq uchib ketib, derazaga borib qo'nadi	15
Pinokkio oyoqlarini cho'g' to'la manqal ustiga qo'yib, uxlab qoladi va ertalab uyg'onganida oyoqsiz qolganini ko'radi.....	17
Jeppetto uyiga qaytadi. Bechora ota o'zi uchun nonushtaga topib kelgan yegulikning hammasini Pinokkioga beradi.....	19
Jeppetto Pinokkio uchun bir juft yangi oyoq yasaydi va unga alifbe sotib olish uchun kamzulini sotadi.....	22
Pinokkio qo'g'irchoq teatriga kirish uchun alifbe kitobini sotadi....	25
Qo'g'irchoqlar o'z ukalari – Pinokkioni tanib qolib, uni zo'r tantana bilan qarshi oladilar, lekin shodlik ayni avjiga chiqqan paytda teatrning xo'jayini Manjafoko kirib keladi-yu, Pinokkio dahshatli xavfga uchraydi.....	28
Manjafoko to'xtovsiz aksira boshlaydi va Pinokkioni kechiradi. Shundan so'ng do'sti Arlekinni o'limdan qutqarib qoladi.....	30
Qo'g'irchoqboz Manjafoko «Dadang Jeppettoga olib borib ber», deb Pinokkioga beshta oltin tanga beradi, lekin Pinokkio Tulki bilan Mushukning gaplariga laqqa ishonib, ular bilan jo'nab ketadi.....	34
«Qizil Qisqichbaqa» mehmonxonasi.....	38
Pinokkio bosqinchilar qo'liga tushib qoladi. Chunki u gapiruvchi Qora Chigirtkaning foydali maslahatiga quloq solmagan edi....	42
Yo'lto'sar qaroqchilar Pinokkioni ta'qib qilib, axiri tutib oladilar va katta eman daraxtining shoxiga osib qo'yadilar.....	45

Zangori soch Chiroyli Qizcha Yog‘och Bolani dordan tushirishni buyuradi. Uni to‘shakka yotqizib, tirik yo o‘likligini bilish uchun birvarakayiga uchta shifokor chaqirtiradi.....48

Pinokkio qandni jon-jon deb yeydi-yu, lekin surgi dori ichishni xohlamaydi. Biroq uni olib ketgani tobut ko‘tarib kelgan quyonlarni ko‘rib, darrov dorini ichib yuboradi. U yolg‘on gapiradi, natijada shu yolg‘onchiligi dastidan burni uzaya boshlaydi...51

Pinokkio yana Tulki bilan Mushukni uchratadi va to‘rt oltin tangasini Sehrlil Dalaga ekish uchun ular bilan jo‘nab ketadi.....57

Pinokkio oltin tangalaridan judo bo‘ladi, buning ustiga-ustak yana to‘rt oyga qamoqqa tashlanadi.....62

Qamoqdan ozod qilingan Pinokkio Parining uyiga qaytib bormoqchi bo‘ladi, lekin yo‘lda juda dahshatli ilonga duch kelib, so‘ng qopqonga tushib qoladi.....66

Pinokkioni dehqon tutib oladi va uni tovuqxonasi oldiga it o‘rniga bog‘lab qo‘yadi.....69

Pinokkio o‘g‘rilarni tutishga ko‘maklashadi va bu sadoqatli xizmati uchun ozodlikka chiqadi.....71

Pinokkio zangori sochli Chiroyli Qizning o‘lganini bilib, unga aza tutib yig‘laydi. Keyin kaptarga minib, dengiz bo‘yiga boradi va otasi Jeppettoni qutqarish uchun dengizga sho‘ng‘iydi.....74

Pinokkio mehnatsevar asalarilar oroliga suzib chiqadi va u yerda yana Parini topadi.....79

Pinokkio «Endi yaxshi bola bo‘laman, o‘qiyman», deb Pariga so‘z beradi, chunki Yog‘och Odam bo‘lib yashash uning joniga tekkan va u Haqiqiy Odam bo‘lishni istaydi85

Pinokkio dahshatli akulani ko‘rish uchun do‘stlari bilan dengiz bo‘yiga boradi.....88

Pinokkio o‘rtoqlari bilan mushtlashadi, buning natijasida bolalardan biri yaralanadi. Politsiya Pinokkioni qo‘lga oladi.....91

Pinokkioni baliq deb o‘ylab, tovada qovurmoqchi bo‘ladilar.....98

Pinokkio Parining uyiga qaytadi. Pari unga: «Ertadan boshlab Yog‘och Bola emas, haqiqiy o‘g‘il bola bo‘lasan», deb so‘z beradi. Bu muhim voqea sharafiga uyushtirilgan katta ziyofat.....103

Pinokkio Haqiqiy Bola bo‘lish o‘rniga do‘sti Pilik bilan Tarallabedod mamlakatiga jo‘naydi.....110

Pinokkio besh oy muttasil beg‘amlik bilan baxtiyor yashaganidan keyin bundoq o‘ylab qarasa.....115

Pinokkioning boshidan bir juft eshakquloq o‘sib chiqadi, keyin u haqiqiy eshakka aylanib, hangray boshlaydi.....121

Pinokkio haqiqiy eshakka aylanib, qolganidan so‘ng, uni sotgani bozorga olib boradilar. Eshakni sotib olgan sirk rahbari uni raqs tushishga, gardishdan sakrab o‘tishga o‘rgatadi. Lekin bir kuni kechqurun tomosha paytida Pinokkioning oyog‘i lat yeb, oqsoqlanib qoladi. Uni boshqa bir xaridorga sotib yuboradilar. Lekin bu xaridor Pinokkioning terisidan baraban yasamoqchi bo‘ladi127

Dengizda Pinokkioni baliqlar yeb ketadi, oqibatda u yana avvalgidek Yog‘och Bolaga aylanib qoladi. Lekin xaridordan jon saqlab, suvda suzib ketayotganida uni dahshatli Akula yutib yuboradi.....135

Bu bobni o‘qisangiz, Pinokkio Akulaning ichida kimni uchratganini bilib olasiz.....142

Nihoyat, Yog‘och Bola – Pinokkio haqiqiy o‘g‘il bolaga aylanadi.....147

Karlo Kollodi PINOKKIONING BOSHIDAN KECHIRGANLARI

Uchinchi yosh guruh

Muharrir Umida Sodiq qizi
Badiiy muharrir Jahongir Badalov
Texnik muharrir Yelena Tolochko
Musahhih Umida Rajabova
Matn teruvchi Gulchehra Azizova

Litsenziya raqami AI № 163. 09.11.2009. Bosishga 2016-yil 15-iyunda ruxsat etildi. Bichimi 70×90^{1/16}. Ofset qog‘ozi. School garniturası. Shartli bosma tabog‘i 11,70+0,58 zarvaraq. Nashr tabog‘i 8,55 +1,05 zarvaraq. Adadi 5000 nusxa. Shartnoma № 95–2016. Buyurtma № 16–461.

O‘zbekiston matbuot va axborot agentligining Cho‘lpon nomidagi nashriyot-matbaa ijodiy uyi. 100129, Toshkent, Navoiy ko‘chasi, 30.
Telefon: (371) 244-10-45. Faks: (371) 244-58-55.

O‘zbekiston matbuot va axborot agentligining «O‘zbekiston» nashriyot-matbaa ijodiy uyida bosildi. 100129, Toshkent, Navoiy ko‘chasi, 30.